ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

(Συνέχεια ὄπισθεν)

ΕΤΟΣ ΚΖ΄ — 1952 — ΤΕΥΧΟΣ 1
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ — ΜΑΡΤΙΟΣ

Ο ΝΕΟΣ ΧΡΟΝΟΣ,

ΚΑΙ Η ΑΝΑΝΕΩΣΙΣ ΜΑΣ

ΠΕΡΝΟΥΝ τὰ χρόνια μας, καὶ ἡ ζωή μας γίνεται ὁλονὲν ὡριμώτερη, καθαρώτερη ἡ ἀτμόσφαιρά της. Ἡ ζωὴ εἶναι πάντοτε δημιουργική, ἐξελισσομένη ἀένναα, δροσερὴ πάντοτε, νέα καὶ βαθειά, διότι ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως, ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου. Δὲν θὰ σταθῶμεν ἐκεῖ ὅπου εἴμεθα, δὲν θὰ ἱκανοποιηθῶμεν μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήσαμεν. Διότι τότε θὰ ἤμεθα οἱ σκλάβοι τῆς καταστάσεώς μας, τοῦ παρελθόντος μας. Δὲν θὰ μείνωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἴμεθα, θὰ προχωρήσωμεν, θὰ ἀναβῶμεν, θὰ ἔχωμεν διαρκῶς νέας πνευματικὰς κατακτήσεις. Θὰ ξεπεράσωμεν τὸν ἑαυτόν μας καὶ ἑκάστοτε θὰ ἀνανεούμεθα.

Οὔτε τὸ γῆρας πρέπει νὰ φοβούμεθα. Ὑπάρχουν ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι διεπίστωσαν ὅτι ἡ ζωὴ ἐπαναρχίζει εἰς ἡλικίαν ἑβδομήκοντα ἐτῶν. Θεωροῦν τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν ὡς παρεγνωρισμένην. Τὸ γῆρας δὲν εἶναι ξεπεσμός, ὅπως συνήθως νομίζουν οἱ ἄνθρωποι. Ὑπάρχει ὡρισμένος τύπος γερόντων οἱ ὁποῖοι τὴν δημιουργικήν των ἐνέργειαν διατηροῦν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς των. Εἰς ἡλικίαν 80, 85 ἐτῶν γράφουν θαυμάσια βιβλία, εἶναι ὑπέροχοι χειροῦργοι καὶ ἐγχειρίζουν, κατευθύνουν κράτη, διευθύνουν κόμματα. Τὸ γλυκύτερό του ἔργον ὁ Σοφοκλῆς, τὸ πιὸ δυνατό, τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ, τὸ ἔγραψεν εἰς τὸ βαθὺ γῆρας. Τὰ μάτια τῶν νέων μπορεῖ νὰ ἔχουν ἀστραπήν, τὰ μάτια τῶν γέρων ἀκτινοβολοῦν μυστικὸν φέγγος.

Πολλοὶ γέροι ἐξακολουθοῦν νὰ μελετοῦν, νὰ ἐξελίσσωνται. Εἶναι συγχρονισμένοι κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον, καὶ τὸ πνεῦμά των εἶναι δροσερόν. Διακατέχονται ἀπὸ τὴν δίψαν νὰ δημιουργήσουν, νὰ εἰσέλθουν εἰς νέαν ἄνθησιν τῆς ὑπάρξεως. Ὑπάρχουν ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι θὰ ἀνακαλυφθοῦν ἄγνωστοι θησαυροὶ τοῦ γήρατος, μὲ τοὺς ὁποίους ἡ ζωὴ θὰ πλουτισθῇ καὶ θὰ ποτισθῇ μὲ νέαν χαράν. Οἱ σοβαροὶ λαοὶ εἶναι εὐαίσθητοι εἰς τὴν ὡραιότητα μὲ τὴν ὁποίαν ὁ χρόνος στολίζει

ἀντικείμενα καὶ πρόσωπα. Προσδίδει εἰς αὐτὰ εὐγένειαν, τὰ χρυσίζει μὲ τὸν ἰδικόν του τὸν χρυσόν, μὲ τὴν ἰδικήν του τὴν λάμψιν, τὴν πατίναν.

Εἴμεθα πηγὴ ζωντανὴ ἁγνῆς ἐνεργείας, τὴν ὁποίαν διαρκῶς πρέπει νὰ χρησιμοποιῶμεν. Καὶ δυνάμεθα μὲ αὐτὴν νὰ κάμνωμεν πάντοτε κάτι τὸ νέον, τὸ ἀπρόβλεπτον, τὸ δροσερόν, τὸ πρωτότυπον. Ἀπὸ μέσα μας ἀναβλύζει αὐτὴ ἡ πηγή, ἡ ζωντανή, ἡ καθάρια, ἡ μυστική. Εἴμεθα ὄντα ἐλεύθερα, δημιουργήματα τοῦ μεγάλου Θεοῦ. Εἰς τὸ βάθος μας, καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μας πειὸ οἰκεῖος εἶναι ὁ Θεός. Ὁ Kierkegaard λέγει : «Ὑπάρχει μέσα μας μιὰ πηγὴ ἀναβλύζουσα, τῆς ὁποίας μποροῦμεν ν' ἀκούωμεν τὸν ἐλαφρὸν θόρυβον — ἐλαφρὸν καὶ βαθὺν— ὅταν ἡ ἄλλη κτίσις σιωπᾷ· εἰς τὸν γλυκὺν καὶ ἀκατανίκητον ψίθυρον τῆς πηγῆς αὐτῆς ἑδρεύει ὁ Θεός.»

Ἡ ἐγγύησις τῆς ἐλευθερίας μας εἶναι ὁ Θεός. Δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοηθῇ ἐλευθερία χωρὶς τὸν Θεόν. Εἶναι ἀντινομία νὰ νομίζῃ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του ἐλεύθερον, χωρὶς νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν Θεόν. Εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων δὲν ὑπάρχει μονάχα ἡ ὑλικὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργικὴ ἐλευθερία, τῆς ὁποίας εἴμεθα τέκνα. Δὲν εἴμεθα οὔτε δοῦλοι τῆς φύσεως, οὔτε δοῦλοι τῆς κοινωνίας. Ξεφεύγομεν ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τὰ ἄψυχα, καὶ εἴμεθα πολὺ διαφορετικοί. Εἴμεθα καμωμένοι ἀπὸ ἄλλο ὕφασμα, ἔχομεν ἕνα ἰδιαίτερον δυναμισμόν, διαρκῶς ἀντλοῦμεν νέαν ἐνέργειαν, καὶ ἀπὸ βαθμίδα εἰς βαθμίδα ἀναβαίνομεν πρὸς τὴν τελειότητα.

Ὅταν εἴμεθα ἐμπεποτισμένοι μὲ τὸ πνεῦμα αὐτό, ζυμωμένοι μὲ τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, τὴν μεγάλην, ἔχομεν τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ προκόπτομεν. Πρέπει νὰ κτίσωμεν ἀληθινὸν Πολιτισμόν. Τείνομεν εἰς αὐτό.

Αὐτὸ εἶναι ἡ δίψα μας, ὁ μόχθος μας, ἡ ἐπιδίωξίς μας. Θέλομεν νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι, διότι ἐλευθερία σημαίνει βάδισμα πρὸς τὸ ἀγαθόν, πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τὴν εὐτυχίαν, διότι ἐλευθερία σημαίνει κάμνω κάτι τὸ ὁποῖον ἀγαπῶ ἀπὸ μέσα μου, διότι ἐλευθερία σημαίνει ὄχι ὑποταγὴν εἰς τὸ μοιραῖον, εἰς τὴν ἀδήριτον ἀνάγκην, ἀλλὰ δημιουργίαν ἑκάστοτε καὶ νέου πράγματος.

Ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μέσα μας, ἀλλὰ γίνεται. Δὲν ἀνακαλύπτεται, ἀλλὰ κτίζεται. Τρόπον τινὰ ἡ ἴδια κτίζει τὸν ἑαυτόν της. Δὲν γεννώμεθα ἐλεύθεροι, ἀλλ' ἱκανοὶ νὰ γίνωμεν ἐλεύθεροι. Θὰ γίνωμεν ἐλεύθεροι μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἑαυτοῦ μας, τῆς συνειδήσεώς μας, μὲ τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρός μας. Ὅσον αὐξάνουν αἱ γνώσεις μας, αἱ πεποιθήσεις μας, ὁ πολιτισμός, τόσον περισσότερον ἐλεύθεροι γινόμεθα.Θὰ δημιουργήσῃς πρῶτα προσωπικότητα, καὶ θὰ αἰσθανθῇς ἔπειτα τὸν ἑαυτόν σου ἐλεύθερον. Ὁ ἄνθρωπος βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀποσπᾶται ἀπὸ τὴν δουλείαν τῆς φύσεως, δὲν ζητεῖ μονάχα, ὅπως τὸ ζῷον, ὅ,τι εἶναι ὠφέλιμον εἰς τὴν ὀργανικήν του ζωήν, ἀλλὰ ζητεῖ ἐπίσης καὶ τὰς ἀξίας, αἱ ὁποῖαι πλουτίζουν τὴν ψυχήν του.

Σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλευθερίας διαδραματίζει ἡ οἰκογένεια καὶ ἰδιαιτέρως τὸ Σχολεῖον, διότι αὐτὸ εἶναι ὁ φορεὺς τοῦ Πολιτισμοῦ, τὸ φυτώριον ὅπου θὰ καλλιεργηθῇ ἡ προσωπικότης τοῦ παιδιοῦ,

ὁ χαρακτήρ του. Ἀλλ' εἶναι σήμερον τὰ σχολεῖα εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς των ; Ἡ ζωὴ ἔχει ἐξελιχθῆ, ἔχει γίνῃ πολυσύνθετη, τὸ Σχολεῖον ὅμως ἔμεινε ἀνεξέλικτο, τὰ ἐκλεκτὰ στελέχη του ἀραιώνονται, ἴσως διότι ἡ Κοινωνία ἀδιαφορεῖ. Ὑπάρχει κενὸν ἀνάμεσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸ Σχολεῖον, διότι παρεμερίσθη ἡ θεμελιώδης ἀλήθεια ὅτι αὐτὸ καὶ ἡ οἰκογένεια εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς Κοινωνίας. Ὁ διδάσκαλος ἄλλοτε ἦτο ὁδηγός, ἡγέτης, πρόσωπον σεβαστὸν καὶ ἀγαπητόν, ἱερόν, εἶχε κῦρος καὶ ἐπιβολήν, περιεβάλλετο ἀπὸ ἕνα φωτοστέφανον. Σιγὰ σιγὰ εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκιάν, ἔμεινεν ἐγκαταλελειμμένος καὶ εἶναι κουρασμένος. Δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ προσέξῃ καὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὸν μαθητήν, ὁ ὁποῖος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξέπεσε, κατήντησεν ἕνας ἀριθμὸς μεταξὺ ἄλλων ἀριθμῶν, ἔγινε φορτίον εἰς τὸν περιφρονημένον διδάσκαλον. Τὸ παιδὶ θέλει τρυφερότητα, προσοχήν, διψᾷ νὰ βοηθηθῇ διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ψυχήν του, τὴν προσωπικότητά του.

Πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχήν μας εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ Σχολεῖον μαζὺ μὲ τὴν οἰκογένειαν θὰ δώσουν τοὺς καλοὺς πολίτας, οἱ ὁποῖοι θὰ περιφρουρήσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν Δημοκρατίαν, θὰ καλλιεργήσουν οὕτω τὸν πολιτισμόν, τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς. Ἡ δὲ Δημοκρατία εἶναι τὸ καλύτερον ἔδαφος, ἡ καθαρότερη ἀτμόσφαιρα διὰ τὸ Σχολεῖον. Διδάσκαλοι, γονεῖς, κηδεμών, ἄτομον, ὁμάς, σύνολον, Κοινωνία, Ἐκκλησία, πρέπει νὰ συνεργασθοῦν, νὰ συμπράξουν διὰ νὰ ἀνασυγκροτηθῇ τὸ Σχολεῖον εἰς γόητρον, εἰς σύστημα, διὰ νὰ παρασκευασθῇ ἕνα μέλλον καλύτερον.

Ἡ μεγαλυτέρα εὐθύνη μας εἶναι νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐλευθερίας μας, ἡ ὁποία κινδυνεύει νὰ συμπνιγῇ ἀπὸ νωθρότητα, ἀπὸ παθητικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ δειλίαν, ἀπὸ τάσεις ζωώδεις, ἀπὸ τὸ τετριμμένον, μὲ μίαν λέξιν, ἀπὸ ἔλλειψιν ἐσωτερικῆς ζωῆς. Πρέπει νὰ πολεμήσωμεν ὅλα αὐτὰ τὰ κακά. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς λείψῃ ἡ ὄρεξις τῆς δράσεως, τῆς συστηματικῆς ἐργασίας, τοῦ ἀγῶνος.» Μὲ κάθε ἡμέραν ἡ ὁποία ἀνατέλλει ἔχομεν νὰ κάμωμεν κἄτι, δὲν πρέπει νὰ μᾶς λείψῃ αὐτὸς ὁ ἐνθουσιασμός, αὐτὴ ἡ δίψα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἐγώ μας, τῆς συνειδήσεώς μας, τῆς ἐσωτερικῆς μας ζωῆς.

Τοῦτο εἶναι πρῶτον ζήτημα καλλιεργείας τῶν γνώσεων καὶ τῆς ἀληθείας, δεύτερον τοῦ ὡραίου καὶ τρίτον τῆς ἀγάπης. Μὲ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν σκέψιν θὰ διαπιστώσωμεν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ προσώπου ὑπεράνω τῶν πραγμάτων. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ὅπου ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται παύει νὰ εἶνε ἕνα πρᾶγμα μεταξὺ τῶν πραγμάτων, τοποθετεῖται ἔξω ἀπὸ αὐτά, διὰ νὰ τὰ ἀτενίζῃ ὡς πράγματα. Μὲ τὴν σκέψιν ἐναγκαλιζόμεθα τὸ σύμπαν καὶ δεσπόζομεν αὐτοῦ. Κατανοοῦμεν τὸν κόσμον μὲ τὴν σκέψιν, χωρὶς αὐτὴν μένομεν ἕνα ἁπλοῦν σημεῖον παραχωμένον κἄπου. Μὲ τὴν σκέψιν διαπιστώνομεν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἀποκάλυψις μιᾶς πρώτης διανοίας, ἡ ὁποία ὠργάνωσε τὰ πάντα. Μὲ τὴν σκέψιν συλλαμβάνομεν τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς σχέσεις εἰς τὰς ὁποίας εὑρισκόμεθα μὲ αὐτόν. Ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ἀλήθειαν, κτίζομεν τὴν ἀλήθειαν, κτίζομεν τὴν πνευ-

ματικήν μας ὕπαρξιν. Ἡ ἀλήθεια διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀπαιτεῖται μία συνείδησις. Εἰς αὐτὴν ἡ ἀλήθεια γίνεται σκέψις, γίνεται λόγος.

Ἡ ἐπαφὴ ἔπειτα μὲ τὸ ὡραῖον βοηθεῖ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ προσώπου. Μεταξὺ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ τῶν καταστάσεων τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει μυστηριώδης ἁρμονία. Διὰ νὰ εἶναι τόσον ὡραία ἡ ἄνοιξις, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπ' ἔξω, κἄτι ὑπάρχει μέσα μας μὲ τὸ ὁποῖον ἐναρμονίζεται. Ἡ ὡραιότης, ὅπως καὶ ἡ ἀλήθεια, διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἐμπραγμάτως χρειάζεται μία συνείδησις, ἕνα πρόσωπον.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλασμένος νὰ γίνῃ εὐτυχής, μέσα ἀπὸ τὴν γνῶσιν, ἀπὸ τὴν ὡραιότητα, ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν νὰ εὐτυχήσῃ. Ἀποστολή του τρόπον τινὰ εἶναι ἡ εὐτυχία, μὲ τὴν ὑψηλοτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ἡ εὐτυχία οὐχὶ ἡ προερχομένη ἀπὸ τὰς ἡδονὰς ἢ τὸν ἀπράγμονα βίον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν δρᾶσιν καὶ τὸν ἀγῶνα, τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εὐτυχία ἀληθινὴ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς προσωπικότητος, ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, ἡ ἐξέλιξις πρὸς τὴν τελειότητα. Ἡ ζωὴ ἔχει αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν, αὐτὸν τὸν προορισμόν. Καὶ τοῦτο μᾶς τὸ λέγουν ὄχι μονάχα ἡ Θεολογία, ἡ Ἠθική, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Ἱστορία, ἡ Ποίησις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Φύσις. Μᾶς εἰδοποιεῖ μὲ ἔνδειξιν σαφῆ ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὸν σκοπόν μας. Ἡ ἔνδειξις εἶναι ἡ χαρά. Τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τὴν κάμνει ὁ Μπέργκσον. Ἡ χαρὰ ἀναγγέλλει πάντοτε ὅτι ἡ ζωὴ ἐπέτυχε, ὅτι κατήγαγε μίαν νίκην. Κάθε μεγάλη χαρὰ ἔχει θριαμβευτικὸν χαρακτῆρα. Ἡ δίψα μας ἐκορέσθη. Τὸ ὄνειρόν μας ἐπραγματοποιήθη. Ἔχομεν ἕνα σκοπόν, καὶ πρέπει νὰ τὸν πραγματοποιήσωμεν. Εἰς τὸ πρόσωπόν μας, εἰς τὴν μορφὴν τοῦ προσώπου μας, εἰς τὸν προορισμόν μας, ἔχομεν κἄτι τὸ μοναδικόν.

† Ὁ Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Η ΕΝ ΤΗ ΠΟΛΕΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΒΕΒΑΙΑΣ ΕΛΠΙΔΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΕΛΠΙΔΟΣ ΚΟΝΤΟΣΚΑΛΙΟΥ

Ὡς εἶναι πασίγνωστον πλεῖστα ὅσα χειρόγραφα βυζαντινά, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἰδίως μετὰ τὴν Ἅλωσιν, μετεφέρθησαν εἰς τὴν Δύσιν. Πλεῖστα ὅσα εἰς τὴν Γαλλίαν εὑρίσκονται, ὄχι ὀλίγα εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἀρκετὰ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας.

Ὁ Ἄγγλος Ζὼρζ Χουΐλερ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ἰακώβου Σπὸν Λιοναίζου, ἔκαμαν περιοδείαν 1) εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὰ ἔτη 1675 καὶ 1676. Ὁ Χουΐλερ εὑρισκόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας ἠγόρασεν ἓν χειρόγραφον ἀπὸ μεμβράνην ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ 163 φύλλα καὶ περιέχον ἑλληνιστὶ τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς «τῆς Θεοτόκου τῆς Βεβαίας Ἐλπίδος» κειμένης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διατηρούσης τότε (1397) περίπου 30 μοναχάς.

Ἡ Μονὴ αὐτή, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελέσας διευθυντὴς τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, Ἀνρὶ Ὁμόν, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κατάλογον τῶν μοναστηρίων τῆς Πόλεως, τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ Δουκάγγιος. 2)

---

1) Τὸ ταξίδιον αὐτὸ ἐδημοσιεύθη εἰς τρεῖς τόμους ἐν τῇ Γαλλικῇ πόλει Λυὼν κατὰ τὸ ἔτος 1678. Ὁ J. Ebersolt ἀναφέρει, ὅτι τὸ 1675 ὁ Spon συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Wheler ἐπεσκέφθη τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Λυών, κατόπιν ταξιδίου 22 μηνῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου «ὁ σοφὸς ἰατρὸς» Spon συνέλεξε περισσοτέρας τῶν δύο χιλιάδων ἐπιγραφάς, πεντήκοντα ἑλληνικὰ χειρόγραφα καὶ περισσόερα ἀπὸ ἑξακόσια ἀρχαῖα μετάλλια.» «Constantinople byzantine et les voyageurs du Levent» σ. 156.

2) «Constantinopolis Christiana» Δ΄. βιβλίον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν τοῦ Δουκαγγίου καὶ ἄλλων ὁ ἡμέτερος Πασπάτης ὑπολογίζει εἰς 392 τὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας, μονάς, μονύδρια, εὐκτήρια, μνημονευόμενα μέχρι τῆς Ἁλώσεως. Βυζ. Μελέται σ. 295.

Ὁ H. Omont ἐδημοσίευσε τὸ 1904 εἰς τὴν Revue des Etudes Grecgues» σ. 361—373 μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Portraits de differents membres de la fammile des Comnène peints dans le Typicon de Monastère de Notre — Dame de — Bonne. Esperance Constantinople.»

Τὸ χειρόγραφον αὐτὸ τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ὡς κληρονομία τοῦ Χουΐλερ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Κολλεγίου Λίνκολν τῆς Ὀξφόρδης — τὸ ὁποῖον ἐπεσκέφθην πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου— περιέχει τὰ πρῶτα δέκα φύλλα προσωπογραφίας τῶν ἱδρυτῶν τῆς Μονῆς, ἤτοι τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Ἰωάννου Κομνηνοῦ Δούκα Συναδηνοῦ,τῆς συζύγου του Θεοδώρας θυγατρὸς τοῦ σεβαστοκράτορος Κομνηνοῦ Παλαιολόγου καὶ τῆς Εἰρήνης Κομνηνῆς Βράβενας, τῶν συγγενῶν των, τῶν τέκνων των καὶ τῶν ἐγγονῶν των. Εἰς τὸ δέκατον φύλλον εἶναι ζωγραφημένη ἡ Παναγία, τύπου βυζαντινοῦ, ὡς προστάτρια τῆς Μονῆς. Εἰς τὸ δωδέκατον παριστάνονται τριάκοντα δύο μοναχαί, (ἐν μικρογραφίᾳ ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι προσωπογραφίαι) φέρουσαι μακρὰν ἐσθῆτα χρώματος μαύρου ἢ φαιοῦ βαθέος (μελάγχρου.) 3)

Κάτωθεν τῶν μικρογραφιῶν ἀναγινώσκονται τὰ ὀνόματα τῶν παριστανομένων προσώπων. Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς Παλαιολόγος, π.δ.χ. ὁ παντυχέστατος σεβαστοκράτωρ καὶ πατὴρ τῆς ἐκτητορίσης Εἰρήνη Κομνηνὴ Βρούνενα Παλαιολογίνα, ἡ σεβαστοκρατόρισσα καὶ μήτηρ τῆς ἐκτητορίσης. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν προσώπων ἡ πολιοῦχος Παναγία ἐν προτομῇ βαστάζουσα τὸν Χριστὸν καὶ τὰ γράμματα ΜΗΡ ΘΥ IC XC.

Ἀκολουθοῦν τὰ ὀνόματα διαφόρων συγγενῶν τῆς ἱδρυτρίας τῆς Μονῆς, ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν Παλαιολόγων. Εὕρηται καὶ κατάλογος τοῦ περιεχομένου τοῦ Τυπικοῦ. «Πίναξ σὺν Θεῷ τοῦ παρόντος Τυπικοῦ ἐν εἰκοσιτέσσαρσι κεφαλαίοις ποσουμένου.» Ἀκολουθοῦν τὰ σύνορα τῆς Μονῆς καὶ κατόπιν καθορίζονται χρονολογικῶς τὰ ἐτήσια μνημόσυνα τῶν τεθνεώτων συγγενῶν τῶν ἱδρυτῶν τοῦ μοναστηρίου. Εἰς τὸ τέλος σημειώνεται· «ἐγράφησαν ἐνταῦθα διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ μεγάλου σκευοφύλακος τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας διακόνου Δημητρίου τοῦ Βαλσαμών, μηνὶ Φεβρουαρίῳ ια΄. ἰνδικτ. ε΄ τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννεακοστοῦ πέμπτου ἔτους †» δλδ. 11 Φεβρ. 1397. 4)

Ποῦ ἔκειτο ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Βεβαίας Ἐλπίδος ; Τὸ χειρόγραφον περιέχει λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν συνόρων ἢ ὅπως γράφεται τοῦ «περιορισμοῦ» τῆς καθ' ἡμᾶς Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τῆς Βεβαίας Ἐλπίδος.»

Ἀπαντῶμεν εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτὴν τῶν ὁρίων, «Μονὴν Μωσηλέ.» Δὲν πρόκειται περὶ Οἴκου Μωσηλέ, 5) ἀλλὰ περὶ μονῆς τοῦ Ἀρμε-

3) Λεπτομερῶς περιγράφονται ὑπὸ τοῦ προσημειωθέντος Γάλλου Η. Omont.

4) Μία ἀκόμη ἀπόδειξις ὅτι οἱ ὀφφικιάλοι τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου ἦσαν πρὸ τῆς Ἁλώσεως κληρικοὶ καὶ ἀρχικῶς κατὰ τὸ πλεῖστον διάκονοι. Ὁ Μ. Σκευοφύλαξ Δημήτριος Βαλσαμὼν ἄγνωστος εἰς τὸν μακαρίτην Μ. Γεδεών.

5) Σκ. Βυζαντίου «Ἡ Κωνσταντινούπολις», Α. σ. 378. Θ. Σκαρλᾶτος ὁμιλεῖ περὶ οἴκου Μωσηλέ.

Ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη εἰκὼν εἶναι βυζαντινὴ παρμένη ἀπὸ τὸ χειρόγραφον τοῦ κολλεγίου τῆς Ὀξφόρδης Lincoln, ὡς περιγράφεται αὐτὸ εἰς τὸ κείμενον τῆς παρούσης πραγματείας. Ἡ ἀποστολὴ τῆς εἰκόνος ὀφείλεται εἰς τὰς εὐγενεῖς προσπαθείας τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Αἰμιλιανοῦ Τιμιάδου, Πρωτοσυγκέλλου τῆς Μητροπόλεως Θυατείρων, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ θερμῶς δημοσίᾳ.

νίου Μωσηλέ, γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ Μαρίᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοφίλου, ὁ ὁποῖος (Μωσηλὲ) μετὰ τὸν θάνατον τῆς Μαρίας περιέπεσεν ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ Αὐτοκράτορος, κατόπιν δὲ τυχὼν συγγνώμης, ἔγινε μοναχὸς — κατὰ συνήθειαν συχνὰ ἐπαναλαμβανομένην ἐπὶ Βυζαντινῶν — καὶ ἔκτισε τὴν Μονὴν αὐτὴν ἐπονομασθεῖσαν ἀπὸ τὸ ἐπίθετόν του Μωσηλὲ ('Αλεξίου Μωσηλέ.) Ἡ Μονὴ ἔκειτο πλησίον τῆς Θεοτόκου τῆς Γοργοεπηκόου. «Καὶ ἀπέρχεται, συνεχίζεται ἡ περιγραφὴ τῶν ὁρίων τῆς Μ. Β. Ἐλπίδος, μέχρι τῆς δημοσίας ὁδοῦ, τῆς διαιρούσης δεξιᾷ τὴν Μονὴν Μωσηλέ, κἀκεῖθεν κλίνει πρὸς τὸν περίβολον τῆς Ὑπεραγίας μου Θεοτόκου τῆς Γοργοεπηκόου.» 6) Ἀναφέρονται Μονὴ «Κυριωπίσσης» καὶ «Ἅγιος Ὀνούφριος» καὶ περαιτέρω σημειώνεται ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ ἡμετέρου Σκ. Βυζαντίου, εὑρίσκετο εἰς τὸν δέκατον ρεγεῶνα εἰς τὴν «Πόρταν τοῦ Δρουγγαρίου. Μεγάλη ὅμως παριστάνεται ἡ περιοχὴ τῆς Μονῆς — ἐκκλησία, κατοικίαι μοναχῶν καὶ πρὸ πάντων ἔξωθεν τοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς ἀμπέλια κ.ἄ. — κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἁλώσεως, ὁπότε, ὡς εἶναι γνωστὸν πολλαχόθεν, ἤρχισεν ἡ ἐρήμωσις τῆς πόλεως. «Μέχρι καὶ τῆς ἑτέρας ὁδοῦ τῆς οὔσης πλησίον τοῦ Ἁγίου Ὀνουφρίου, ἔνθα καὶ ἀμπέλιόν ἐστιν, ὅπερ ἐξωνησάμεθα τὴν μονὴν ἀπὸ τοῦ Καλιγᾶ ἐκείνου εἰς ὑπέρπυρα τετρακόσια· εἶτα κατεφυτεύθη παρ' ἡμῶν καὶ ἐγίνετο ὅπερ νῦν ὁρᾶται ἀμπέλιον 7) Ἐντεῦθεν κλίνει πρὸς ἄρκτον καὶ διέρχεται τὰ ἐνοικιακὰ ὀσπήτια τοῦ περιόρου· ἔνθα καταμένουσιν δὲ κοσκινάδες μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου, περιέχων καὶ αὐτὸν τὸν ναὸν ἄνευ τῶν κατηχουμένων.» Ἀναφέρονται καὶ δωρεαὶ χρηματικαὶ ἢ κτηματικαί, ὡς ἀμπέλια καὶ κῆποι κείμενα μακρὰν τῆς Μονῆς, εἰς τὸ Κοσμίδιον πδχ. (Ἐγιοὺπ) καὶ εἰς τὴν Βλάγκαν. «Ἔδωκε νομίσματα ἑκατὸν εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ παρεδόθη ἀντ' αὐτῶν ὁ κῆπος ὁ ἐν τῇ Βλάγκᾳ». Ἀρσενικὸν ὁ Βλάγκας καὶ ὄχι ἡ Βλάγκα· οἱ κῆποι δὲ εἶναι ἐκεῖ ἀρχαιότατοι.

Ἡ Μονὴ ἠφανίσθη· καὶ ἀργότερον ἐκτίσθη οὐχὶ μακρὰν τοῦ χώρου ὅπου τὰ σύνορά της ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι Παναγίας τῆς Ἐλπίδος. Ὁ ναὸς αὐτός, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, «ὁ ἐν Κοντοσκαλίῳ ναὸς τῆς Ἐλπίδος, ἀνῳκοδόμητο ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων τὸ 1680 (καταντήσας πάντως ἐκ τῆς πολυκαιρίας εἰς κατάστασιν ἐρειπίων), μεσιτείᾳ τοῦ Ρώσσου πρεσβευτοῦ Νικήτου Ἀλεξίοβιτζ. Ἔκτοτε δὲ ὡρίσθη χορηγία κατ' ἔτος χρηματικὴ τῆς Ρωσσικῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τοῦ

---

6) H. Omont ἔνθ. ἀν. σ. 368.

7) Καὶ ἀλλαχοῦ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μονῆς ἀναφέρεται ἀμπέλιον τῆς ἀδελφῆς τῆς ἰδιοκτητρίας ὡς σύνορον διαχωριστικόν. Μία ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς ἐρημώσεως τῆς πόλεως περὶ τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνος.

ναοῦ τῆς Ἐλπίδος.» 8)

Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος τί ἀφῆκεν ἀπὸ μίαν τόσον εὐρεῖαν καὶ ἔνδοξον μονὴν κτισθεῖσαν ἀπὸ πρόσωπα ἀνήκοντα εἰς Αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν — Παλαιολόγων.

Τρεῖς φορὰς ἀναφέρεται ὁ ὅρος «περίορος» ὁ ὁποῖος σημαίνει μᾶλλον τὸν μεταξὺ τῶν ὁρίων (συνόρων) χῶρον. «Τὸν περίορον τὸν ὄντα μεταξὺ τῶν δύο περιβολίων.» Διὰ τὴν δήλωσιν τῶν συνόρων χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «περιορισμός.» Περίορος ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἕν σημείωμα κώδικος ἀνήκοντος εἰς τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην. «Ὁ δὲ περίορος τῶν ὁσπητίων ἄρχεται.» Ὁ κ. Σ. Κουγέας σημειώνει· «Ἡ λ. «περίορος» (ὁ) ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν ἔννοιαν τῆς ὁριζούσης τὸν χῶρον ὁροθετικῆς γραμμῆς κατήντησε νὰ σημαίνῃ αὐτὸν τοῦτον τὸν χῶρον, ὅπως καὶ ἐδῶ, ὅπου ὁ σημειωματογράφος περιγράφει τὰ ὅρια τοῦ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Κράτους παραχωρηθέντος οἰκοπέδου. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην λέγεται καὶ περιορισμός.». Ἐδῶ ὅμως εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ὁρίων τῆς Μ. Β. Ἐλπίδος «περιορισμὸς» σημαίνει περιγραφὴν τῶν ὁρίων.

Εἰς τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου τοῦ Κολλεγίου Lincoln τῆς Ὀξφόρδης ὑπάρχουν πολλαὶ λέξεις καὶ ὀνόματα δηλωτικά· τόπων ἢ ἐννοιῶν τὰ ὁποῖα ἐξακριβούμενα θὰ χύσουν φῶς εἰς σημεῖά τινα τῆς βυζαντινῆς τοπογραφίας καὶ γενικῶς τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων μνημονεύεται καὶ μάχη γενομένη ἐπὶ Σουλτάνου Βαγιαζὴτ τοῦ Αου (1389—1403) «ἣ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς πολλὴν κατήντησεν ἀπορίαν». Πρόκειται περὶ τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὴτ Α΄. ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ ἑπταετίαν (1391—1328), ὁπότε καὶ ὑπέφεραν οἱ κάτοικοι ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν. Αὐτὴν ὑπονοεῖ ἡ λέξις «ἀπορία» τοῦ χειρογράφου τῆς Ὀξφόρδης.

† Ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

8) Ἱεροσολυμητικὴ Σταχυολογία Α. 275. Βλέπε καὶ ἐμὴν Μελέτην. «Μία Πατριαρχικὴ Λειτουργία... 1949 σ. 9—10 σημ. Καὶ «Συμπληρωματικὰ σημειώματα εἰς τὴν ἰδίαν μελέτην ἐν «Ὀρθοδοξίᾳ» 1949, σ. 127—131. Ὁ Ρῶσσος πρέσβυς τότε εἶχε τὸ οἴκημα τῆς πρεσβείας του εἰς τὴν Πόλιν παρὰ τὸ Τσεμπερλῆ Τὰς (στήλη τοῦ Μ. Κων)τίνου) καὶ ἐκκλησιάζετο εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας Ἐλπίδος «ἐπονομαζόμενον» ὡς ἤκουσα ἀπὸ γέροντας ἐνορίτας τῆς Ἐλπίδος Μοσκὸβ Κλισεσί.

9) «Ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης κτήτωρ τοῦ Παρισινοῦ Κώδικος τοῦ Σουδα» ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ἔργου «Βυζαντινὰ — Μεταβυζαντινὰ» ἀρ. Ι, μέρ. ΙΙ, 1949.

ΙΛΑΡΙΩΝ Ο ΚΡΗΣ,

ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΡΗΤΩΡ

Ἔγραψα ἀρκετὰ περὶ τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Μ. Ρήτορος τόσον εἰς τὴν Φωτίειόν μου Βιβλιοθήκην (Α. σ. 68—74 καὶ 88—92, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν (1948 σ. 184—189) 1) Εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ καθολικίζοντος τούτου Ἀθανασίου ἀνεκάλυψα ὅτι ὁ ὡς ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος σοφὸς μόνον γνωστὸς Ἱλαρίων ὁ Κρής, εἶχε προαχθῆ εἰς μητροπολίτην Ἡρακλείας καὶ προώρως ἀπεβίωσεν ὡς τοιοῦτος.

Κατὰ τὴν τελευταίαν μου ἐν Παρισίοις διαμονὴν (Ὀκτώβριος, Νοέμβριος 1951), ἠρεύνησα ἐκ νέου τὰ πολλὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀθ. Ρήτορος. Εἰς τὸ τμῆμα τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων supplément grec ἀρ. 1027 φύλλον 281 καὶ ἀλλαχοῦ εὑρίσκονται ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τοῦ Ἀθανασίου πρὸς τὸν Ἱλαρίωνα μητροπολίτην Ἡρακλείας. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν καταφαίνεται γεγονὸς τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοτε διεπίστωσα καὶ ἀνέπτυξα (εἰς τὸ προσημειωθὲν ἔργον μου καὶ τὴν προαναφερθεῖσαν «Ὀρθοδοξίαν»), ὅτι δ.λ.δ. ὁ Ἀθανάσιος εἶχε κερδίσῃ τὴν εὔνοιαν τῶν Πατριαρχῶν Τιμοθέου, Νεοφύτου Β' καὶ Ἰωαννικίου. Μέχρι ποίου ὅμως σημείου ἡ εὔνοια αὐτὴ ἐξετείνετο ; Ἦτο ἀπόρροια αἰσθημάτων συμπαθείας πρὸς τὸν καθολικισμὸν τὸν ὁποῖον πολὺ ὑπεστήριζεν ὁ Ἀθανάσιος ; Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀνέπτυξα καὶ εἰς τὰ δύο προμνημονευθέντα συγγράμματα. Ἐπρόκειτο περὶ μερίδος ἀντιθέτου πρὸς τὴν μερίδα τὴν προτεσταντικήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνέμενεν ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρις ἀνακούφισιν διὰ τὴν ταλαιπωρουμένην τότε Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, χωρίς, νομίζω, νὰ ἀσπάζεται πλήρως ὡς πεποιθήσεις του τὰς προτεσταντικὰς δογματικὰς δοξασίας.

Ὁ Ρήτωρ Ἀθανάσιος ὁμολογεῖ ὅτι «πείθεται καὶ τῷ Ρώμης καὶ τῷ Πατριάρχῃ» 2)

Εἰς τὸ φύλλον 286 6 ὁ Ρήτωρ, ἕτοιμος πάντοτε νὰ ψέξῃ καὶ κακολογήσῃ τὸν Ἱλαρίωνα, ὁμιλεῖ περὶ τυραννίδος ἀσκουμένης παρ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι προήγοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα.» «Καὶ πρὶν εἰς βαθμὸν ἔλθωσι τυραννοῦσιν ἐκείνους, ἐξ ὧν τὸν βαθμὸν ἀ-

---

1) Ἐδημοσίευσα καὶ πανομοιότυπα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀθανασίου Ρήτορος.

2) Εἰς τὸ φύλλον 266 τοῦ supplément grec 1207 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ἀναγινώσκομεν· «μὴ μὲ νομίσῃς δεδοικέναι ἀκούσαντά σου τὴν κενὴν καὶ ψευδῆ ἐκείνην κατηγορίαν ὅτι πείθομαι μόνῳ τῷ Ρώμης καὶ οὐ τῷ Πατριάρχῃ». Βλέπε ἐμὸν ἄρθρον ἐν Ὀρθοδοξίᾳ ἔνθ. ἀν. σ. 184—185.

ναμένουσιν (ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸν Πατριάρχην Τιμόθεον, ὁ ὁποῖος καὶ προήγαγε τὸν Ἱλαρίωνα 1613 εἰς μητροπολίτην Ἡρακλείας) καὶ ταῦτα Πατριάρχας καὶ ἐναρέτους· καὶ οὕτω τὴν ἀρχιερωσύνην ἁρπάσαντας ὥσπερ τινὰ τυραννίδα ἢ κληρονομίαν...... ἐν τοῖς ψηφίσμασιν ἔτι ὄντες, τοὺς θρόνους εὐθὺς τῶν ἀρχιερέων καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ὁμοῦ τε καταλαμβάνουσι, τῶν χρημάτων ἡ βία καὶ τῶν ἀγαρηνῶν ἡ δυναστεία σχεδιάσασα τὸν βαθμόν.. καὶ σοφίσασα, τῆς Ἡρακλείας ποιμένας καθίστησι, οὐ τάξει καὶ νόμῳ πνευματικῆς ἀναβάσεως ἀξιώσασα ἀλλὰ θράσει, τύφῳ τε καὶ αὐθαδείᾳ σὺν τῇ παρανομίᾳ.. ἐπὶ τοὺς μείζονας τῶν θρόνων ἀνάγονται. Οὐ γὰρ ἐξ ἀρετῆς μᾶλλον ἢ κακουργίας ἡ προεδρία, οὐδὲ τῶν ἀξιωτέρων ἀλλὰ καὶ δυνατωτέρων οἱ θρόνοι, κατὰ τοὺς πάλαι ποτὲ τετυχηκότας, πλάττομεν τοίνυν, φησίν, αὐθημερὸν τοὺς ἁγίους καὶ χειροτονοῦμεν θεολόγους καὶ σοφοὺς εἶναι κελεύομεν, τοὺς οὐδὲν σοφισθέντας οὐδὲ τῷ βαθμῷ προσενεγκόντας τι πλὴν τοῦ βούλεσθαι. Καὶ ὁ μέγας τῶν Πατριαρχῶν ἐμὸς θαυμαστὸς περιβόητος στέργει τὴν κάτω χώραν καὶ ταπεινὸς ἕστηκεν, ὁ τῆς ὑψηλῆς ἄξιος, πολλὰ μὲν τοῖς θείοις λόγοις ἐμμελετήσας». Τέλος ὁμιλεῖ ὁ Ἀθανάσιος περὶ «ἱερέων νόθων παρεγγράπτων καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀναξίων.»

Ὁ Ἱλαρίων δὲν εἶναι τοιοῦτος, ὁποῖος παριστάνεται ὑπὸ τοῦ ὑπερεκχειλίζοντος ἀπὸ ἐμπάθειαν πρὸς αὐτὸν Ἀθανασίου. Ὁ πολὺς Κύριλλος ὁ Λούκαρις ἄλλως ἐκφράζεται περὶ τοῦ ἀρχιερέως αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει σοφώτατον. 4) Τὸν Ἀθανάσιον περιγράφει ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος ὡς ἑξῆς· «Ἀθανάσιός τις Κύπριος παπιστὴς ὅμως, καθ' Ἕλληνας ἠμφιεσμένος καὶ ὑποκρινόμενος τὸν Ὀρθόδοξον.» 4)

Ἡ ὑπόκρισις τοῦ Ἀθανασίου ἀνάγλυφος ἐμφανίζεται εἰς τὸ γράμμα του τὸ καταχωριζόμενον εἰς τὸ φύλλον 322 τοῦ supplément grec 1027· «Ἱλαρίωνι τῷ πανιερωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ Ἡρακλείας, καὶ πᾶσι τοῖς θέλουσι ὀρθοδόξως καὶ καθολικῶς ζῆν, ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία διακελεύεται, ὁ πρωτοσύγκελλος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Ἀθανάσιος ῥήτωρ 5) εὐσεβῶς φρονεῖν καὶ πράττειν·

«Τοὺς κατὰ τοὺς Εὐαγγελικοθεοπατροπαραδότους ἐπαγγελίας τε καὶ διατάξεις ἐμπεριπατεῖν ἐθέλοντας, χωρίς τινος καινοτομίας καὶ καινῆς ἐφευρέσεως, δεῖ ἐμμένειν ἐν τοῖς ὑπ' ἐκείνοις τοῖς θεοπροβλητοκηρυκοφόροις πατράσιν κεχρησμοδοτουμένοις δόγμασι καὶ μὴ ὅλως τοῖς ἐκείνων ἐξέρχεσθαι, ἀλλ' ἄγαν σφοδρῶς τὰ περὶ πίστεως ἅπαντα φόβῳ καὶ

---

3) Βλέπε Φωτίειον Βιβλιοθήκην Α σ. 73 καὶ αὐτόθι σημ. 6.

4) Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων σ. 1173. Καὶ Φωτίειος Βιβλιοθήκη Α σ. 71 καὶ αὐτόθι σημ. 4.

5) Διὰ μακρῶν ἐξετάζω τὰ τῆς προαγωγῆς καὶ τὰ τῆς βιογραφίας ἐν γένει τοῦ Ἀθανασου εἰς τὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην καὶ εἰς τὴν «Ὀρθοδοξίαν» τοῦ 1948.

τρόμῳ πλὴν τινος ἀλαζονείας (ἄνευ δ.λ.δ.) καὶ ὑποκρίσεως, ἀσπασίως κρατεῖν καὶ πιστεύειν.»

Εἰς τὸ φύλλον 288 β τοῦ ἰδίου χειρογράφου ὑπάρχει καὶ ἡ ἑξῆς περικοπὴ γράμματος τοῦ Ἀθανασίου πρὸς τὸν ἴδιον Ἱλαρίωνα ἀπευθυνομένου· «ποσάκις αὐτὸς τὸν Πατριάρχην ἐλοιδόρησας, τὸν τοσαύτῃ σε τιμῇ καταξιώσαντα, ὡς οὐδεὶς ἄλλος ; Πόσα κακὰ ψευδόμενος εἶπες περὶ τούτου ; τίσι ἐμφανῆ ταῦτα πεποίηκας; δεῖξον ; Τοὺς κληρικούς, τὸν μέγαν Λογοθέτην, τὸν μέγαν Ρήτορα, μάλιστά γε αὐτόν, πόσα εἶπες, περὶ τούτου; οὐ δωροφάγους; ναὶ μὴν καὶ ἀλλοπροσάλλους, λῃστὰς καὶ ἀγραμμάτους καὶ φονεῖς καὶ ἄλλα μύρια;»

Οἱ κληρικοὶ ὀφφικιάλοι τοὺς ὁποίους ἀναφέρει τὸ γράμμα τοῦ Ἀθανασίου εἶναι ὁ μέγας Λογοθέτης Γεώργιος, ὁ δὲ Μ. Ρήτωρ, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχων ἀπὸ ἀπόψεως ὀφφικίου μὲ τὸν Ρήτορα Ἀθανάσιον, εἶναι ὁ Μιχαήλ. Τὸν Μ. Ρήτορα τοῦτον ἀπαντῶμεν κατὰ τὰ ἔτη 1612 καὶ 1622. Αἱ πρὸς τὸν Ἱλαρίωνα ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀθανασίου ἐγράφησαν κατὰ τὸ 1613 καὶ 1614 6)

Εἰς τὸ χειρόγραφον supplément grec 1030 τῆς ἰδίας Βιβλιοθήκης φύλλον 31 β καὶ 39 β ἀναφέρεται μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως. Οὗτος θὰ εἶναι ὁ Παρθένιος ὁ Αος (1632—1639) Ἀδριανουπόλεως εἶτα Οἰκουμ. Πατριάρχης) ἢ ὁ Παρθένιος ὁ Β′ (1639—1644) ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων Ἀδριανουπόλεως καὶ κατόπιν Οἰκουμ. Πατριάρχης). Ἀποκλείεται ὁ Νεόφυτος ὁ Φιλάρετος διαδεχθεὶς τὸν Παρθένιον Βον εἰς τὸν θρόνον Ἀδριανουπόλεως τὸ ἔτος 1644. Ὁ Νεόφυτος ἀποκλείεται διότι δὲν ἔτρεφε συμπαθείας πρὸς τοὺς Καθολικούς, ἐνῷ ὁ Ἀθανάσιος ἦτο καθολικώτατος ὡς εἴδομεν. Εἰς τὸ χειρόγραφον 22911 Additional τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἀπαντᾷ ἰδιόχειρον σημείωμα τοῦ Νεοφύτου·

«τὴν ἰσχύν σου (τοῦ Πάπα) πρὸς τοὺς ὑπηκόους σου ἰσχυρῶς πιστεύομεν
τὴν ὑπερηφάνειάν σου φέρειν οὐ δυνάμεθα,
τὴν φιλαργυρίαν σου κορῆσαι οὐ δυνάμεθα
ὁ Κύριος μεθ' ἡμῶν. 7)
ὁ διάβολος μετὰ σοῦ

Ἀποκλείεται λοιπὸν ὁ Νεόφυτος. Τὰ δύο σημειώματα τοῦ Ἀδριανουπόλεως ἢ μᾶλλον σύντομα γράμματα πρὸς τὸν Ἀθανάσιον ἔχουν οὕτω·

«Τῷ λογιωτάτῳ ἁγίῳ διδασκάλῳ, ἀσπαζόμεθά σου,

Ἰδοὺ ὁποῦ ἦλθαν οἱ φίλοι ὅ,τε κύριος Σοφιανός, καὶ κύριος Ἰωαννύκης καὶ ὄχι ἄλλος, καὶ τῆς δίδω εἴδησιν νὰ ἠξεύρῃ. Τώρα ἤλθασιν ὑγίαινε.

† ὁ Ἀδριανουπόλεως σὸς ἀεί

---

6) Περὶ τοῦ Μ. Λογοθέτου βλέπε ἐμὴν σχετικὴν πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦτο μελέτην ἐν «Ὀρθοδοξίᾳ» 1942 σ. 235—241 καὶ τοῦ 1943 σ. 178—180. Διὰ τὸ τοῦ Μ. Ρήτορος αὐτόθι· ἔτος 1944 σ. 173—179.

7) Φωτίειος Βιβλιοθήκη Α. σ. 171. Ἴδε καὶ διὰ τοὺς Παρθενίους Α καὶ Β 100—104.

Τὸ δεύτερον·

(ἰδιόχειρον) σοφώτατε αὐθέντα διδάσκαλε κύριε Ἀθανάσιε ἀσπάζομαι τὴν λογιότητά σου

Παρακαλῶ τώρα (sic) εὐθὺς νὰ εἰπῇς ἢ, τοῦ αὐθεντὸς τοῦ ἰατροῦ ἢ τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ μᾶς εὔγαλεν ἐχθὲς τὸ αἷμα νὰ μᾶς δώσῃ πέπωνος (sic) σπόρους ὡς τεσσαράκοντα ἄσπρων, διατί ἔστειλα καὶ δὲν εὗρα ἀλλοῦ. Καὶ στέλλω ἄσπρα τεσσαράκοντα, καὶ θέλει μᾶς κάμει τὴν χάριν καὶ πολλὰ τὰ ἔτη της.

† Ὁ Ἀδριανουπόλεως εἰς τοὺς ὁρισμούς της.

Ἀπὸ ἓν γράμμα τοῦ Ἀθανασίου πρὸς τὸν Παρθένιον Β΄ ὄντα Πατριάρχην, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσα εἰς τὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην μου (Α σ. 97—98) φαίνεται ὅτι ὁ Παρθένιος τῶν δύο σημειωμάτων εἶναι μᾶλλον ὁ Β΄. ὁ ὀξὺς ἐπιλεγόμενος.

Αἱ πρὸς τοὺς καθολικούς, ἐπιλήψιμοι ἀπὸ ἀπόψεως ὀρθοδόξου, σχέσεις τοῦ Ἀθανασίου ἀποδεικνύονται καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς σημειώματος τοῦ χειρογράφου 1030 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων (εἰς τὸ τέλος κολλημένον ἕνα χαρτάκι) «Τῷ τιμιοτάτῳ (sic) καὶ λογιοτάτῳ (sic) κυρίῳ κυρίῳ Ἀθανασίῳ τὸ (sic) διδασκάλῳ καὶ ρήτωρι (σὶκ) ἐγχειρισθείη εἰς τὸν γαλατά, εἰς τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἐλτζῆ, τὸν Φράντζα τὴν οἰκίαν αὐτοῦ».

† Ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τὸ ἐξεταζόμενον ΙΑ' ἱστορικὸν εἰς ἑαυτὸν ἔπος, ἐπέγραψα «Αὐτοβιογραφία» διότι αὐτὸ εἶναι. Καὶ ἐγράφη τὸ ποίημα τοῦτο μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, ἐνδιαφέρει δὲ κάθε περίεργον ἀναγνώστην ἐπιθυμοῦντα νὰ γνωρίσῃ πλησιέστερα τὸν Ἱεράρχην ποιητήν, τὸν ἀγαθὸν καὶ σοφόν, ὁ ὁποῖος συνδυάζει τὴν ἀποστολικὴν ἀφέλειαν μὲ τὴν λεπτὴν σοφιστικὴν τέχνην, τὸν ἀδιάλλακτον ἀγωνιστὴν τῆς Ὀρθοδοξίας, μὲ τὸν σιωπηλὸν καὶ ὑπομονητικὸν ἐν διωγμοῖς, τὸν θεωρητικὸν ἰδεολόγον πρὸς τὸν ὑπὲρ τῶν προβάτων οὐχὶ ἅπαξ ριψοκινδυνεύσαντα ποιμένα !

Καὶ προχωροῦμεν πρὸς τὸ τέρμα τοῦ μακροῦ ΙΑου ἔπους, τὸ ὁποῖον θὰ ἐτελείωνεν εἰς τὸν στίχον 1272...

Ἐβουλόμην ἐνταῦθα στῆσαι τὸν λόγον
καὶ μηδὲν εἰπεῖν τῶν ἀναξίων λόγου...

διότι ἐδίσταζεν ὁ ποιητὴς νὰ ἀναφέρῃ παρακάτω τὰ τῆς ὑψώσεώς του ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν Θρόνον τῆς βασιλίδος, ὡς ἐνέχοντα ἐγωϊσμὸν καὶ δόσιν αὐτοεπαίνων, πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἁρμόζουν εἰς τὸν ἀληθῆ Χριστιανόν, τὸν φιλοσοφοῦντα τὰ αἰώνια καὶ ἐπουράνια.

Ὁ κυνικὸς λοιπὸν Μάξιμος, ὁ κύων ὁ ὁποῖος ἐκάρη ποιμὴν

ἄρας τὸ συρφετῶδες Αἰγύπτου στίφος

προσέτρεξεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἄνακτος, ὅστις ἔχων ὁρμητήριον τὴν Θεσσαλονίκην ἐπολέμει πρὸς βαρβαρικὰ φῦλα. Καὶ προσεπάθησε νὰ ἀποσπάσῃ βασιλικὸν διάταγμα διορίζον αὐτὸν ἐπίσκοπον τῆς Νέας Ρώμης ! Ἀπερρίφθη ὅμως ὡς κύων, καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ αὐτὴ ἦτο ἡ μόνη ὀρθὴ πρᾶξις τῆς ζωῆς του ! Καὶ ἐδόκει ἄγων ἠρεμίαν, ἀλλὰ φοβοῦμαι

μήπου τὸ δεινὸν καὶ χαλάζης ἔγκυον
νέφος, συνωσθὲν ἐκ βιαίου πνεύματος
τοῖς οὐ δοκοῦσι τὴν χάλαζαν ἐκχέῃ
οὐ μὴ ποτ' ἤρεμον γὰρ ἡ μοχθηρία !

Τοιοῦτοι ὕπουλοι καὶ ὑλάκται εἶναι οἱ ὀπαδοὶ τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Διογένους, τοῦ Ἀντισθένους, τοῦ Κράτητος.

Ἐν μέσῳ δὲ κινδύνων διαφόρων ἵστατο «Ἀναστασία» ναῶν ὁ τιμιώτατος, ἡ ὁποία τὴν χαμαὶ κειμένην πίστιν ἐξήγειρε, ὡς νέα Κιβωτὸς διαφυγοῦσα τὸν κατακλυσμὸν τῶν αιρετικῶν καὶ φέρουσα δεύτερον κόσμον «τὸν Ὀρθόδοξον ἐν τοῖς σπέρμασι.» Μέγας κίνδυνος τῆς πίστεως ἐπεκρέματο ! Εἴχομεν ὁρκισθῇ ὅλοι νὰ μὴ ὑποχωρήσωμεν εἰς τὰς πιέσεις καὶ ἂν ἀκόμη περιερχόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ταφῶμεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ μοναδικοῦ Ὀρθοδόξου ναοῦ.

Μᾶς ἠπείλουν διὰ νὰ ἀποπτύσωμεν τὴν πίστιν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, ἐξεβιάσθη δέ τις τῶν ἐμῶν ὀπαδῶν, μὴ ἀντέχων εἰς κακοποιήσεις καὶ πόνους ποὺ ὑπεβλήθη διὰ τὴν ἐξώμοσιν.

Ποικίλαι ἦσαν αἱ νόσοι τῶν αἱρετικῶν ἀντιτριαδικῶν δογμάτων· Οἱ μὲν οὐδὲν θεῖον παρεδέχοντο, φρονοῦντες ὅτι φορά τις ἐδημιούργησε καὶ διοικεῖ τὸν κόσμον. Οἱ δὲ εἰσάγουν πλῆθος θεῶν ἀντὶ τοῦ Ἑνός, ἐνῷ ἄλλοι ἀστρολογοῦντες ἀποδίδουν εἰς τὰς πλοκὰς τῶν ἀστέρων τὴν πρόνοιαν περὶ τοῦ κόσμου. Ἄλλοι πάλιν ἀρνοῦνται ἀγγέλους, πνεύματα, ἀνάστασιν καὶ τὰς διδασκαλίας τῶν προφητῶν, ἕτεροι δὲ τιμῶσι τὸν Βυθὸν καὶ τὴν Σιγὴν καὶ τοὺς θηλάρσενας Αἰῶνας— ἑρμαφροδίτους θεότητας — ὅπως ὁ Σίμων ὁ Μάγος. Τούτων φύματα εἶναι οἱ δεχόμενοι δύο Διαθήκας — Παλαιὰν καὶ Νέαν — καὶ δύο θεούς ! Πρόσθεσε εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ σκοτολάτρου Μάνητος, τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μοντανοῦ, τοῦ Ναυάτου, οἱ ὁποῖοι συναιροῦν τὴν ἄρρευστον Τριάδα καὶ διαιροῦσι τὴν ἀτίμητον θείαν φύσιν. Ἡ λερναία ὕδρα τῶν αἱρέσεων πολλὰς εἶχε κεφαλὰς δυσσεβείας !

Ὁ τῇ κτίσει τὸ Πνεῦμα συντιθεὶς μόνον
ὁ καὶ τὸν Υἱὸν προστιθεὶς τῷ Πνεύματι
οἱ τ' εἰσάγοντες ἥλικα Καίσαρος θεὸν
οἱ τὴν δόκησιν εἰσάγοντες ἐκτόπως
οἱ δεύτερον λέγοντες Υἱὸν τὸν κάτω
οἱ μὴ τέλειον τὸν σεσωσμένον, ἀλλ' ἄνουν !
Αὗται εἰσὶ τομαὶ τῆς ὀρθότητος...

— Φρονῶ ὅτι μία εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς εὐσεβείας ὅτι μετὰ τὴν καλὴν γλωσσαλγίαν πρέπει νὰ πλύνωμεν τὴν γλῶσσαν καὶ ἐνώπιον βεβήλων νὰ σιωπῶμεν μὴ ρίπτοντες ἀφειδῶς τοὺς μυστικοὺς λόγους. Ὀφείλομεν δὲ νὰ ζῶμεν εὐσεβῶς, νὰ διάγωμεν ζωὴν σύμφωνον ταῖς θείαις ἐντολαῖς, τρέφοντες πτωχούς, ξενοδοχοῦντες, καρτεροῦντες εἰς τὰ δεινά, ἐν ψαλμῳδίαις, εὐχαῖς, δάκρυσι, χαμαιευνίαις σκληραγωγούμενοι, ἐν χαλιναγωγήσει τῆς γαστρός, ἀπαγχονίζοντες τὰς αἰσθήσεις, τὸν θυμὸν καὶ τὸν γέλωτα, κοιμίζοντες διὰ τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τὴν σάρκα.

— Πολλαὶ εἶναι αἱ ὁδοὶ τῆς σωτηρίας, πᾶσαι φέρουσαι πρὸς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ὁδοὺς ταύτας πρέπει νὰ ὁδεύωμεν, ὄχι δὲ μόνην τὴν ἐν λόγοις.

Εἰδ' εἰς σοφοὺς ἔπιπτεν ἡ πίστις μόνον
Θεοῦ παρ' ἡμῖν οὐδὲν ἦν πενέστερον !

-- Ἀλλὰ ἐὰν εἶσαι φιλόγλωσσος καὶ ζηλωτὴς καὶ θεωρῇς τρομερὸν τὸ σιωπᾶν, ὁμίλει, ἀλλὰ ἐν φόβῳ, μήτε πάντοτε μητε παντοῦ μήτε περὶ πάντων, μηδὲ ἐνώπιον πάντων, ἀλλὰ μόνον εἰς ὡρισμένους ὅσον πρέπει, ὅπου καὶ ὅταν πρέπει. Οἱ λόγοι μου διαφέρουν τῶν ἔξωθεν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν ρητορικὴν ὁμιλούντων ἐν συλλόγοις μειρακίσκων, ὄχι μὲ σκοπὸν ἐξυπηρετήσεως τῆς ἀληθείας. Μᾶλλον ἄκουε παρὰ ὁμίλει, διότι τὸ οὖς φέρει μικρότερον κίνδυνον τῆς γλώσσης. Ὁ ἁπτόμενος ὅμως νάρκης νεκρώνει τὴν φρένα καὶ διατρέχει μέγαν κίνδυνον ὁ πλησιάζων λυσσῶντα κύνα !

— Εἰργάσθην ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ ὑπὲρ τῆς καρποφορίας τῶν πιστῶν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς καὶ ὁπωσδήποτε ἤμην εὐχαριστημένος ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιτυχίας τῶν προσπαθειῶν μου, ὁπότε... Ὅπως προεῖπον, εἰς τὸν στίχον 1272 θὰ ἐτελείωνεν ἡ διήγησις τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ σιωπήσῃ τὰ περαιτέρω διὰ νὰ μὴ φανῇ λέγων κατ' αὐτὸν ἀνάξια λόγου πράγματα. Ἀλλὰ δὲν ἐκρατήθη ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ ἀποσιωπήσῃ τὰ μετέπειτα γεγονότα, παρὰ τὸν κίνδυνον νὰ ἐκληφθῇ ὡς περιαυτολογῶν καὶ αὐτοεπαινούμενος.

— Οὕτως ἐχόντων λοιπὸν τῶν πραγμάτων, ἐπανέρχεται ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ τῆς Μακεδονίας «βαρβάρων στήσας νέφος» — ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος — ὅστις μὲ χαρὰν μᾶς ἐπλησίασεν ἀσμένως πρὸς τρισασμένους. Μὲ ἀπένειμε τιμὰς εἰς τὴν πρώτην συνάντησίν μας, εἶπε καὶ ἤκουσεν εὐμενέστατα λόγια, τὰ ὁποῖα αἰσχύνομαι ἐκ μετριοφροσύνης νὰ ἐπαναλάβω, ἀρκούμενος νὰ ἀναφέρω τὸ εἰς τί κατέληξεν. Ὁ Θεὸς σοῦ δίδει δι' ἐμοῦ — εἶπεν ὁ βασιλεὺς — τὸν καθεδρικὸν ναόν. Τὸν δίδει εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς κόπους σου. Ἀμέσως χαρὰ σύμμικτος μετὰ φόβου μὲ ἐκυρίευσε, παλμὸς ἡδονῆς συμμιγὴς τρόμῳ. Σὺ τότε ὦ Χριστέ μου ἦλθες βραβευτὴς τῶν κόπων μου, σὺ ἐλθὲ καὶ τώρα παρήγορος τῆς τελευταίας κακῆς μου ἐρημίας.

Πλῆθος ξιφοφόρου στρατοῦ, ὅταν ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς ἐγκαθιδρύσεώς μου κατέλαβε τὸν ναόν. Ἄπειρος κόσμος διαρκῶς πολλαπλασιαζόμενος ὡς ἄμμος θαλάσσης, ἢ νιφάδες ἢ κινήσεις κυμάτων. Πλήρεις αἱ ὁδοί, οἱ δρόμοι, αἱ πλατεῖαι, κάθε τόπος, διώροφα καὶ τριώροφα πλήρη γυναικῶν, ἀνδρῶν, νηπίων, γερόντων. Ἀντήχουν στεναγμοί, πόνοι, δάκρυα, βρυχηθμοὶ καὶ τὸ ἄστυ παρουσίαζεν ὄψιν κατὰ κράτος κυριευθείσης πόλεως. Ἐγὼ δὲ ὁ γεννάδας (=ὁ κακόμοιρος, ὁ καημένος) ἅμα καὶ στρατηλάτης μὲ τὸ ἀρρωστημένον καὶ λελυμένον καὶ μικρὰ πνέον σαρκίον

μου έπορευόμην μέσον στρατοῦ καὶ στρατηγοῦ, ἀτενίζων πρὸς τὰ ἄνω, βοηθὸν εχων την έλπιδα ἕως ὅτου — αγνοω πως — εφθάσαμεν εις τον μεγαν ναον.

Ἂς σταματήσωμεν, φίλε ἀναγνῶστα, ὀλίγον ἐδῶ διὰ νὰ ἀναπαραστήσωμεν διὰ τῆς φαντασίας τὰ γεγονότα αὐτα. Νὰ φαντασθῶμεν τον χθὲς διωκόμενον Γρηγόριον, σήμερον ἀγόμενον εἰς τὴν ἐνθρόνισιν μὲ στρατιωτικὰς τιμὰς ἐν συνοδείᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ ἀλλοπροσάλλου καὶ περιέργου πλήθους. Εἶδεν ὁ ἅγιος ποιητὴς ἡμέρας ἐξωτερικῆς δόξης, ματαίας μὲν οὐσιωδῶς, χρησίμου μέντοι ἀφ' ἑτέρας ἀπόψεως. Η ἀλήθεια ὅταν νικᾷ καὶ ἡ ὀρθὴ πίστις ὅταν θριαμβεύῃ, ὁ ἀποθεούμενος ἐργάτης αὐτῶν δὲν πρεπει νὰ μετριοφρονῇ ἀτόπως. Ἡ μετριοφροσύνη ἐδῶ εἶναι ἄρνησις αὐτοσυνειδησεως. Κακοι ὑπολογισμοὶ μόνον θὰ κατέληγον εἰς ἄρνησιν ἀξιωμάτων καὶ τιμῶν, αἵ ὁποιαι τυγχάνουν συνυφασμέναι μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀγαθοῦ. Μὲ τοιαύτας τιμὰς εἰσῆλθεν ὁ Κύριος εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Βαΐων. Ὁ λαὸς δὲν γνωρίζει νὰ μὴ ἐκδηλώνῃ τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον τῶν αἰσθημάτων. Φωνάζει ὡσαννά. Εἶδε τὰ θαύματα, ἤκουσε τὰς διδασκαλίας. Τοῦ Γρηγορίου τὸ ὄνομα ἦτο ἤδη μέγα εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν διότι ὁ λαὸς ἔβλεπε τοὺς ἀγῶνας του ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἐχρειάζετο μόνον ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ. Διότι ὅταν ἀντιφρονῇ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ἢ ὅταν ἡ δύναμις τοῦ Κράτους ἀπαιτῇ σιωπὴν καὶ ὑπομονὴν διὰ νὰ ἐξάπτωνται τὰ πάθη, ὁ λαός, ἐάν, φύσει πειθαρχικός, ὑπακούῃ ὑπερεχούσαις ἐξουσίαις, δὲν ταράσσει μὲ ἐκδηλώσεις ἐνθουσιασμοῦ τὴν χρήζουσαν ἠρεμίας ἀτμόσφαιραν. Σιωπᾷ καὶ σκέπτεται ἢ μᾶλλον σκέπτεται καὶ σιωπᾷ. Ἀλλὰ φανταζόμεθα καὶ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν δικαίως δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὴν φυσικήν του μετριοφροσύνην. Θὰ ἀνεμέτρα τὸ μέγεθος τῶν κατορθωμάτων του, θὰ ἐνεθυμήθη τὸν Βασίλειον, τὰς Ἀθήνας, τὰ Σάσιμα, τὰς μελέτας του, τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὸν Χριστόν, τὸν δρόμον ποὺ εἶχε διανύσει μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο ὅταν ἐγίνετο ἡ ἀποθέωσις κατὰ τὴν μετάβασιν ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστασίας εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν μὲ τόσην πομπήν. Ἀλλὰ βεβαιότατα εἶχε πλήρη συναίσθησιν τοῦ ὅτι ἐδικαιοῦτο νὰ χαίρῃ κυρίως διὰ τὸν θρίαμβον τῆς Ὀρθοδοξίας, διὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἰσχύος τῶν αἱρετικῶν, ποὺ ὠργίαζον ἐπὶ τοῦ προκατόχου τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου, τοῦ ἀρειανόφρονος Οὐάλεντος.

Ἐκ τῆς πομπῆς δὲ συμπεραίνομεν ὅτι δὲν ἦτο πολὺ πλησίον τῶν ἀνακτόρων ὁ ναὸς τῆς Ἀναστασίας. Εἶναι ἀληθὲς ἐπίσης ὅτι ὡς ναὸς ἐχρησιμοποιήθη αἴθουσα τῆς μεγάλης οἰκίας Νικοβούλου τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Γρηγορίου, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἀργότερον εἰς τὸν ἴδιον τόπον — περὶ τὴν σημερινὴν πλατεῖαν Βεγιαζῖτ — ἐκτίσθη ναὸς ὑπὸ τὸ

ἴδιον ὄνομα, εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν μεγάλων ἐκείνων γεγονότων.

Ἡ περιγραφὴ αὕτη τῆς πομπῆς καὶ τῶν γεγονότων τῆς μεγάλης ἐκείνης διά τε τὸν Γρηγόριον καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πίστεως ἡμέραν ἐθαυμάσθη καὶ ὑπὸ τοῦ Βιλεμαίν, ὁ ὁποῖος μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν τοὺς στίχους, τοὺς ὁποίους ἔχω ἀναγνώσει εἰς μίαν γαλλικὴν συλλογὴν μεταφράσεων ἐκλεκτῶν τμημάτων ἔργων πρὸς χρῆσιν τῶν γαλλικῶν Σχολῶν, περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἰδοῦσαν τὸ φῶς τῆς δημοσιεύσεως. Εἶναι δὲ καὶ πάλιν εὐκαιρία νὰ ἐκφράσω τὴν λύπην μου διότι οἱ στίχοι τοῦ Γρηγορίου ἀγνοοῦνται σχεδὸν τελείως ὑφ' ἡμῶν καὶ οὔτε κανεὶς σπουδαίως ἠσχολήθη περὶ αὐτῶν πλὴν λαϊκοῦ τινος λογογράφου μεταφράσαντος εἰς τὴν νεοελληνικὴν πρὸ τριακονταετίας τὰ δύο πρῶτα. Ἠθικὰ Ἔπη. Δὲν διδάσκονται τουλάχιστον εἰς τοὺς μέλλοντας ἡμετέρους θεολόγους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπλουτίζοντο νομίζω περισσότερον μελετῶντες ὀλίγας σελίδας πατερικῶν ἔργων, παρὰ ἐὰν ἀπεστήθιζον χιλιοσέλιδον σύγγραμμα Πατρολογίας.

— Ἐπεδόθην εἰς τὰ καθήκοντά μου. Ἐφρόντισα διὰ τοὺς πτωχούς, ἐπεμελήθην τῶν μοναστῶν, τῶν παρθένων, τῶν ξένων, τῶν παροίκων, τῶν ἐν φυλακαῖς. Μὲ ἀπησχόλουν αἱ ψαλμῳδίαι, τὰ δάκρυα εἰς τὰς ὁλονυκτίους προσευχάς, ἔχαιρον βλέπων τὰς σεμνὰς ἀσκήσεις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ ἄλλα ἐν οἷς ὁ Θεὸς ἀγάλλεται. Ἀλλὰ ὁ φθοροποιὸς φθόνος δὲν ἡσύχαζεν, ὁ φθόνος ὁ ὁποῖος ἐμφανῶς ἢ λαθραίως ἐργάζεται πρὸς ἅλωσιν πάντων. Ἀποθνήσκει πλήρης «μετρητῶν καὶ ἀμετρήτων ἐτῶν» καὶ μετῆλθε πρὸς χορὸν τῶν ἀγγέλων ὁ προστάτης τῆς Ἀντιοχέων Ἐκκλησίας καὶ ἤρχισαν ἔριδες περὶ ἀντικαταστάσεώς του εἰς τὴν προεδρείαν τῆς συνερχομένης τότε Συνόδου.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ ποιητὴς θεολογεῖ καὶ φιλοσοφεῖ ἐν λύπῃ διὰ τὸ φαινόμενον τῆς κενοδοξίας Ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι χθὲς ἦσαν διδάσκαλοι καὶ σήμερον μαθηταί, μανθάνοντες τὸν Θεὸν (στ. 1712—1713) καὶ ἐπεκράτησε πλεισταρχία ἡ ὁποία δὲν διαφέρει τῆς ἀναρχίας.

— Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐρίδων τούτων ἤμην τὸ πλεῖστον ἀσθενὴς καὶ ἔμενον εἰς τὸν οἶκον μου, σκεπτόμενος ἓν μόνον πρᾶγμα, τὴν ἐκδημίαν ἀπὸ τῆς ζωῆς ταύτης, τὸν θάνατον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ὅλων τῶν κακῶν. Ὠνειροπόλουν τὴν ἐρημίαν καὶ δὲν μὲ συνεκίνουν αἱ φωναὶ καὶ παρακλήσεις τῶν φίλων, τῶν μετὰ φόβου φανταζομένων τὴν ἀποχώρησίν μου καὶ τὸ μέγα ἐκ ταύτης γενησόμενον κενὸν καὶ θλιβερὰν μόνωσιν αὐτῶν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν μου ἐκεῖθεν. Καὶ μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἔρρηξα τὰ δεσμὰ καὶ ἐδραξάμην εὐχαρίστως τῆς εὐκαιρίας καὶ παρητήθην. Ἔγινα Ἰωνᾶς ὁ Προφήτης, ἐδέχθην νὰ πέσω εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθῇ τὸ πλοῖον, ἂν καὶ δὲν ἤμην ἐγὼ ὁ αἴτιος τοῦ ἐγερθέντος κλύδω-

νος. Δὲν ἔκυψα τὸν αὐχένα διὰ νὰ μείνω εἰς τὸν ὑψίθρονον καὶ ἐπικίνδυνον θρόνον. Δὲν ὑπεκλίθην εἰς κανένα, δὲν ἱκέτευσα οὐδένα. Δὲν μετεχειρίσθην τὸν μέγαν δυνάστην, τὸν χρυσόν, διὰ νὰ μὴ πέσω ἔξω τοῦ θρόνου. Ἐζήτησα ὡς χάριν ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ δεχθῇ τὴν παραίτησίν μου. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ — εἶπα — νὰ ὑποχωρήσω πρὸ τοῦ φθόνου. Θέλω νὰ τιμῶ τοὺς Θρόνους ἐξ ἀποστάσεως καὶ μακρόθεν. Ἐκουράσθηκα νὰ μὲ μισοῦν οἱ φίλοι ! Εἶπα τὸν βασιλέα : Στῆσε τρόπαιον ἀναιμάκτου μάχης σὺ ὁ βαρβάρων στήσας ἄτρεπτον θράσος, σὺ ὅστις γνωρίζεις ὅτι ἄκοντα μὲ ἐγκαθίδρυσαν ἐπὶ τοῦ Θρόνου !

Ἡ παραίτησις τοῦ ἁγίου Ἐπισκόπου διεδόθη ἀμέσως καὶ πολλοὶ ἔβυον τὰ ὦτα καὶ ἐκρότουν χεῖρας μήπως ἴδωσιν ἄλλον ὑψωθέντα εἰς τὸν Θρόνον τῆς Πόλεως.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἀρχίζει ὁ ἐπίλογος τοῦ μακροῦ αὐτοῦ αὐτοβιογραφικοῦ ποιήματος (στίχ. 1919—1949.)

— Τερματίζω τὸν λόγον. Εἶμαι ἀναπνέων νεκρός, ἡττημένος δαφνοστεφής ! Ἔχω ἀντὶ θρόνου καὶ κενοῦ φρυάγματος τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἐνθέους φίλους. Ἄς μὲ ὑβρίζουν οἱ σοφοί, ἂς ψάλλουν τὰς δυσπραγίας μου. Ὡς ἀλέκτορες ἂς κοκκύζουν οἱ νικηφόροι, οἱ χθὲς ἐνθρονίζοντες καὶ σήμερον διώκοντες ! Ἔχω κορεσθῇ πλέον ἀπὸ ζητωκραυγὰς καὶ ὕβρεις, ἀπὸ δυσφημίας καὶ εὐφημίας. Ζητῶ ἐρημίαν ἔνθα φιλοσοφῶ περὶ Θεοῦ. Εὔχομαι νὰ μετοικήσω εἰς τὴν ἄσειστον κατοικίαν

ἔνθα Τριάς μου καὶ τὸ σύγκρατον σέλας
ἧς νῦν ἀμυδραῖς ταῖς σκιαῖς ὑψούμεθα.

Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Μὶν μετὰ τὸ ἐξετασθὲν ΙΑ΄ ἱστορικὸν ἢ μᾶλλον αὐτοβιογραφικὸν ποίημα, τίθεται ὡς ΙΒ΄ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Εἰς ἑαυτὸν καὶ περὶ Ἐπισκόπων, ἕτερον συμπληρωματικοῦ πως περιεχομένου. Ἐθεωρήθη τοῦτο ὡς συνέχεια τοῦ προηγουμένου, ἀλλὰ δὲν εἶναι, ἐπειδὴ ἐδῶ δὲν κάμνει λόγον περὶ τῶν συμβάντων κατὰ τὴν ἐν Κων)πόλει Σύνοδον (τὴν Β΄ Οἰκουμενικήν) ὅπερ θὰ ἐπερίμενέ τις μετὰ τὰς ἀφηγήσεις τοῦ προηγηθέντος ἑνδεκάτου ἔπους.

Τὸ περὶ τί ἐνδιατρίβει τὸ ΙΒ΄ φαίνεται ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἐπιγραφήν του Εἰς ἑαυτὸν καὶ περὶ Ἐπισκόπων ! Καὶ μὴ ὑπολάβῃς ὅτι οἱ 836 στίχοι του ὁμιλοῦν μόνον περὶ τῶν ἐπισκοπικῶν προσόντων. Ὁμιλοῦν ζωηροῖς χρώμασι κυρίως διαγράφοντες τὰ ὄχι δυστυχῶς ἀνύπαρκτα ἐλαττώματα αὐτῶν ! Ἐδῶ ἔγκειται ἡ πρωτοτυπία του, καὶ ἐντεῦθεν αἱ κατακρίσεις ἐναντίον τῆς ἀχαλινώτου παρρησίας τοῦ ποιητοῦ, τοῦ τόσον ἄλλως ἀγαθοῦ καὶ ἁγίου.

Ὅπως λέγει εἰς τὸ προοίμιον, θὰ ἔπρεπεν ἴσως ὁ παθὼν νὰ καρτε-

ρῇ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπικρατοῦν οἱ κακοὶ καὶ ἀνεμπόδιστοι νὰ κακοποιοῦν, οὐδενὸς ἀντιστατοῦντος. Δι' αὐτὸ παραπέμπονται μὲν οἱ τοιοῦτοι εἰς τὸ ἔσχατον πῦρ τῆς θείας κρίσεως, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ πλήττωνται ὑπὸ τοῦ διωχθέντος, ἐὰν οἱ τοιοῦτοι διέπραξαν ἠθικὸν φόνον.

— Θὰ ὁμιλήσω ἄφοβα καὶ ὄχι ὀνομαστί, κρύπτων ὅσα δὲν πρέπει δημοσίᾳ νὰ ἐλέγχωνται. Ἡ μάχαιρα τοῦ λόγου μου θὰ κάμῃ τομὰς τοῦ χείρονος. Ἂς ὑποστῶ λιθοβολισμόν, ποὺ εἶναι δι' ἐμὲ πρᾶγμα σύνηθες πλέον !

Καὶ ἀρχίζει τὴν ἐπίθεσιν μετὰ τὸ 34στιχον προοίμιον. Ἀρχίζων δὲ καὶ ὁ γράφων τὴν ἐξέτασιν τοῦ κυρίως σώματος τοῦ πρωτοτύπου εἰς θάρρος ποιήματος, δηλοῖ ἐκ τῶν προτέρων ὅτι δὲν θὰ ἀναλυθῇ ἐφ' ἃ οὐκ ἔξεστι, ὄχι ἐκ σεμνοτυφίας τόσον, ὅσον ἐκ τῆς γνώμης ὅτι οὐδὲν ἔχει νὰ ὠφεληθῇ κανεὶς ἐξ αὐτοῦ. Βεβαίως λυπηρὰ εἶναι τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐξαγόμενα συμπεράσματα καὶ δὴ ἄπορον τυγχάνει πῶς εἰς τὸν χρυσοῦν ἄλλως τῆς Ἐκκλησίας αἰῶνα ὑπῆρχον τοιαύτης ποιότητος ποιμένες καὶ διδάσκαλοι.

Ἰδοὺ τώρα οἱ πρῶτοι στίχοι ἀπὸ 35 κ. ἑ. :

Ἓν ἐκτρέπου μοι τοὺς κακοὺς Ἐπισκόπους
μηδὲν φοβηθεὶς τοῦ Θρόνου τὴν ἀξίαν.
Πάντων τὸ ὕψος, οὐχὶ πάντων δ' ἡ Χάρις.
Τὸ κώδιον (τὴν γούναν) πάρελθε, τὸν λύκον βλέπε.
Μὴ τοῖς λόγοις με πεῖθε, τοῖς δὲ πράγμασι.
Μισῶ διδάγματα οἷς ἐναντίος βίος !

κ. τ. λ.

Ἔζησα, λέγει παρακατιών, βίον ἐν μόχθοις, ἐν στεναγμοῖς ἀϋπνίαις καὶ δάκρυσι, χαμαιευνῶν καὶ νηστεύων, μελετῶν τὰς Γραφάς, μάστιξιν ἀεὶ ξαίνων ἐμαυτόν. Ἄλλοι ὅμως ἔζησαν τερπνὸν βίον, ἔπαιξαν, ἐτραγούδησαν, ηὐχαρίστησαν τὴν γαστέρα, πᾶσαν ἡδονὴν ἐγεύθησαν μὲ τὰς αἰσθήσεις, χωρὶς χαλινὸν ἀπολαμβάνοντες, ἐμφανιζόμενοι μάλιστα καὶ ὡς... σοφοὶ ἐνώπιον τοῦ πολλοῦ λαοῦ, κράτιστοι θεωρούμενοι, περιφρονοῦντες ἐμὲ τὸν καθήμενον ἄνω τῶν ὁρωμένων, τὸν ἀπορρίψαντα δόξαν, πλούτη, ἐλπίδας, τὸν ἔχοντα ὡς ἡδονὴν τὸ ἀπέχεσθαι τῶν ἡδονῶν, τὸν μάζῃ στενῇ τρεφόμενον. Παρ' ἐλπίδα ὅμως κάποιος, τὸν ὁποῖον δὲν δὲν θέλω νὰ ὀνομάσω, μὲ ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν καλὴν ζωὴν καὶ μὲ ἔφερεν εἰς τὴν Πόλιν. Ἴσως ἔτσι ἤθελε τὸ Πνεῦμα, ἴσως ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῶ διὰ τὴν ἔπαρσίν μου ὡς ἐναρέτου. Ὡς τερπνὸν ῥόδον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν, ὡς μαύρη ῥὰξ σταφυλῆς ἐν μέσῳ ἀώρου βότρυος, εὐσεβὴς ξένος ἦλθον εἰς τὴν Πόλιν, ἀφήσας τὴν Καππαδοκίαν, γῆν θεωρουμένην ὡς ἔρεισμα εὐσεβείας, καμφθεὶς ὑπὸ ὅρκων καὶ πολυτρόπων παρακλήσεων. Ἐκεῖ μεταβὰς ἐστερέωσα τὴν πίστιν λαοῦ ἐν μέσῳ λύκων, ποίμνην διψασμένην ἐπότισα διὰ τῶν ῥείθρων τοῦ λόγου, ἔσπειρα πίστιν Θεῷ ῥιζουμένην, τοὺς

πρὶν ἐσκοτισμένους διεφώτισα περὶ τῆς Τριάδος, μὲ τὴν δύναμιν τῆς πειθοῦς ἄλλους εἶχον δεσμεύσει, ἄλλους ἐπλησίαζον διὰ νὰ δεσμεύσω, ἄλλους δὲ πάλιν ἐντὸς ἐλαχίστου θὰ ἐδέσμευον. Εἶχον κατακτήσει τὴν εὔνοιαν πάντων, ἐνῷ πρότερον ἤμην ἀντικείμενον ὀργῆς, καὶ

φίλτρον ἤδη τῷ λόγῳ συνεκράθη

ὁπότε οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ συνάδελφοι φθόνῳ ραγέντες καὶ τὴν ἀσθένειαν μου λαβόντες ὡς συνεργάτιδα ἀντὶ νὰ μὲ συμπαθήσουν μὲ ἀπεμάκρυναν, μὲ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν ὡς βάρος πλοίου ἐπικίνδυνον,διότι οἱ εὖ φρονοῦντες εἶναι φόρτος εἰς τοὺς κακούς. Καὶ ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ ἐσήκωσαν τὰ χέρια των νὰ προσευχηθοῦν ὡς ἁγνοί ! Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἔφυγα ἀκουσίως, διότι ἐθεώρουν μέγα αἶσχος νὰ εἶμαι ὡς εἷς τῶν καπήλων αὐτῶν τῆς πίστεως οἱ ὁποῖοι...

Ἄς μὲ ἐπιτραπῇ νὰ θέσω ἀποσιωπητικὰ μᾶλλον παρὰ νὰ μεταφέρω τοὺς στίχους 154 καὶ ἑξῆς διὰ τῶν ὁποίων πληροφορούμεθα ὁποῖοι τινὲς ἀνήρχοντο εἰς τὰ ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, πρὶν νὰ ληφθοῦν δρακόντεια μέτρα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας σχετικῶς μὲ τὰ προσόντα, τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀνύψωσιν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπισκόπου. Ὅταν ὀργανισμός τις ἀρχίζει νὰ ὀργανοῦται εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ ἔχῃ σκιερὰ σημεῖα καὶ ἀτελείας, ἡ δ' Ἐκκλησία, ὡς ἐξ ἀνθρώπων, πολλὰς παρουσίασε κατ' ἀρχάς, ὄχι τὰς πρώτας ἀρχάς, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς μετὰ τοὺς διωγμοὺς ὀργανώσεως αὐτῆς.

Ὁ Γρηγόριος χωρὶς οἶκτον καὶ ἀχαλινώτως κατονομάζει τὰ κακὰ τῆς ἐποχῆς του. Δὲν θὰ ἀναλυθῶμεν εἰς αὐτά. Ὁ περίεργος ἀναγνώστης ἂς μελετήσῃ τὸ ἔπος τοῦτο καὶ δὴ τοὺς στίχους 135 ἕως 180 καὶ 335—345 καὶ 358—370 καὶ 415—450 καὶ 635—660 κ. ἑ.

— Ἔργον τοῦ ἱερέως εἶναι τὸ ἔργῳ καὶ λόγῳ ψυχὰς καθαίρειν. Οἱ κακοὶ ἂς ἔχουν προεδρίας, ἂς ἀνέρχωνται. Ἐγὼ θὰ ζῶ διὰ τὸν Θεόν, εἰς Ὅν μὲ ἀφιέρωσεν ἡ μήτηρ.

— Μέμνησθε ἐμοῦ τοῦ μοχθήσαντος πολλά, καλὸν δὲ προστάτην ἔχοντος τὸν λογισμὸν καὶ τὸ γῆρας αὐτὸ τὸ ὁποῖον μὲ ἐκλύει !

Ἡ ποίησις τοῦ Γρηγορίου σὺν ἄλλοις ἔχει καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς παρρησίας. Ἔθιξε σημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα καλλίτερον, κατά τινα γνώμην, θὰ ἦτο νὰ ἐτιμῶντο διὰ τῆς σιγῆς. Ὁ ποιητὴς ὅμως δὲν εἶχε τὴν ἰδίαν γνώμην, καὶ ἐφώναξε γεγονυίᾳ τῇ φωνῇ, ὄχι ἐκ πνεύματος ἐκδικήσεως ἢ δυσφημίσεως κινούμενος ἀλλὰ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀγάπη θυσιάζει πολλὰ χάριν τοῦ ἀγαπωμένου. Ἡ ἀγάπη τοῦ γενικοῦ καλοῦ θυσιάζει τὴν κάλυψιν τοῦ μερικοῦ κακοῦ. Ἡ συγκάλυψις ἄλλως τε τῶν πληγῶν δὲν εἶναι καὶ ὁ καλύτερος τρόπος τῆς ἐπουλώσεως αὐτῶν. Ὁ δὲ καλὸς ἰατρὸς ἀνοίγει τὰς πληγάς, τὰς καθαρίζει καὶ ἀναζητεῖ τὸ ἀρχικὸν αἴτιον.

† Ὁ Κυδωνιῶν ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΚΑΤΑ τὴν Συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς Πέμπτης, 28ης παρελθόντος Φεβρουαρίου, ἀνεγνώσθη ἐπὶ Συνόδου ὑπόμνημα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Μαξίμου περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν σοβαροῦ ζητήματος τῆς πατρώας Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἐπικαίρου καὶ σπουδαιοτάτου ζητήματος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν Μουσικῆς ἔδωκεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης, Ἥτις δικαίως θεωρεῖ τὸν μουσικὸν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Λατρείᾳ παράγοντα ὡς ἕνα ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συντελεστῶν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς εὐλαβείας τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Ἐκκλησίας τέκνων.

Ἡ Α. Σεβασμιότης, λαβοῦσα ἐν καιρῷ τὴν σχετικὴν προτροπήν, προέβη εἰς τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος, ἐξονυχίζουσα τὸ καθόλου μουσικὸν πρόβλημα ἀπό τε ἱστορικῆς πλευρᾶς καὶ ἐπιστημονικῆς, καὶ διατυποῦσα σαφῶς τὸ δέον γενέσθαι διὰ τὴν θεραπείαν τῶν παρουσιαζομένων ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ ἐλλείψεων.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, κατ' εἰσήγησιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ὥρισεν Ἐπιτροπὴν ἀπαρτιζομένην ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου, Προικοννήσου κ. Φιλοθέου καὶ Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλου, ἵνα μελετήσῃ τὰς ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος διατυπουμένας ἀπόψεις καὶ εἰσηγήσεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ἐκκλησία προβῇ εἰς τὴν λῆψιν τῶν δεουσῶν ἐν προκειμένῳ ἀποφάσεων.

Ἡ «Ὀρθοδοξία» εὐχαρίστως καταχωρίζει τὸ κείμενον τοῦ ὑπομνήματος τούτου πρός τε εὐρυτέραν γνῶσιν τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ καὶ πρὸς ἐπιστημονικὴν δημοσίᾳ συζήτησιν ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσική, ἡ σήμερον ὡς Βυζαντινὴ γνωριζομένη καὶ ὡς τοιαύτη δικαίως συγκεντροῦσα εἰς ἑαυτὴν ὁλόκληρον τὴν ἐκτίμησιν καὶ προσοχὴν ἡμῶν τῶν συγχρόνων, ὥς τε ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων καὶ ὡς διαδόχων καὶ θεματοφυλάκων γενικώτερον τῶν πατρώων καὶ θεσμίων, ὡς ἀπέδειξαν μακραὶ ἐνδελεχεῖς ἐργασίαι παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων ἔκ τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων (πρβλ. τὰς γνωστὰς ἐργασίας τῶν Γ. Παπαδοπούλου, M. Merlier, P. I. D. Petresco, L. Tardo, Κ. Ψάχου, Μ. Χατζηαθανασίου κ. ἄλ.) δύναται νὰ ἀναχθῇ κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ προέλευσιν αὐτῆς εἰς τὴν θύραθεν Ἑλληνικὴν μουσικήν.

Ὁ πολυσχιδὴς Ἑλληνικὸς Πολιτισμός, τόσον ὡς κλασσικὸς ἀναπτυχθεὶς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ εἰς τὰς κατὰ μῆκος τοῦ Αἰγαίου ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅσον καὶ ὡς ἑλληνιστικὸν ρεῦμα, ὅπερ διηυλάκωσεν ἀκολούθως ὁλόκληρον τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας, Παλαιστίνης, Αἰγύπτου, Περσίας, μέχρι καὶ τῶν ἐσχατιῶν τῶν Ἰνδιῶν, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ θέσῃ τὴν σφραγῖδα αὐτοῦ καὶ εἰς ὅλας μὲν τὰς λοιπὰς ἐκδηλώσεις τοῦ νεοφανοῦς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, μάλιστα δὲ εἰς τὴν μουσικὴν αὐτοῦ, τὴν ἐξυπηρετοῦσαν τὴν λατρείαν αὐτοῦ.

Κατ' οὐδὲν βλάπτει τὴν ἱερότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ἡ παραδοχὴ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ μουσικὴ τὴν ὁποίαν ἐγνώρισαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἦτο αὐτὴ αὔτη ἡ **ἐπιχώριος** μουσικὴ τῶν ἑκασταχοῦ λαῶν παρ' οἷς διεδόθη καὶ ἀνεπτύχθη ἡ χριστιανικὴ λατρεία. Ὁ περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἰσχυρισμὸς θὰ ἦτο καὶ ἀνιστόρητος, διότι εἶναι γνωστὸν σήμερον ἐπιστημονικῶς, ὅτι πάντα τὰ ἐντὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ συγχωνευθέντα στοιχεῖα, οἷον Ἰουδαῖοι, Ἕλληνες καὶ Ἑλληνισταί, Ρωμαῖοι, Πέρσαι καὶ λοιπὰ Ἔθνη, προσήγαγον μεθ' ἑαυτῶν καὶ πλεῖστα ἐκ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων των, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν μουσικήν, ἥν εἶχον καὶ ἐγνώριζον. Τὴν μουσικὴν ταύτην ἡ πρώτη Ἐκκλησία οὔτε ἤθελεν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἠδύνατο νὰ καταπολεμήσῃ, ἐφ' ὅσον δὲν διέθετεν αὕτη ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅσον ἀπέβλεπε πρὸς τὴν μουσικὴν οὐχὶ ὡς πρὸς σκοπόν, ἀλλ' ὡς πρὸς μέσον ἐν τῇ λατρείᾳ αὐτῆς.

Ἑλληνικῆς λοιπὸν ἢ Ἑλληνιστικῆς προελεύσεως ἡ μουσικὴ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, ἐκαλλιεργήθη ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς ἐ-

φεξῆς ὑπὸ ἐξόχων ἐκκλησιαστικῶν μορφῶν, οἷαι αἱ φυσιογνωμίαι τῶν κορυφαίων παραγόντων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὑμῶν Ὑμνογραφίας, ὡς οἱ Καππαδόκαι Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ δὴ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ Ἐφραὶμ ὁ Σῦρος καὶ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, μάλιστα δὲ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ Κοσμᾶς ὁ Μελῳδὸς καὶ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης καὶ Ρωμανὸς ὁ Μελῳδὸς καὶ εἴ τις ἄλλος, οἵτινες ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἑκάστοτε καιρικῶν ἀναγκῶν (διωγμοί, αἱρέσεις κλπ.), καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συνθηκῶν (οἷαι ἡ εἰρήνευσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐλευθέρα ἐξάσκησις τῶν τῆς λατρείας κλπ.), προσήρμοζον καὶ διεμόρφουν τήν τε Ὑμνογραφίαν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐμμελοῦς ἀποδόσεως αὐτῆς ἐπ' ἐκκλησίας.

Τοιαύτης φύσεως εἶναι ἀναμφισβήτως πλεῖσται καὶ ἀλλεπάλληλοι ἐνέργειαι καὶ ἀποφάσεις ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, οἷον Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ πρὸ αὐτῶν Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου καὶ τόσων ἄλλων, οἵτινες ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτῶν ὅπως ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τοῦ ἀγῶνος τὸν ὁποῖον οἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην λυμαινόμενοι τὴν Ἐκκλησίαν αἱρετικοὶ διεξῆγον κατ' αὐτῆς, δὲν ἀπέφευγον νὰ λαμβάνωσι μέτρα ἅτινα σήμερον καθ' ἑαυτὰ κρινόμενα θὰ ἤθελον ἴσως θεωρηθῇ ξένα καὶ ἀήθη. Τοιαῦτα ἐπὶ παραδείγματι εἶναι αἱ ἀποφάσεις τῶν Πατέρων ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀσματῳδίᾳ τῆς γυναικείας φωνῆς, γνωστῆς τὸ πρῶτον καὶ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Γνωστικοῖς (Ἐφραὶμ ὁ Σῦρος), **τοῦ κατ' ἀντιφωνίαν ψάλλειν,** ἀποτελοῦντος πρότερον θυμελικὸν νεωτερισμὸν τῶν Ἀρειανῶν (Μ. Βασίλειος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Σωζομενός, Θεοδώρητος), **τοῦ καθ' ὑπακοὴν ψάλλειν,** ἀποτελοῦντος πρότερον ἔθιμον ἰουδαϊκὸν (Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, Εὐσέβιος, Θεοδώρητος καὶ ἄλλοι.)

Οὕτω διαμορφωθεῖσα εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ἀσματῳδία μετεβιβάσθη καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἶτα καὶ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν βυζαντινὴν περίοδον, ἥτις καὶ ἀνέδειξεν ἐξεχούσας φυσιογνωμίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς τοῦ βυζαντινοῦ Μεσαίωνος, οἷαι αἱ μορφαὶ Ἰωάννου Κουκουζέλους (ΙΒ' αἰών), Ξένου τοῦ Κορώνη (τέλος τοῦ ΙΒ' καὶ ἀρχαὶ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος), Ἰωάννου Κλαδᾶ (τέλος τοῦ ΙΔ' καὶ ἀρχαὶ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος) καὶ ἄλλων.

Ἡ αὐτὴ δὲ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εὑρίσκετο ἔκτοτε ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῆς ἁλώσεως.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν, καθ' ὅλην τὴν μακρὰν μεταβυζαντινὴν περίοδον, καὶ αἱ ἄλλαι μὲν Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων) ἰδιαιτέρως ὅμως ὁ Πανίερος Οἰκουμενικὸς Θρόνος ἐφιλοτιμήθησαν νὰ φυλάξωσι κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν ὑψηλὴν καὶ πολύτιμον ἐκείνην τοῦ πα-

ρελθόντος μουσικὴν παρακαταθήκην, ἥτις φυσικὸν ἦτο λόγῳ τῶν νέων συνθηκῶν νὰ ὑποστῇ νέας ἐπιδράσεις.

Καὶ ὑπέστη μὲν ἐπιδράσεις ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ὡς τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὰς λοιπὰς παραλλήλους ἐκδηλώσεις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ἀπέδειξαν αἱ τελευταῖαι ἐνδελεχεῖς ἔρευναι ἐν Δύσει, αἱ καθορίσασαι τὰς στενὰς σχέσεις καὶ ἐπαφὰς τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς περιβάλλοντας αὐτὸ πολιτισμοὺς καὶ δὴ τοὺς Ἀνατολικούς, οἷοι δηλ. οἱ ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς συνόροις τῆς Αὐτοκρατορίας ἀναπτυχθέντες Περσικός, Ἀρμενικός, Ἀραβικός, Σελτζουκικὸς καὶ ἄλλοι, πλὴν νέας καὶ ἀναμφισβητήτως οὐσιωδεστέρας ἐπιδράσεις ὑπέστη αὕτη εἰς τὴν ἀμέσως μεταβυζαντινὴν περίοδον, συνηθέστερον μὲν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἅλωσιν αἰῶνας, ὀλιγώτερον δέ, πάντως ὅμως οὐχὶ ἥττονος σημασίας καὶ ἐκτάσεως καὶ ἐκ Δύσεως, ἰδιαιτέρως κατὰ τοὺς παρελθόντας δύο αἰῶνας, καθ' οὓς ἡ μὲν Δύσις παρουσίαζεν ἀκμαιοτάτην μουσικὴν πρόοδον, ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς ἀφυπνιζομένη Ἀνατολὴ μετὰ συμπαθείας ἔστρεφε τὰ ὄμματα αὐτῆς πρὸς πᾶν τὸ ἐκ Δύσεως μεταδιδόμενον.

Ἦτο δὲ ἡ ἔκτασις τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ἐπιδράσεων τοσαύτη, ὥστε ὑπὸ πολλῶν ἀρχαιοτέρων τε καὶ νεωτέρων νὰ διαμφισβητῆται πλέον ἡ βυζαντινὴ προέλευσις καὶ ὑφὴ καὶ ὄψις αὐτῆς.

Καὶ φαίνεται μὲν ἴσως ἀπόλυτος καὶ αὐστηρὰ ἡ τοιαύτη συνολικὴ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς κρίσις, ὑφίσταται δὲ δι' αὐτῆς ἀδικίαν οὐχὶ ἀσήμαντον ἀπὸ μέρους τῶν μὴ φίλα πρὸς αὐτὴν διακειμένων ξένων τε καὶ ἡμετέρων, οὐχ ἧττον ὅμως ἀνομολογητέον τοῦτο κυρίως ὅτι ἡ μουσικὴ τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους αἰῶνας ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔψαλλε καὶ ψάλλει ἔχει ὑποστῇ ἀλλοίωσιν καὶ παραφθορὰν οὐχὶ ἀσήμαντον, ἰδίως μάλιστα κατὰ τὰ διακόσια ταῦτα πρὸ ἡμῶν ἔτη.

Ζητητέα δὲ ἡ ἀφορμὴ τοῦ πράγματος τούτου εἰς δύο κυρίως λόγους. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὰς ἔξωθεν, τὰς ἀπὸ τοῦ περιβάλλοντος, ὡς ὑπεδείχθη ἀνωτέρω, ἐπιδράσεις, δεύτερον δὲ καὶ εἰς τὸν καινότροπον καὶ κενόδοξον τρόπον ἐκτελέσεως τοῦ καθ' ἑαυτὸ τετιμημένου ἱεροψαλτικοῦ καὶ μουσικοδιδασκαλικοῦ ἔργου ἀπὸ μέρους πλείστων ἱεροψαλτῶν, οἵτινες, κατὰ τὸ μεγαλείτερον πλῆθος αὐτῶν, στερούμενοι εὐρυτέρας μορφώσεως, ἤρχισαν παρεκκλίνοντες ἀπὸ τῆς γραπτῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαιότεροι εἶχον κωδικοποιήση καὶ φυλάξῃ ἐν χειρογράφοις ἐπιμελῶς.

***

Ἦτο δὲ διπλοῦν τὸ ὀλέθριον ἀποτέλεσμα τῆς γενομένης ταύτης παρεκκλίσεως : **Πρῶτον** μὲν νὰ λησμονηθῇ ἡ διὰ μακρᾶς καὶ ἐπιμελοῦς ἐργασίας περισωθεῖσα γραπτὴ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ παράδοσις, **δεύτερον** δὲ νὰ ὑπεισέλθωσι νέα αὐτοσχέδια μελῳδήματα εἰς τὴν ἤδη ὑπάρχου-

σαν καὶ ἐπιβληθεῖσαν διὰ τῶν αἰώνων ψαλλομένην παράδοσιν, ὅπερ καὶ ἐπέφερε τὴν κυριωτέραν καὶ βασικωτέραν ἀλλοίωσιν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικήν.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ δευτέρου τούτου σημείου περιττεύει πᾶς εὐρύτερος λόγος, τῶν νέων μελῶν ποσοτικῶς μόνον οὐχὶ δὲ καὶ ποιοτικῶς αὐξησάντων τὸν ἤδη ὑπάρχοντα ὄγκον τῶν προγενεστέρων μελῳδημάτων.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον δὲ σημεῖον, τῆς σημειωθείσης δηλ. λήθης τῆς γραπτῆς μουσικῆς παραδόσεως, θὰ ἔδει τοῦτο μόνον νὰ λεχθῇ, ὅτι μεταξὺ τῶν γραφῶν, ἃς ἐπενόησαν καὶ εἰσήγαγον ἐν τῇ μουσικῇ εἰς τὸ δεύτερον μὲν ἥμισυ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος (ἢ καὶ πρότερον αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς Μπαλάσιος καὶ Ἰωάννης ὁ Τραπεζούντιος) καὶ μὲ διαφορὰν ὀλίγων μόνον δεκαετηρίδων μεταγενεστέρως οἱ γνωστοὶ τρεῖς διδάσκαλοι Χρύσανθος, Γρηγόριος καὶ Χουρμούζιος καὶ τῆς παλαιοτέρας γραφῆς τῶν μεσαιωνικῶν χειρογράφων ὑπάρχει τεραστία διαφορά. Ἂς ἐπιτραπῇ ἐνταῦθα μία σύντομος παρέμβασις περὶ τῶν παρ' ἡμῖν μουσικῶν γραφῶν. Γνωστὸν ὅτι ἡ γραφὴ τῶν μουσικῶν χειρογράφων εἶναι στενογραφική. Ὑπὸ ἓν πολλάκις σημαδόφωνον, φωνητικὸν ἢ ἄφωνον, περικλείεται ὁλόκληρος μουσικὴ γραμμὴ καὶ ἔννοια, τὴν ὁποίαν εἶναι δύσκολον σήμερον νὰ ἀναγνώσωμεν καὶ ἐκτελέσωμεν. Αἱ ἀναλυτικαὶ ὅμως γραφαὶ τῶν μεταγενεστέρων εἶναι ἆρά γε πισταὶ ἀποδόσεις τῶν παρὰ τοῖς χειρογράφοις σημαδοφώνων, ἅτινα ἦσαν μᾶλλον συμβολικά ; Ἐπισταμένη μελέτη τῶν ὀλίγων,ἀλλὰ ἐκφραστικῶν πινάκων παραλληλισμοῦ ἀποδόσεως, τοὺς ὁποίους παρέχει ὁ ἀείμνηστος Κωνσταντῖνος Ψάχος. (Ἡ παρασημαντικὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, Ἀθῆναι, 1917) ἐν φωτοτυπίᾳ, πείθει ἀδιαμφισβητήτως τὸν ἐρευνητὴν περὶ τῆς τεραστίας ὄντως διαφορᾶς ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς γραφῆς τῶν χειρογράφων καὶ τῶν οὕτω λεγομένων ἀναγνώσεων ἢ ἀναλύσεων τῶν διδασκάλων τοῦ ΙΗ΄ καὶ ΙΘ΄. αἰώνων.

Διὸ καὶ ἡ «ἀνακάλυψις» κλειδός τινος πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν παλαιῶν χειρογράφων ἔχει ἀποβῇ σήμερον ἡ μόνη ἐλπὶς τῶν περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἐνασχολουμένων καὶ ἡ μόνη αὐτῶν προσπάθεια, ἡ δὲ ἁπλῆ ἀναγνώρισις μιᾶς τινος συγγενείας καὶ ἀλληλουχίας ἐν τῇ γραπτῇ μουσικῇ ἡμῶν παραδόσει θεωρεῖται προβληματικωτάτη διὰ τοὺς περισσοτέρους ἐκ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα εἰδικῶν. Ὁ εὐλαβῶς παρουσιάζων τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τὸ παρὸν περὶ τὸ μουσικὸν παρ' ἡμῖν πρόβλημα ὑπόμνημα ἐπιφυλάσσεται ἀναλυτικώτερον νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τῆς παρ' ἡμῖν μουσικῆς γραπτῆς παραδόσεως, δι' εἰδικῆς αὐτοῦ ἐργασίας.

Καὶ δὲν θὰ πρέπῃ φυσικὰ νὰ νομισθῇ δι' ὅσων ἀνωτέρω ἐλέχθησαν περὶ λήθης τῆς γραπτῆς μουσικῆς παραδόσεως καὶ περὶ ἐμφανίσεως νέων μουσουργημάτων, ὅτι καθ' ὅλην τὴν μακρὰν μεταβυζαντινὴν περίοδον ἐξέλιπε τελείως ἡ σειρὰ τῶν ζηλωτῶν τῆς πατρώας ἡμῶν μουσικῆς

ἐκπροσώπων, ὁμολογητέον ὅμως κυρίως τοῦτο, ὅτι ἡ γενικὴ καὶ μέση οὕτως εἰπεῖν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν μουσικῇ κατάστασις, παρουσιάζει αὐτὴν τὴν συνήθη εἰκόνα, ὅτι ἀναφαίνονται μὲν ἄξιοι τῆς ἱεροψαλτικῆς αὐτῶν ἰδιότητος ἐκπρόσωποι, οἱ ἀπὸ τοῦ στασιδίου δηλονότι καλλίφωνοι ψάλται, οὗτοι ὅμως δὲν δύνανται νὰ ἐγκαυχηθῶσιν οὔτε διὰ τὴν πιστότητα αὐτῶν εἰς τὰς βυζαντινὰς παραδόσεις οὔτε διὰ τὸ σεμνὸν καὶ ἀνόθευτον εἰς τὰς τυχὸν μουσικάς των συνθέσεις, τὰ ὅσα δὲ παρουσιάζονται ἔργα δὲν δύνανται νὰ ἀξιώσωσι τὸν τιμητικὸν δι' ἑαυτὰ τίτλον τοῦ ἀπολύτως βυζαντινοῦ μελουργήματος, διότι τὸ πλεονάζον καὶ διαφαινόμενον ὑπὸ τὰς γραμμάς των ὕφος ἦτο τὸ εὐρωπαϊκὸν ἢ τοὐλάχιστον τὸ εὐρωπαΐζον (οἵα εἶνε ἡ περίπτωσις Γεωργίου τοῦ Κρητός, Ἰωάννου τοῦ Λεσβίου καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Τριῶν Διδασκάλων; γνωριζόντων τὴν εὐρωπαϊκὴν θύραθεν μουσικὴν τῆς ἐποχῆς των) καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἢ τὸ ἀνατολίζον (ὡς εἶνε ἡ περίπτωσις αὐτοῦ τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου, τοῦ κυριωτέρου ἀναμορφωτοῦ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστ. μουσικῆς κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα, ὅστις, κατὰ τὴν ἀδιαμφισβήτητον μαρτυρίαν τῆς ἱστορίας, ἦτο ἐγκρατέστατος περὶ τὴν Τουρκικὴν μουσικήν, ἧς ἄλλως τε ἦτο καὶ ἄριστος ἐκτελεστὴς καὶ δὴ καὶ ἐν δημοσίαις μουσουλμανικαῖς συνάξεσιν). Διότι θὰ ἦτο τῷ ὄντι πάντῃ ἀπίθανον νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἡ περὶ τὴν θύραθεν, ἀνατολικὴν ἢ εὐρωπαϊκήν, μουσικὴν τριβὴ τῶν κατὰ καιροὺς μυστῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστ. μουσικῆς δὲν θὰ ἀφῆκεν ἴχνη, μάλιστα δὲ καὶ ἐμφανῆ, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν παράδοσιν, καθ' ὅν χρόνον μάλιστα ἔχομεν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ Χρυσάνθου — ἵνα ἓν μόνον ἀναφέρωμεν μεταξὺ πολλῶν τοῦ θεωρητικωτέρου τῶν περιφήμων Τριῶν Διδασκάλων, ὅστις καὶ τὴν καταμέτρησιν τοῦ χρόνου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ ἔκαμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπέδωκε πλείονα μέλη ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐν χρήσει ἐκκλησιαστικὴν παρασημαντικήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν τοιαύτην.

Καὶ ἐμφανίζονται οὕτως οἱ αἰῶνες ΙΗ΄ καὶ ΙΘ΄ εἰδικώτερον πρὸ τοῦ μελετητοῦ ὑπὸ τὴν ἑξῆς διττὴν ἐν τοῖς μουσικοῖς πράγμασιν μορφήν: Ὑπάρχει ἀφ' ἑνὸς γραπτή τις παράδοσις, διὰ τῆς γραφῆς Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου καὶ τῶν Τριῶν Διδασκάλων μεταγραφεῖσα· ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ προφορικὴ μουσικὴ παράδοσις, ἀνεξαρτήτως τῆς γραπτῆς ἀναπτυχθεῖσα, ἴσως δὲ καὶ ἀγνοήσασα ἐν πολλοῖς αὐτήν, αὐτοσχέδιος ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ ὡς τοιαύτη ἀπομακρυνομένη, ὡς εἰκός, ἀπὸ τῶν ἀκραιφνῶν βυζαντινῶν ἐν τῇ μουσικῇ παραδόσεων.

Αἱ διαπιστώσεις ἡμῶν αὗται, ἃς ὁ στενὸς χῶρος ἑνὸς ὑπομνήματος δὲν ἐπιτρέπει νὰ προωθήσωμεν περαιτέρω, παρουσιάζουσι πρὸ ἡμῶν οἰκτρὰν καὶ χαώδη ὁμολογουμένως κατάστασιν, καθ' ἣν εἶναι δύσκολον νὰ διϊσχυρισθῇ τις, ὅτι ἡ μουσικὴ τὴν ὁποίαν κατέχομεν σήμερον καὶ ψάλλομεν ἐπ' ἐκκλησίας καὶ φιλοτιμούμεθα νὰ διαβιβάσωμεν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ὅτι εἶναι ἀκραιφνῶς καὶ ἀπολύτως βυζαντινὴ κατά τε τὴν

γραφὴν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Ὑπάρχει βεβαίως μία ἀλληλουχία προσώπων ἐν τοῖς σταδίοις, ὑπάρχει δὲ καὶ μία ἀλληλουχία προσπαθειῶν ἑρμηνείας καὶ ἀναλύσεως τῶν παραδεδομένων, ἀλλ' οὔτε ἡ πρώτη ἐγγυᾶται τὴν βυζαντινικότητα τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, οὔτε ἡ δευτέρα εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν γνησιότητα καὶ τὸ ἀνόθευτον αὐτῆς. Ἀντιθέτως αἱ ἀλλεπάλληλοι προσπάθειαι πρὸς ἑρμηνείαν καὶ ἀνάλυσιν τῆς διὰ γραφῆς παραδεδομένης μουσικῆςδεικνύουσι μᾶλλον τὴν ἔκτασιν τοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον διέτρεχε κατὰ καιροὺς ἡ μουσικὴ ἡμῶν ὅπως λησμονηθῇ καὶ ἀπολεσθῇ ἐν τῇ ροῇ τῶν ἐτῶν καὶ τῶν αἰώνων, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ἐφ' ὅσον, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, τὰ σημαδόφωνα τῶν χειρογράφων ἦσαν συμβολικὰ καὶ οὐχὶ ποσοτικά.

Διὸ καὶ τὸ καθόλου μουσικὸν ζήτημα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐμφανίζεται πρῶτον μὲν ὡς πρόβλημα ἱ σ τ ο ρ ι κ ὸ ν, ὀφεῖλον νὰ ἀποδείξῃ δηλονότι ἐὰν πράγματι ὑπάρχει ἀδιάκοπος ἱστορικὴ ἀλληλουχία εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα, ὅσα κατά τινα τρόπον διέσωσαν τὴν βυζαντινικότητα τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, καὶ ἐὰν πράγματι ταῦτα ὥς τινα λαμπάδα ἀνημμένην μετεβίβασαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν τὴν λεγομένην βυζαντινὴν παράδοσιν, δεύτερον δὲ καὶ ὡς πρόβλημα θ ε ω ρ η τ ι κ ὸ ν, πρόβλημα ἐπιστημονικῆς τοὐτέστιν ἐρεύνης, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν κατάδειξιν α) ποία ἡ σημασία τῆς κατὰ καιροὺς γραφῆς, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν σημερινὴν παρασημαντικήν, β) ποῖα βυζαντινὰ στοιχεῖα ἐνυπάρχουν εἰς τὰ ὑπὸ τὴν σημερινὴν παρασημαντικὴν ἐκπεφρασμένα μέλη διδασκάλων τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ γ) τίνα τὰ κριτήρια ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ προσδώσωσιν εἰς ἓν ἕκαστον ἐκ τῶν διασῳζομένων μελῶν τὴν σφραγῖδα καὶ τὸ κῦρος τῆς ἂν ὄχι ἀπολύτου βυζαντινικότητος, τοὐλάχιστον τῆς κατὰ προσέγγισιν καὶ σχετικῆς τοιαύτης.

⁂

Καὶ τίθεται ἤδη τὸ ἐρώτημα : Ποία λοιπὸν ἡ ἀξία τῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα κατέχομεν καὶ ψάλλομεν σήμερον, καὶ ποία ἡ θέσις ἡμῶν ἀπέναντι τῆς μουσικῆς ταύτης τῆς ὁποίας κάτοχοι εὑρέθημεν σήμερον, τὴν ὁποίαν ἐπ' ἐκκλησίας ψάλλομεν, καὶ τὴν ὁποίαν ἐσεβάσθησαν τόσαι γενεαὶ προκατόχων μας ;

Τὰ ὅσα σήμερον διαθέτομεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος μέλη, τὰ φέροντα πολλάκις τὸ ὄνομα καὶ τὴν σφραγῖδα γερασμίων τοῦ βυζαντινοῦ παρελθόντος διδασκάλων καὶ μουσουργῶν καὶ διασωθέντα ἐν τῇ γνωστῇ σήμερον γραφῇ, μέχρι τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς ἀνταποκρινόμενά πως εἰς τὰ βυζαντινὰ αὐτῶν πρότυπα καὶ οὐχὶ ἄμοιρα βυζαντινῶν στοιχείων καὶ δὴ ἐν ταῖς γενικαῖς των γραμμαῖς, πλὴν ὅμως εἶναι καὶ θὰ εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ ὁ βαθμὸς καὶ ἡ ἀναλογία τῆς γνησιότητος αὐτῶν. Μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως κλειδός τινος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἀδιαμφισβητήτου κύρους, ἢ ἐλλείψει ταύτης μέχρι τοῦ καθορισμοῦ τῶν στοιχείων ἐκείνων ὅσα ἐπιστημονικῶς καθοριζόμενα θὰ

εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῶνται ὡς τόσοι ὅροι καὶ ὡς τόσα κριτήρια τῆς βυζαντινικότητος ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν μελῶν τούτων, ἡ ἔρευνα καὶ προσπάθεια καὶ ἐργασία ἡμῶν θὰ περιορίζηται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ φύλαξιν τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανῶς βυζαντινιζόντων μελῶν, μὲ μόνην βάσιν καὶ κριτήριον ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἡμῶν ταύτῃ α) μὲν τὴν σεμνότητα τοῦ μέλους, β) τὴν μουσικὴν διαίσθησιν τῶν κατὰ τὸ ἐνὸν ἁρμοδιωτέρων, γ) δὲ τὸν βαθμὸν τῆς διεγέρσεως ἐν ἡμῖν μείζονος κατὰ τὸ δυνατὸν μυστικιστικῆς διαθέσεως, καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν γραπτὴν παράδοσιν οὐδὲ αὐτὴ ἡ διὰ ζώσης μεταβιβαζομένη παράδοσις εἶναι ἱκανὴ καὶ ἀρκετὴ ἵνα ἐγγυηθῇ τὴν γνησιότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἡ ἄγραφος ἐν τῇ μουσικῇ παράδοσις, πολὺ εὐκολώτερον ἢ ἡ γραπτὴ τοιαύτη, κατὰ φυσικὸν καὶ ἀπαράβατον νόμον, ὑφίστατο καὶ ὑφίσταται πάντοτε ριζικὰς ἀλλοιώσεις ὑπὸ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ὕφος καὶ τὸν τρόπον ἐκτελέσεως, τὰ προσιδιάζοντα εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον ἐκ τῶν λαρύγγων καὶ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων τῶν κατὰ καιροὺς ψαλτῶν.

⁂

Καὶ αὗται μὲν εἶναι αἱ διαπιστώσεις ἡμῶν γύρω ἀπὸ τὸ ἐπίμαχον τοῦτο μουσικὸν παρ' ἡμῖν πρόβλημα, πρόβλημα δύσκολον, ὑπεύθυνον καὶ καίριον διὰ τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, πρόβλημα τὸ ὁποῖον πάντοτε ἀπησχόλησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε σάλους αὐτὸ τοῦτο ἐν αὐτῇ, πρόβλημα τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἔτι οὐχὶ μὲ ὀλιγωτέραν ἔντασιν ἀπασχολεῖ τὴν διοικοῦσαν Ἐκκλησίαν. Διότι οὐδεὶς δύναται νὰ διαμφισβητήσῃ ὅτι παριστάμεθα σήμερον μάρτυρες μιᾶς ἀλλοπροσάλλου μουσικῆς καταστάσεως, καθ' ἣν ἄλλοι ἄλλως ψάλλουσιν ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ ἐκ τῶν κατὰ τόπους ναῶν,καὶ ἄλλοι ἄλλα εἰσάγουσινἐν τῇ ἡμετέρᾳ μουσικῇ, καὶ ἄλλοι ἄλλως ἐκτελῶσι καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ κατά τινα τρόπον κωδικοποιηθέντα πλέον ἐν τῇ συνειδήσει καὶ τῷ ἀκουστικῷ συναισθήματι τῶν πιστῶν μέλη. Ὄχι πλέον διαφορὰ συστήματος ἢ μεθόδου ἀποδόσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν μελῶν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο σύγχυσις εἰς τὰ ψαλλόμενα καὶ ποικιλία μουσικῶν τεμαχίων καὶ ἀφθονία νεωτερισμῶν καὶ ἀνεξέλεγκτος ποικιλία ὕφους καὶ ἀποδόσεως καὶ παραστάσεως, μὲ τὴν τραγικὴν ὄντως συνέπειαν ὥστε ὄχι μόνον τὸ μουσικὸν συναίσθημα τῶν πιστῶν νὰ ἐξεγείρηται πρὸ τῶν ἀραβιζόντων ἢ περσιζόντων ἀργῶν μελῶν ἢ πρὸ τῶν εὐρωπαϊζόντων συντόμων μελῶν τῆς συγχρόνου ἡμῶν μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τῶν πολλῶν νὰ ἔχῃ ψυχρανθῇ, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴ ὦσιν ὀλίγοι οἱ προτιμῶντες νὰ συχνάζωσιν εἰς πᾶσαν ἄλλην μουσικὴν συγκέντρωσιν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους ναούς, ἔνθα ἐκτελεῖται — ὅπως δυστυχῶς ἐκτελεῖται — ἡ ἡμετέρα ἐκκλησιαστικὴ μουσική, ἡ ἐλαχίστην πλέον βυζαντινὴν σεμνότητα καὶ ἁπλότητα περικλείουσα ἐν ἑαυτῇ.

Καὶ αὐτὴν λοιπὸν τὴν παροῦσαν ἔκρυθμον κατάστασιν ἐν τοῖς μουσικοῖς πράγμασι καὶ μόνην αὐτήν, ὀφείλει τό γε νῦν νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ ρυθμίσῃ καὶ θεραπεύσῃ ἡ Ἐκκλησία δι' ὧν διαθέτει μέσων, ἐν πνεύματι ἀπηλλαγμένῳ προκαταλήψεως καὶ «παραδοσιοπληξίας», ἐν ἀναμονῇ δὲ πάντοτε καλλιτέρων συνθηκῶν, αἵτινες θὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτῇ νὰ ἐπιληφθῇ τῆς θεωρητικῆς καὶ σοβαρᾶς ἐκείνης ἐπιστημονικῆς μελέτης καὶ ἐρεύνης τοῦ καθόλου μουσικοῦ προβλήματος,περὶ ἧς ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω.

Καὶ τίθεται ὅθεν σήμερον τὸ ζήτημα τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ μουσικοῦ παρ' ἡμῖν προβλήματος οὐχὶ ὡς ἄμεσος καὶ ὡς ἐκθαύματος ἐπίλυσις αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ κυρίως ὡς εὐκτέα ἀνάκοψις τῆς διαπιστουμένης κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας καταπτώσεως καὶ διαρροῆς ἐν τῇ μουσικῇ, λαμβανομένων ὅλων ἐκείνων τῶν ἀμέσως ἐνδεικνυομένων μέτρων καὶ ἀποφάσεων.

* * *

Πρὸς τοῦτο ὡς α) μέλημα σοβαρὸν τῆς Ἐκκλησίας νομίζομεν ὅτι πρέπει να θεωρηθῇ ἡ ἵδρυσις Μουσικῆς Σχολῆς ἐν τῷ Κέντρῳ, μὲ σκοπὸν καὶ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα διδακτέας ὕλης σύμφωνα πρὸς τὰ πρότερον ἐν ταῖς κατὰ καιροὺς ἐνταῦθα Μουσικαῖς Σχολαῖς ἐφαρμοσθέντα τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ προσηρμοσμένα πρὸς τὰς νέας μουσικὰς ἀπαιτήσεις παρ' ἡμῖν καὶ εν τῷ κόσμῳ καθόλου. Ἡ Μουσικὴ αὕτη Σχολὴ θὰ δημιουργήσῃ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην κίνησιν περὶ τὸ μουσικὸν καθόλου ζήτημα καὶ θὰ προπαρασκευάσῃ κατάλληλα στελέχη διὰ τὴν αὔριον, ἅτινα καὶ θὰ ἐπωμισθῶσι τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ ἐπιλύσεως τοῦ μουσικοῦ ζητήματος, ὡς ἀνελύθη τοῦτο ἐν τοῖς ἀνωτέρω.

β) Διὰ τὴν δημιουργίαν καὶ διατήρησιν ζωηρᾶς τῆς περὶ τὸ μουσικὸν ζήτημα κινήσεως καὶ τοῦ καθόλου περὶ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπαραίτητος θεωρητέα καὶ ἡ ἵδρυσις, ἐν τῷ Κέντρῳ πάντοτε, Μουσικοῦ Συλλόγου ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ σήμερον κατέχοντες τὰ ἱεροψαλτικὰ στασίδια ἐν τοῖς ναοῖς τῆς πόλεως καὶ πᾶς ἄλλος φιλόμουσος θὰ ἐνημεροῦνται ἐπὶ τῆς καθόλου πορείας τῶν μουσικῶν παρ' ἡμῖν ἐρευνῶν, θὰ παρέχηται δὲ καὶ ἡ εὐκαιρία ὅπως ἀνταλλάσσωνται ἐν ἀκαδημαϊκῇ ἀτμοσφαίρᾳ χρήσιμοι περὶ Μουσικῆς σκέψεις καὶ ἀπόψεις, ὅπως ἐγένετο τοῦτο καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς ἱδρυθέντας καὶ δράσαντας Μουσικοὺς Συλλόγους ἐν τῇ Πόλει.

γ) Ἡ ἵδρυσις ἀρτίως ὠργανωμένης καὶ καλῶς πεπλουτισμένης Μουσικῆς Βιβλιοθήκης, στεγαζομένης εἴτε ἐν τῇ Μουσικῇ Σχολῇ εἴτε ἐν τῷ Μουσικῷ Συλλόγῳ, εἴτε καὶ ἐν ἀμφοτέροις, δέον νὰ ἀποτελέσῃ μέλημα τῆς Ἐκκλησίας σοβαρόν. Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς πρὸς τὸ βιβλίον καὶ τὰ χειρόγραφα καταρτίζονται τὰ κατάλληλα ἐκεῖνα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα αὔριον θὰ δυνηθῶσι νὰ διαδραματίσωσιν ἡγετικὸν ρόλον ἐν τῇ θεωρητικῇ μελέτῃ καὶ ἐπιλύσει τοῦ μουσικοῦ ζητήματος.

δ) Δι' ἐπισήμου πράξεως τῆς Ἐκκλησίας νὰ καθορισθῶσιν ἐκ τῶν σήμερον ἐν χρήσει μελων, ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων συνθετῶν, ἅπαξ καὶ διὰ παντός, τὰ ψαλτέα μουσικὰ μελῳδήματα καὶ τεμάχια ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, αὐτὰ δὲ καὶ μόνον νὰ ψάλλωνται ὑφ' ὅλων καὶ οὐδὲν ἕτερον. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ καταρτισθῇ εἰδικὴ Ἐπιτροπή, τὰ μέλη τῆς ὁποίας θὰ ἀναλάβωσι τὸ ἔργον τῆς διαλογῆς τῶν μουσικῶν τεμαχίων τῶν διὰ τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας κωδικοποιηθησομένων ὡς τῶν μόνων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτρεπομένων μελουργημάτων.

ε) Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὡς ἄνω μελῶν προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν χορῶν ἡ καταρτισις τῶν ὁποίων θὰ πρέπῃ νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἡ Μουσικὴ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας δὲν εἶναι μονῳδιακή, ὅπως ἐμφανίζουσιν αὐτὴν τινὲς εἴτε ἐξ ἀγνοίας,εἴτε ἐξ ἁπλῆς ἀδυναμίας εἰς τὸν καταρτισμὸν χορῶν, ἀλλ' εἶναι πολυφωνικὴ ἐν τῇ βάσει της, τοῦ ἁπλοῦ ἢ διπλοῦ ἰσοκρατήματος ἀποτελοῦντος τὴν ἁπλουστέραν ἀλλὰ καὶ ἁρμονικωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς πολυφωνίας αὐτῆς. Τὴν πολυφωνικὴν ταύτην ἐκκλησιαστικὴν παρ' ἡμῖν μουσικήν, παρουσιάζουσαν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς τόσας δυσκολίας ὅσας καὶ πᾶσα ἄλλη πολύφωνος μουσική, καὶ μάλιστα ὅταν οἱ ἐπιλαμβανόμενοι τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς εἶνε οὐχὶ ἀρκούντως κατηρτισμένοι, δέον κατ' ἀρχὴν νὰ ἐκτελῶσι χορὸς ἢ χοροὶ ἐξ ἱεροψαλτῶν καλῶς ἐξησκημένων εἰς τὴν χορῳδιακὴν ψαλμῳδίαν καὶ ἐχόντων συνείδησιν τῶν μελῶν τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦσι. Καὶ θὰ εἶνε ἑπομένως ὁ οὕτω νοούμενος καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ὀργανούμενος χορὸς εἷς «πρότυπος χορὸς» ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπαραίτητος διὰ τὰς ἐπισήμους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἡμέρας, μὴ ἀποκλείων φυσικὰ καὶ τὴν ἐκ παραλλήλου συγκρότησιν ἄλλων ἐπὶ μέρους χορῶν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ μέχρι καὶ τῶν λοιπῶν Κοινοτήτων τῆς Πόλεως.

στ) Καὶ τοῦ λόγου ὄντος ἐνταῦθα περὶ καταρτιστέων χορῶν, λεκτέα ἐδῶ καὶ τὰ ὅσα σχετίζονται μὲ τὰ πρόσωπα, ὅσα δέον νὰ ἀπαρτίζωσι τοὺς χοροὺς τούτους, καὶ τὸν τρόπον ὑφ' ὅν θὰ ἐμφανίζωνται οὗτοι ἐπ' ἐκκλησίας. Καὶ δὴ 1ον) τὴν συμμετοχὴν τῆς γυναικείας φωνῆς εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς χορούς. Γνωστὰ εἶναι τὰ φυσικὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα κέκτηται ἡ γυναικεία φωνή, ἡ θερμότης τοῦ τόνου αὐτῆς, ἡ δύναμις καὶ ἔντασις αὐτῆς, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ὑψηλοὺς τόνους εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἐπαρκεῖ ἡ φύσει ἀδύνατος παιδικὴ φωνή, καὶ ἡ ἡδύτης τῆς γυναικείας φωνῆς καὶ ἐν τῇ χορωδιακῇ καθόλου ψαλμῳδίᾳ μάλιστα δὲ εἰς τὰς μονῳδίας. Καὶ ἐγνώρισε φυσικὰ ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία πολλάκις τὴν γυναικείαν ψαλμῳδίαν, καὶ ἐξετίμησεν αὐτὴν καὶ δὲν ἀπηγόρευσεν αὐτήν, ἐπέτρεψε δὲ καὶ ἐπιτρέπει ἡ Ἐκκλησία γυναικείας χορῳδίας εἰς τὰ μοναστήρια γυναικῶν ὡς καὶ εἰς πλείστας ἐκκλησίας τοῦ ἐξωτερικοῦ,οὐχὶ βεβαίως ἐκ σπάνεως ἀνδρικῶν φωνῶν, ἀλλὰ ἐν πλήρει ἐκτιμήσει τῆς ἀξίας τῆς γυναικείας φωνῆς. Διὸ καὶ δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιτρεπτὸς καὶ παρ' ἡμῖν ἐνταῦ-

θῇ ὁ καταρτισμὸς τοιούτων μικτῶν χορῳδιῶν.

Οὐχ ἧττον τὴν εἰς τοὺς χοροὺς εἰσαγωγὴν τοῦ γυναικείου στοιχείου θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἄλλως, καὶ δὴ ἐμμέσως, ἐὰν θελήσῃ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν καταρτισμὸν παιδικῶν χορῶν, ὅτε καὶ εὐκολώτερον ἠμπορεῖ νὰ ἐπιστρατεύσῃ ἄρρενα καὶ θήλεα παιδία, ἡ παρουσία τῶν ὁποίων δὲν ἠμπορεῖ νὰ σκανδαλίσῃ ἀμέσως τοὺς ἀφυσίκως συντηρητικούς. Τὰ θήλεα παιδία τῆς σήμερον εὐκολώτατα αὔριον θὰ ἀποτελέσωσι τὰ γυναικεῖα στελέχη τοῦ μείζονος Χοροῦ.

ἕον) Οἱ παιδικοὶ οὗτοι χοροὶ δέον νὰ ὀργανωθῶσιν αὐτοτελῶς, ὡς προτύπός τις παιδικὸς χορός, ἀλλὰ καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν κοινοτικῶν ἱεροψαλτῶν, ὁλοκληρούντων οὕτω τὸ ψαλτικὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔργον των. Ὁ καταρτισμὸς τῶν παιδικῶν τούτων χορῶν δέον νὰ εἶναι ἐμπεπιστευμένος ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς δοκίμους διδασκάλους τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰς ὁμογενεῖς ἐνταῦθα σχολάς, εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὁριζόμενον μάθημα Ὠδικῆς. Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο, παρὰ τὰ λοιπὰ λαϊκὰ καὶ ἄλλα ἄσματα, θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ διδάσκωνται καὶ θρησκευτικοὶ λειτουργικοί τινες ὕμνοι, οἷοι τὰ συνήθη μέλη τοῦ «Κύριε ἐλέησον» τῆς λειτουργίας, τὸ «Ἅγιος ὁ Θεός», τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε», τὰ Λειτουργικὰ καὶ εἴ τι ἄλλο ἤθελε θεωρηθῇ δυνατὸν καὶ κατάλληλον. Μετ' ὀλίγην προσεκτικὴν ἐργασίαν καὶ παρακολούθησιν ἐν ἑκάστῃ κοινοτικῇ σχολῇ θὰ ὑπάρχῃ εἰς σεβαστὸς ἀριθμὸς παίδων γνωριζόντων ὡρισμένα τινὰ λειτουργικὰ μέλη, καὶ αὐτομάτως θὰ καταρτίζωνται πολυπληθεῖς παιδικοὶ χοροί, οἱ ὁποῖοι ἀκολούθως καὶ θὰ δίδωσι τὰ καλλίτερα στοιχεῖα εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἱεροψάλτας, ἵνα ἐκλέξωσι τοὺς καλλιτέρους καὶ προετοιμάσωσιν αὐτοὺς καὶ ἐξασκήσωσιν εἰς εἰδικὰς ἐπ' ἐκκλησίας μονῳδίας, χορῳδιακὰς ἐμφανίσεις κλπ.

Θὰ ἐμφανίζωνται δὲ οἱ χοροὶ οὗτοι ἀδιαφόρως εἴτε ἀπὸ τοῦ πρὸ τοῦ ἱεροῦ Βήματος χώρου τακτικῶς κατὰ τὰς ἁπλᾶς τοῦ ἐνιαυτοῦ Κυριακὰς καὶ ἑορτάς, εἴτε ἀπὸ τοῦ γυναικωνίτου, κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς. Ζήτημα χώρου δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ καὶ δὲν πρέπει νὰ γεννηθῇ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς θεραπείας τοῦ παρ' ἡμῖν μουσικοῦ ζητήματος διότι τὸ ζήτημα εἶναι μεγαλείτερον καὶ σοβαρότερον ἀπὸ μίαν ἁπλῆν περὶ τὸν γυναικωνίτην ἢ τὰ ψαλτικὰ στασίδια συζήτησιν. Ἄλλωστε ὁ πρὸ τοῦ ἱεροῦ Βήματος χῶρος, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ ἀρχαῖος ἄμβων τῶν ψαλτῶν, εἶναι διὰ πλείστους ὅσους λόγους προτιμότερος, διότι ἐὰν πρὸς στιγμὴν θεωρήσωμεν τὰ ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι θεοπρεπῶς τελεσιουργούμενα ὡς ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλίαν τοῦ θείου «δράματος», ἡ καλλιτέρα θέσις τοῦ «χοροῦ» εἶναι ἀσφαλῶς αὐτὸς ὁ πρὸ τῆς «σκηνῆς» χῶρος, διότι καὶ αὐτὴ ἡ τῶν πιστῶν συμμετοχὴ τοιουτοτρόπως ἐξασφαλίζεται ζωηροτέρα.

ζ) Καὶ τοῦ λόγου ὄντος ἀκόμη περὶ τοῦ καταρτισμοῦ χορῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, θέλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ ἑ-

τέρου τινὸς σοβαρωτάτου ζητήματος, ὡς εἶναι τὸ ζήτημα τῆς μεταγραφῆς τῆς ἡμετέρας Μουσικῆς διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς παρασημαντικῆς. Τὸ ζήτημα εἶναι σπουδαιότατον. Γνωστὸν τυγχάνει βεβαίως, ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ δὲν ἀποδίδει πάντοτε καὶ πλήρως τὰς λεπτότητας τῆς ἐπὶ τῆς εὐστροφίας τῶν ἀνατολικῶν λαρύγγων στηριζομένης ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς. Οὐχ ἧττον ὅμως ἡ Ἐκκλησία θᾶττον ἢ βράδυον θὰ εὑρεθῇ πρὸ τῆς ἐπιτακτικωτάτης ἀνάγκης νὰ ἐξεύρῃ τρόπον νὰ καθιστᾷ γνωστὴν τὴν μουσικήν της εἰς τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὴν σήμερον παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει μουσικὴν γραφήν. Καὶ θὰ εἶναι συνεχῶς αὔξων ὁ ἀριθμὸς τῶν μὴ γνωριζόντων τὴν νῦν μουσικὴν ἡμῶν γραφήν, διότι οἱ γνωρίζοντες αὐτὴν θὰ εἶναι οἱ ὀλίγοι φοιτῶντες εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην ἐκ τῶν κατὰ τόπους Βυζαντινῶν Μουσικῶν Σχολῶν, αἱ δὲ ἑκάστοτε νέαι γενεαί, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ καταρτίζωνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ διάφοροι ἐκκλησιαστικαὶ χορῳδίαι, θὰ εἶναι συνεχῶς περισσότεραι, ἐὰν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἡ εἰς τὰ σχολεῖα διδασκομένη μουσική, καὶ ἐνταῦθα μὲν μάλιστα δὲ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, εἶναι μονομερῶς καὶ ἀποκλειστικῶς εὐρωπαϊκή. Πρὸ τῆς ἀνάγκης ταύτης εὑρέθησαν ἤδη αἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πολυάριθμοι Ὀρθόδοξοι Κοινότητες καὶ προέβησαν ἤδη εἰς τὴν μεταγραφὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν ψαλλομένων μελῶν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὡς γνωστὸν συνίστα ἄλλοτε καὶ ὁ ἐνταῦθα Μουσικὸς Σύλλογος. Τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι σπουδαιότατον καὶ πρέπει ἤδη τοὐντεῦθεν νὰ ἐπιληφθῇ ἡ Ἐκκλησία τῆς μελέτης αὐτοῦ καὶ τῆς ἐξευρέσεως τῆς καλλιτέρας τῶν λύσεων, ἵνα μὴ καὶ ἐν τούτῳ σημειωθῶσιν αὔριον καταχρήσεις καὶ ὑπερβολαὶ ἀναρμοδίων, πρὸς ζημίαν πάντοτε τῆς πατρώας, ἡμῶν μουσικῆς.

η) Τίθεται λοιπὸν ἐν ὄψει τοῦ προβλήματος τούτου τὸ ζήτημα ὅπως ἡ Ἐκκλησία προβῇ, ἐν συνεννοήσει φυσικὰ μετὰ τῶν ἁρμοδιωτέρων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ μουσικῶν, εἰς τὴν υἱοθέτησιν μιᾶς γραφῆς παραλλήλου πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν παρασημαντικήν, καὶ φυσικὰ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει ὅπως τοιαύτη μὴ εἶναι ἡ εὐρωπαϊκή, ἡ καὶ περισσότερον ὑπὸ πολλῶν σήμερον γνωριζομένη.

Καὶ ὀφείλει λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία ὅπως προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν εὐρείας τινὸς Μουσικῆς Πανδέκτης, διγράφου κατὰ προτίμησιν, ἐν ᾗ θὰ ὑπάρχωσι γεγραμμένα εἰς τὴν βυζαντινὴν παρασημαντικὴν ἐπὶ τῆς μιᾶς σελίδος, καὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν γραφὴν ἐπὶ τῆς ἄλλης σελίδος, πάντα τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καθορισθησόμενα καὶ κωδικοποιηθησόμενα οὕτως εἰπεῖν μέλη, σημειουμένων ἐκ παραλλήλου τόσον τῶν συνηχητικῶν γραμμῶν ἐν τῷ μέλει, ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν ἀπαραιτήτων ἐνδείξεων διὰ τὴν ρύθμισιν τῆς συνεργασίας τῶν φωνῶν ἐν τῇ ἐκτελέσει.

θ) Καὶ τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν ἐπισήμων τῆς Ἐκκλησίας ἐκδόσεων, σημειοῦται ἐνταῦθα ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκδόσεως Περιοδικοῦ, μουσικοῦ περιεχομένου, ὅπερ θὰ ἀπηχῇ ἑκάστοτε τὰς περὶ τῆς μουσικῆς ἡμῶν ἀντι-

λήψεις καὶ τάσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ τοῖς ἁρμοδίοις μουσικοῖς κύκλοις. Τὸ περιοδικὸν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ὅλου παρ' ἡμῖν μουσικοῦ ζητήματος ὡς ἐπιστημονικῆς ὑποθέσεως (ὡς ἄλλωστε καὶ εἶναι τοιαύτη), ἀλλὰ καὶ θὰ συσφίγξῃ τοὺς δεσμοὺς τῶν μουσικῶν ἐκπροσώπων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ὁποία οὐκ ὀλίγα σοβαρὰ στελέχη μουσικὰ ἀριθμεῖ σήμερον.

Τὰς διαπιστώσεις, τὰς ὁποίας συνήγαγον, ὅση μοι δύναμις, ἐκ τῆς μελέτης τοῦ καθόλου μουσικοῦ παρ' ἡμῖν προβλήματος, καὶ τὰς κατ' ἐμὲ εἰσηγήσεις ἐπὶ τοῦ τί δέον γενέσθαι πρὸς θεραπείαν τῶν παρουσιαζομένων πρακτικῶν ἐλλείψεων εὐλαβῶς ὑποβάλλων εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου,

διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 18ῃ Φεβρουαρίου 1952

† Ὁ Λαοδικείας ΜΑΞΙΜΟΣ

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΙ ΠΕΝΘΟΥΝΤΕΣ

Αἱ λέξεις «μακάριοι οἱ πενθοῦντες» ἔχουν σταθῇ ὡς αἴνιγμα διὰ πολλούς. Διότι ὁ κοινὸς νοῦς δυσκολεύεται πολλάκις νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ πένθους εἶναι εὐλογία. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι κάμνουν ὅ,τι δυνατὸν διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς λύπης. Οἱ Χριστιανοὶ ὅμως παραδέχονται εὐχαρίστως ὅτι ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς ἐδοκίμασεν ἐν τῷ πένθει τὴν ὑπάτην κατάστασιν τῆς μακαριότητος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἄνθρωπος τῆς λύπης καθ' ὅλον τὸν δημόσιον βίον Του. Ὁ ἴδιος ἔκλαυσε πρὸ τοῦ τάφου τοῦ φίλου Του Λαζάρου. Ἐλυπήθη μὲ τὴν τραγωδίαν τοῦ διασκορπισθέντος Ἔθνους Του ὅταν εἶδε τὴν πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆς ἀπεκάλυψε τῆς ψυχῆς Του τὴν ἀγωνίαν, ἡ ὁποία προήρχετο ἀπὸ τὴν ἀγάπην Του πρὸς τὴν πεσοῦσαν ἀνθρωπότητα. Ἐν τούτοις ὅμως παρ' ὅλην τὴν ἐν τῇ ζωῇ λύπην Του, διαρκῶς ὡμίλει περὶ χαρᾶς καὶ διαρκῶς ἔδιδε θάρρος εἰς τοὺς ἀπογοητευμένους καὶ πεπτωκότας. Ἔδιδε μήνυμα ἐλπίδος πρὸς τὰ πλήθη. Ἔλεγε «Χαίρετε» καὶ μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία.»

Ἡ τάσις ἡμῶν σήμερον εἶναι νὰ θέτωμεν τὴν λύπην καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς ἀνταγωνισμόν, ἐνῷ ὁ Ἰησοῦς φανερὰ παρουσιάζει αὐτὰς ὡς συμπληρούσας ἡ μία τὴν ἄλλην. Ὁ ἴδιος καλεῖ τοὺς ὀπαδούς Του νὰ ἀναλάβουν τὸν Σταυρόν, ὄχι νὰ τὸν ἀποφύγουν. Διότι ὅταν ἕνας προσπαθεῖ συνεχῶς ν' ἀποφεύγῃ τὴν λύπην καταδικάζει δι' αὐτοῦ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν κακοδαιμονίαν τῆς ζωῆς. Κατὰ πολὺ περίεργον τρόπον ἡ εὐτυχία πηγαίνει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος, ἀντὶ νὰ φύγῃ μακρὰν ἀπὸ τὴν τραγωδίαν, τὴν ἀντιμετωπίζει θαρραλέως καὶ μὲ πνεῦμα ἀνδρεῖον. Ἕνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ ταὐτίσῃ τὸν ἑαυτόν του μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ κόσμου, ταχύτατα θ' ἀποθάνῃ ἕναν πνευματικὸν θάνατον. Κανεὶς Χριστιανὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ ὅ,τι ἔκαμε ὁ Ἱερεὺς καὶ Λευΐτης τῆς παραβολῆς τοῦ Σαμαρείτου. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντιπαρέλθῃ. Δὲν ἀρκεῖ νὰ σταθῇ κανεὶς ἀπὸ μακρὰν καὶ νὰ κατηγορῇ τὸν κόσμον διὰ τὴν κακοήθειάν του. Οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ «ἀνασκουμπωθοῦν» καὶ νὰ κάμουν κἄτι διὰ νὰ βοηθήσουν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουν· πρέπει νὰ πονέσουν, νὰ θρηνήσουν, νὰ πενθήσουν ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐλαφρώσουν τὰς φοβερὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐκδιπλώνονται.

Ὁ Σταυρὸς στέκει εἰς τὸ κέντρον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπειρίας. Ἡ λύπη χρειάζεται καὶ κάποιος εἶπε : — «Τὸ θλιβερώτερον πρᾶγμα ὑπὸ τὸν ἥλιον εἶναι μιὰ ψυχὴ ἀνίκανος εἰς λύπην.» Ὑπάρχει ὅμως ἓν πένθος ἢ μιὰ λύπη εἰς τὴν ζωήν, ἡ ὁποία καταστρέφει τὴν ὑγείαν

καὶ ἀποδιώκει τὴν εἰρήνην. Εἶναι ἡ λύπη τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ζωτικῶν δυνάμεων τοῦ βίου καὶ ἡ λύπη αὐτὴ δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Χριστιανοῦ. Η λέξις «πενθῶ» σημαίνει στενοχωροῦμαι, ὑποφέρω διὰ τὰς δοκιμασίας καὶ θλίψεις τῶν ἄλλων. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν πολὺ χαρακτηριστικῶς προσωποποιεῖ ὁ Ἰησοῦς καὶ αὐτὸ θαυμασίως τὸ ἀπέδωκαν ὁ Ἱερὸς Συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς (4,15) ὅταν ἔγραφε : — «Ἔχομεν Ἀρχιερέα δυνάμενον να συμπαθήσῃ εἰς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν, πειρασθέντα κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα ἡμῶν, χωρὶς ἁμαρτίας» καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος (23,37) ὅταν ἔλεγε περὶ τοῦ Ἰησοῦ: «ποσάκις ἠθέλησα νὰ συνάξω τὰ τέκνα σου καθ' ὃν τρόπον συνάγει ἡ ὄρνις τὰ ὀρνίθια ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας καὶ δὲν ἠθελήσατε». Τὴν λύπην τὴν ὁποίαν ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία ἐδοκίμασαν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ των, τὴν ᾐσθάνθη καὶ Ἐκεῖνος. Συνεκινήθη ἐπίσης μὲ τὸ πάθημα τῆς γυναικὸς τῆς συλληφθείσης ἐπὶ μοιχείᾳ· εἶπε : «οὐδὲ ἐγὼ σὲ κατακρίνω· πήγαινε καὶ μηκέτι ἁμάρτανε.» Ὅταν ἕνας ἄνθρωπος ἀγαπήσῃ τὸν πλησίον του, αὐτομάτως ἀναλαμβάνει τὸ ριψοκινδύνευμα τοῦ πόνου μὲ τὸν ὁποῖον συνοδεύεται ἡ ἀγάπη. Μερικὰ ὡς τόσον πρόσωπα δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν ἑαυτόν των ν' ἀγαπήσῃ διότι δὲν θέλουν ν' ἀναλάβουν τὸν πόνον, ὁ ὁποῖος συνοδεύει τὴν ἀγάπην. Ξεύρουν ὅτι τὸ ἀντίτιμον τῆς ἀγάπης εἶναι ὁ πόνος. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος. Ἕνας Ἰατρός, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ νὰ συμπαθήσῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὰ βάρη καὶ τοὺς πόνους τοῦ ἀρρώστου του, δὲν θὰ δώσῃ ἴσως τὸν ὕψιστον τύπον τῆς ὑπηρεσίας.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη. Καὶ ὑποφέρει ὅταν ἡμεῖς ὑποφέρωμεν. Ὅταν οἱ Χριστιανοὶ βλέπουν ἕνα νέον νὰ ποδοπατῇ τὴν ζωήν του ἐν ἁμαρτίαις θὰ ἔπρεπε νὰ αἰσθανθοῦν λύπην εἰς τὴν καρδίαν των. Ἕνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ νὰ λυπηθῇ, νὰ πενθήσῃ διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν συνανθρώπων δὲν εἶναι Χριστιανός. Ὁ Παῦλος, ὁ Πέτρος, ὁ Ἠσαΐας, ὁ Ἱερεμίας, ὁ Δαυίδ, ὁ Ἀβραὰμ κ. ἄ. συνεκινοῦντο πολὺ ἀπὸ τοὺς τόνους τοῦ πλησίον των. Ὑπάρχει μιὰ ἱερότης εἰς τὰ δάκρυα. Δὲν εἶναι ταῦτα σημεῖον ἀδυναμίας, ἀλλὰ δυνάμεως. Ὁμιλοῦν εὐγλωττότερον τὰ δάκρυα παρὰ 100 γλῶσσαι. Εἶναι οἱ ἀγγελιαφόροι βαθυτάτης συντριβῆς καὶ ἀνεκφράστου ἀγάπης. Ἀφήσατε τὸν ὑπερήφανον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ κλαύσῃ. Πρόσωπα τὰ ὁποῖα καυχῶνται ὅτι ποτὲ δὲν συγκινοῦνται πρέπει μᾶλλον νὰ ἐντρέπωνται διὰ τὴν μὴ εὐαίσθητον καρδίαν των, ἡ ὁποία δὲν ἠμπορεῖ νὰ υἱοθετήσῃ τὴν λύπην τῶν ἄλλων. Ὁ Ἰησοῦς λέγει πῶς ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι «πενθοῦν θὰ ἀνακουφισθοῦν», θὰ γίνουν φίλοι τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἄξιον προσοχῆς ὅτι ὅταν ὑποφέρωμεν εὑρίσκομεν μίαν οἰκειοτάτην συντροφιὰν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν στενὴν σχέσιν μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ τὸν Θεὸν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκει ἀσφάλειαν.

Ἕνας ὁ ὁποῖος εἶναι εὐαίσθητος εἰς τὰ βάσανα τῶν ἄλλων λησμο-

νεῖ συνήθως τὰ ἰδικά του βάσανα. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος φέρει μόνον τὰ ἰδικά του βάσανα, θὰ τοῦ φαίνωνται πολὺ μεγάλα· ἐκεῖνος ὅμως ὁ ὁποῖος μοιράζεται τὰ βάσανα τῶν ἄλλων θὰ βλέπῃ μικρὰ τὰ ἰδικά του ὁσονδήποτε μεγάλα καὶ ἂν εἶναι. Τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς ἄλλους δὲν ὑπόκειται εἰς διανοητικὰς ἀσθενείας. Ἐκεῖνος ὅμως ὁ ὁποῖος κλείει τὸν ἑαυτόν του μέσα του καὶ κλείει τὴν θύραν πρὸς τὸν ἔξω κόσμον ἐκθέτει τὸν ἑαυτόν του εἰς βάσανα. Οἱ ἐγωκεντρικοὶ ἄνθρωποι εὑρίσκονται ἐπάνω εἰς τὸν εὐρὺν δρόμον, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ πρὸς τὴν αὐτοκαταστροφήν. Ὥστε «μακάριοι οἱ πενθοῦντες.»

ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΠΟΛΥΖΩΙΔΗΣ

† Ἐπίσκοπος Νύσσης

Wheeling W. Va.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Κατάνης κ. Κασσιανοῦ, Πρυτάνεως τοῦ Ὀρθοδόξου Ρωσσικοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν Παρισίοις..

ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν πανηγυρίζομεν σήμερον τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Μεγάλων Διδασκάλων, ἑορτὴν τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας, συμμετέχοντες ἐν τῇ κοινῇ προσευχῇ ὑπὲρ ἑνώσεως τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου

Τὸ ἔργον τῆς ἑνώσεως προσφάτως ἔχει ὑποστῇ ἰσχυρὰν δοκιμασίαν. Πρὸ εἴκοσιν ἡμερῶν ἀπωλέσαμεν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γερμανόν, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἀρχαιότερος τῶν Ὀρθοδόξων ἐργατῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Χριστιανικῆς Ἑνώσεως. Ἐν τῷ προσώπῳ του συνεκέντρωνε μίαν ἀδιάσειστον πιστότητα εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Παράδοσιν, Οἰκουμενικοὺς ὁρίζοντας μιᾶς προοπτικῆς παγκοσμίου, τὴν φρόνησιν ἑνὸς ἐμπνευσμένου γήρατος καὶ τὴν πλήρη ἀγάπης κηδεμονίαν πατρὸς σεβασμίου.

Ἀποχωρισθέντες αὐτοῦ καὶ ἀποστερηθέντες τῆς πείρας καὶ τῶν συμβουλῶν του, διερωτώμεθα ἐάν, καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν τελευταίαν μας συνάντησιν, ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἡ προσφιλὴς εἰς ὅλους ἡμᾶς, ἔχει ὑπερνικήσει τὰ ἐπιπροσθοῦντα αὐτῇ ἐμπόδια.

Πολλὰ σοβαρὰ καὶ ἀνεπανόρθωτα λάθη διεπράχθησαν ἐν τῷ παρελθόντι ἐκ μέρους τῶν ὑπευθύνων ἰθυνόντων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Κατὰ τὰς τραγικὰς στιγμάς, ἃς διερχόμεθα, ὅ,τι ἔπραξαν οὗτοι ἔναντι τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχοντος, ὡς εἰκός, ἔφερε τὴν σφραγίδα τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Τὸ Οἰκουμενικὸν Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ οἱ διάφοροι ὀργανισμοὶ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἐκπηγάσαντες ἐκ τοῦ τελευταίου πολέμου, ὑπῆρξαν ἀδελφοὶ δίδυμοι, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἰδεώδους καὶ φέροντες τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν. Ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου : παραχωρήσεις πρὸ τῆς δυνάμεως τοῦ προσβολέως. Ἐπὶ τοῦ Θρησκευτικοῦ τομέως : ἐπανειλημμέναι προσπάθειαι δι' ἐπιτυχίαν συμφωνίας τινὸς μετὰ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας, ὡς ἐὰν ἠδύνατο νὰ ὑφίσταται ζήτημα ἰσότητος μεταξὺ τῶν ἀνεξαρτήτων Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἀφ' ἑτέρου, τῆς ὑποδουλωθείσης εἰς τὰ Σοβιέτ. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἀξιοθρήνητα. Ἡ ἀνθρωπότης αἰσθάνεται ἑαυτὴν εἰς τὰ πρόθυρα ἑνὸς τρίτου πολέμου, ὅστις θὰ κατέληγεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν Σοβιέτ. Ἀλλα, φαίνεται, οἱ ἰθύνοντες δὲν ἔχουσιν ἐπαρκῶς ἀντιληφθῇ, ὅτι δὲν ὑπολογίζουσι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ προσεγγίζουσα πρωτοφανὴς καταστροφὴ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν εἰσέτι ἐλεύθερον καὶ Χριστιανικὸν κόσμον μέτρα ἐξαιρετικὰ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἂς μὴ ὁμιλῶμεν ὅμως περὶ τούτου. Δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς τὸ Οἰκουμ. Συμβούλιον ἐν τῇ προτεσταντικῇ αὐτοῦ πλειοψηφίᾳ ὅπερ φέρει τὴν εὐθύνην αὐτήν. Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡμεῖς, οἱ Ὀρθόδοξοι, δὲν ἐστηρίχθημεν, μήπως, ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἡμῶν δυνάμεων, ἐπὶ τῆς πειστικῆς ἡμῶν δυνάμεως καὶ ἐπὶ τοῦ δισχιλιετοῦς ἡμῶν πολιτισμοῦ, παρὰ ἐπὶ τῆς θείας θελήσεως καὶ βοηθείας ;

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη αὕτη προσπάθεια, ὅσῳ ἀνεπαρκὴς καὶ ἂν ὑπῆρξεν, ἀπέδωσεν ἐν τούτοις τοὺς καρπούς της. Μὴ λησμονῶμεν τὴν χορηγηθεῖσαν ἀρωγὴν εἰς πρόσωπα ἐκτοπισμένα, τῶν ὁποίων ἡ πλειονότης ἔχει ἤδη μεταφερθῇ εἰς τὰς ὑπερποντίους χώρας, τὴν βοήθειαν εἰς φοιτητὰς καί, κατὰ πρῶτον λόγον, τὴν στρατιωτικὴν ἐνίσχυσιν τὴν χορηγηθεῖσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καί, ὅλως προσφάτως, εἰς τὴν ἐλευθέραν Κορέαν. Ἄνευ τῆς βοηθείας αὐτῆς, ἡ προσπάθεια τῆς Ἑλλάδος, ἔργον ἑνὸς ἐπικοῦ ἡρωϊσμοῦ, ἦτο καταδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν, ἥτις θὰ ἐτύγχανε μοιραία διὰ τὴν Ἑλλάδα κα ἰδιὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον. Δὲν εἶναι ἆρά γε συγκινητικὸν τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν ἐπὶ τοῦ κορεατικοῦ μετώπου, ἀντιπρόσωποι διαφόρων ἐθνῶν μάχονται ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου διὰ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν Χριστιανικὴν κληρονομίαν ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους ; Θὰ εἴπητε, ὅτι αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἐλάχιστα. Μάλιστα, εἶναι· Ἀφ' ἑτέρου ὅμως εἶναι καὶ μία ἔνδειξις τῆς ἑνότητος τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου.

Ἡ περὶ ἧς πρόκειται ἑνότης εἶναι ἑνότης δράσεως. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς πίστεως ἀφ' ἑτέρου, τὸ μόλις διαρρεῦσαν ἔτος δὲν ἔχει ἐπιφέρει αἰσθητὰς μεταβολάς. θὰ ἐπεθύμουν δὲ νὰ ὁμιλήσω ὄχι περὶ ἐκείνου ὅπερ ἐπετεύχθη, ἀλλὰ περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ ἐν τῷ μέλλοντι.

Εἰς πολλοὺς Ὀρθοδόξους ἡ συμμετοχή των ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει ἔχει προξενήσει βαθεῖαν ἀπογοήτευσιν. Καὶ διερωτώμεθα — ἐγώ, ὅπως καὶ ἄλλοι — ἐὰν θὰ ἤξιζε τὸν κόπον νὰ συνεχίσωμεν. Ὅσῳ ὅμως περισσότερον σκέπτομαι τὸ ζήτημα αὐτό, τοσούτῳ μᾶλλον ἀντιλαμβάνομαι σαφέστερον, ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ ἐργασία εἶναι καθῆκον τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπιβάλλεται καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἀποσυρθῶμεν. Ἐν τῷ Χριστιανικῷ κόσμῳ ὁ Θεὸς ἔχει ἐπιφυλάξῃ εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τὴν μέσην θέσιν μεταξὺ τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Ἡ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία δὲν ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῷ οἰκουμενικῷ Συμβουλίῳ. Οὐδέποτε ὅμως πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἄνευ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἕνωσις τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου. Διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους εἶναι εὐκολώτερον νὰ ἐξεύρωσι μίαν κοινὴν γλῶσσαν μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Διαμαρτυρομένων ἀφ' ἑτέρου, παρὰ νὰ ἀναμένωσι μίαν ἀμοιβαίαν καὶ ἄνευ μεσάζοντος προσέγγισιν μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων. Ἡ τοιαύτη κοινὴ γλῶσσα δὲν εἶναι ὁ-

μοιόμορφος. Οἱ Ὀρθόδοξοι συναντῶνται μετὰ τῶν Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων ἐπὶ διαφορετικῶν πεδίων. Ἡ τοιαύτη ὅμως μέση θέσις μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων, οἵα ἡ τῆς Ὀρθοδοξίας, εἶναι θέσις γεφύρας. Ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς ἓν καθῆκον καὶ μίαν εὐθύνην ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐκκλίνωμεν.

Ἐφ' ὅσον ὁμιλῶμεν περὶ ἀπογοητεύσεων πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ἐν πάσῃ τιμιότητι, ὅτι ὅλοι, Διαμαρτυρόμενοι, Καθολικοὶ καὶ Ὀρθόδοξοι, δὲν ἐστάθημεν εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἑνώσεως ἀπαιτούμενον ὕψος.

Ἐν τῇ ἀντιδράσει τὴν ὁποίαν τὸ δόγμα τῆς Ἀναλήψεως ἔχει διεγείρῃ ἐν τῷ Προτεσταντικῷ κόσμῳ, ἔχομεν ἀκούσῃ μίαν εἰσέτι φοράν, καὶ μετὰ πόνου, αὐτὸ τὸ ἀποφασιστικὸν «ὄχι», τὸ ὁποῖον προβάλλει οὗτος, ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀρχῆς, εἰς τὴν λατρείαν τῆς Παρθένου Μαρίας. Τὰ παλαιὰ μέλη τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως δὲν ἔχουσι λησμονήσῃ τὴν ἡρωϊκὴν πάλην, τὴν ὁποίαν ὁ ἀοίδιμος Μπουλγκάκωφ (ὁ μέγας ἐνταῦθα ἐμπνευστὴς τοῦ ἔργου ἡμῶν) ἔχει διεξαγάγῃ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Θεοτόκου ἐν ταῖς Οἰκουμενικαῖς συνάξεσιν — ἐν Λωζάννῃ, Ἐδιμβούργῳ καὶ ἀλλαχοῦ — καὶ τὰς θλίψεις τὰς ὁποίας αὕτη τοῦ ἐπεσώρευσε. Τὸ Σχῆμα Νοτίου Ἰνδίας The South Indian Sheme καὶ αἱ ἐπανειλημμέναι προσπάθειαι ὅπως ἐπεκταθῇ τοῦτο καὶ εἰς τὰς Χριστιανικὰς Κοινότητας τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, δὲν ὑπῆρξαν, οὐχ ἧττον, ἐκ τῆς Προτεσταντικῆς πλευρᾶς, θετικὴ συνεισφορὰ διὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου. Ἐὰν τὸ Σχῆμα αὐτὸ ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ εἰς μίαν ὡρισμένην προσέγγισιν μεταξὺ τῶν Διαμαρτυρομένων, πῶς θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀπαιτῇ ἀπὸ ἕνα Ἀγγλικανὸν τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησίας, πιστεύοντα ὅτι τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι τὸ ἀληθινὸν σῶμα καὶ τὸ ἀληθινὸν αἷμα τοῦ Κυρίου νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν εἰς τὸ πλευρὸν ἑνὸς Διαμαρτυρομένου, ἐκδεχομένου τοῦτο κατὰ διάφορον τρόπον;

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὕτη ἐπίσης, διὰ τῆς ἐγκυκλίου «Humani Generis» τῆς 12 παρελθόντος Αὐγούστου πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εὐνοῇ τὴν Χριστιανικὴν ἕνωσιν. Ἐὰν τὸ σύστημα τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου εἶναι ἡ μόνη φιλοσοφία ἡ γινομένη ἀποδεκτὴ ἐκ μέρους τῆς ὑπάτης ἐξουσίας τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, δύναται νὰ ἐγείρηται ζήτημα, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τοῦ διανοητικοῦ πεδίου, περὶ προσεγγίσεώς τινος μεταξὺ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν;

Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τῆς ἰδικῆς μας Ὀρθοδόξου πλευρᾶς, θὰ ἠδυνάμην νὰ καταγράψω γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσι προωθήσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως. Τοιοῦτον γεγονὸς εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου τοῦ Νικολάϊεφ ἐπὶ τοῦ «Ἀνατολικοῦ Τυπικοῦ» καὶ τοῦ διωγμοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν Πολωνίᾳ. Τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ λυπηρὰ γεγονότα εἶναι κοινῶς γνωστά, καὶ πρόξενα θρήνων εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευράς. Διατί, λοιπόν, νὰ ἀνα-

ξέωμεν πληγὰς καὶ νὰ ἀναμιμνησκώμεθα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς χωρίζει, εἰς στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν, πλέον ἢ ἄλλοτε, πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα διὰ τὴν Ἕνωσιν ; Δύο δυναταὶ θέσεις ὑπάρχουσιν ἀπέναντι τῆς πλάνης καὶ τῆς ἁμαρτίας : ὁ στιγματισμὸς καὶ ἡ συγγνώμη. Πλήν, εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς συγγνώμης ἡ ὁποία εἶναι δημιουργική.

Εἶναι ἐν ὄψει τῶν τοιούτων ἐλλείψεων ἑνωτικοῦ πνεύματος ποὺ θὰ ἐπεθύμουν νὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ μέλλοντος.

Θὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς Ἰντερκομμούνιο, περὶ τῆς παρουσίας γύρω ἀπὸ τὴν Τράπεζαν τοῦ Κυρίου Χριστιανῶν διαφόρων ὁμολογιῶν, περὶ τῆς κοινωνίας τῶν μὲν παρὰ τοῖς δέ. Ἡ Intercommunio δὲν εἶναι δυνατὴ εἰς ἡμᾶς μετὰ τῶν Διαμαρτυρομένων διὰ τοὺς λόγους περὶ τῶν ὁποίων ἤδη ὡμίλησα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Σχήματος Ἰνδιῶν. Μετὰ τῶν Διαμαρτυρομένων ἡ χαρὰ τῆς κοινῆς προσευχῆς μᾶς ἐδόθη πρὸ ἐτῶν καὶ οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ. Ἐν τῇ κοινῇ ταύτῃ προσευχῇ ἔχομεν ζήσῃ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ἄρρητον δῶρον τῆς παρουσίας Του. Γνωρίζομεν, ὅτι τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. Ἐν δὲ τῇ ἀναγνωρίσει καὶ ὑπακοῇ εἰς τὸ Πνεῦμα ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς νὰ ἀναμείνωμεν ταπεινῶς μίαν νέαν ἀποκάλυψιν τοῦ Πνεύματος. Τὴν παροῦσαν ὅμως ὥραν δὲν δύανται νὰ ἐγείρηται ζήτημα Ἰντερκομμούνιο. Ἡ στιγμὴ εἰσέτι δὲν ἔχει φθάσῃ.

Μετὰ τῶν Καθολικῶν ὅμως ; Γνωρίζω ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖον θὰ εἴπω θὰ προσκρούσῃ εἰς ἀντίδρασιν ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν· ἐκ τῆς Καθολικῆς πλευρᾶς, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου, χωρὶς νὰ ἀναφέρω τοὺς Διαμαρτυρομένους. Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι κατ' ἀρχὴν ἡ Ἰντερκομμούνιο μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν εἶναι δυνατή. Μόνον τὸ ζήτημα τῆς πειθαρχίας καθιστᾷ τοῦτο ἀνεφάρμοστον. Εἶναι δυνατὴ διότι τὸ κῦρος τοῦ Ἱερατείου καὶ τῶν Μυστηρίων ἀναγνωρίζεται ἑκατέρωθεν καὶ διότι ἡ ἔννοια τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀμφοτέρωθεν κατ' οὐσίαν εἶνε ἡ αὐτή, ἡ ἔννοια δηλαδὴ τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Ἁγίῳ Δείπνῳ. Θὰ εἴπητε, ὅτι ἡ Ἰντερκομμούνιο εἶναι ἀπραγματοποίητος. Μάλιστα, εἶναι. Δὲν θὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν Διαμαρτυρομένων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔλεγον, ὅτι αὕτη θὰ ἔθετεν ἐν κινδύνῳ τὴν αὔξουσαν ἑνότητα τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου. Θὰ εἶχον ἄδικον νὰ τὸ εἴπωσιν. Πρόκειται ὅμως ἐνταῦθα περὶ μιᾶς πράξεως διπλεύρου, μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Καθολικῶν, καὶ μόνον διὰ τὰς ἀντιδράσεις ἀμφοτέρων θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἦσαν ἑκατέρωθεν εὐνοϊκαί. Ἡ στιγμὴ δὲν εἶναι εὔθετος. Ἔχω ἤδη ἀναφερθῇ εἰς τὴν ἔλλειψιν ἑνωτικοῦ πνεύματος. Οἱ Καθολικοὶ θὰ ἐπεζήτουν τὴν προσχώρησιν ἡμῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πάπα, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο εἰς ἡμᾶς τελείως ἀδύνατον. Καὶ ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἐξακολουθοῦσι νὰ ὑφίστανται εἰσέτι μνησικακίαι φλογεραί. Ὑπάρχουσιν ὡσαύτως καὶ ζηλωταί, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπήτουν ἀπὸ τοὺς Καθολικοὺς ὅπως ἀναβαπτισθῶσι διὰ νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου

Ἐκκλησίας.

Ναί, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προτείνω εἶναι μία οὐτοπία. Εἶναι σημαντικὸν ὅμως ἐνίοτε νὰ καταδείκνυται ὁ σκοπὸς καὶ νὰ προφέρηται ἡ ἀποφασιστικὴ λέξις. Ἡ λέξις ὅμως εἶναι γεγονός. Δύναται νὰ διεγείρῃ ζωηρὰν ἀντίδρασιν, ἅπαξ ὅμως προφερθεῖσα ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ καὶ δὲν παύει νὰ κομίζῃ τοὺς καρπούς της, ἔστω ἐνίοτε καὶ μετὰ μακρὰ ἔτη.

Γνωρίζω μόνον, ὅτι ἡ ἑνότης ἡ ὁποία θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς Ἰντερκομμούνιο θὰ ἦτο εὐτυχὲς γεγονὸς σημαντικὸν ἀπέναντι τῶν σπαρασσουσῶν τὸν κόσμον δυνάμεων τοῦ κακοῦ. Θὰ ἀπεμάκρυνεν ἐκ μέρους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πάντα προσηλυτισμὸν εἰς Ὀρθοδόξους κύκλους, καὶ θὰ ἔθετε τέρμα, μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων, εἰς τὴν ἀντικαθολικὴν πολεμικήν. Ἀκόμη πλέον : Ἅπαξ δημιουργηθεῖσα ἡ τοιαύτη ἕνωσις ἀφεύκτως θὰ ἀπετέλει καὶ τόπον συναντήσεως δι' ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι, ἀντὶ νὰ περιπίπτωσιν εἰς τὴν ἀντίθετον ἀντίληψιν, ἀσυγκρατήτως θὰ προσειλκύοντο πρὸς τὸν πυρῆνα τοῦτον τοῦ ἡνωμένου Χριστιανισμοῦ. Ἡ Ὀρθοδοξία δὲ θὰ ἦτο — ἐν μέσῳ τῶν Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων — ὁ συνδετικὸς κρίκος καὶ τὸ στοιχεῖον ἰσορροπίας ἐντὸς τοῦ παγκοσμίου τούτου Χριστιανισμοῦ.

Μήπως ὀνειρεύομαι ; Ὄχι, προσεύχομαι. Ἐν τῇ ὑπακοῇ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ πειθαρχίᾳ εἰς τὴν Ἁγίαν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ ἐν τῇ ὑπομονητικῇ προσδοκίᾳ βοηθείας ἐξ Ὕψους, θὰ ἐπεθύμουν νὰ προφέρω σήμερον τὴν λέξιν αὐτήν, ἀπαράδεκτον εἰσέτι ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς συνειδήσεως μέσα εἰς τοὺς κόλπους τόσον τῶν Διαμαρτυρομένων, ὅσον καὶ τῶν Καθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων. Θὰ ἐπεθύμουν δὲ νὰ τὴν ἀποτείνω εἰς τοὺς ἀδελφούς μας Καθολικούς, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀδελφῶν μας Διαμαρτυρομένων. Ἀμήν !

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ
ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

λ'

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΜΑΡΙΩΤΙΣΣΗΣ». *)

(80) ΑΡΙΘΜ. 83

Ὀνομασία

Ἰωάννου τοῦ τῆς Κλίμακος λόγοι 126)

Ἐποχὴ

ΙΑ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 0,22,5Χ0,18 φ. 325.
Σελίδες μονόστηλοι, στίχοι σελ. 20.
Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

*) (Συνέχεια ἐκ τῆς 466ης σελίδος τοῦ ΚΣΤ'. τόμου ἔτ. 1951.)

126) Ἡ ὀνομασία τοῦ κώδικος συνάγεται ἐκ τοῦ περιεχομένου. Οἱ ὡς ἄνω λόγοι τοῦ Ἰωάννου τοῦ τῆς Κλίμακος ὀνομάζονται καὶ «πλάκες πνευματικαί»: Πατρολ. Migne τόμ. 88 στήλ. 632. Ἐκκλησ. Φάρος. Ἀλεξάνδρεια 1920 σ. 342ε, Ἰωάννου Φωκυλίδου : «Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος».

Ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον καὶ μετὰ παρεμφεροῦς περιεχομένου εἶναι καὶ τὰ ὑπ' ἀριθμ. 134 καὶ 135 χειρόγραφα τῆς ἱ. μονῆς ἁγίας Τριάδος Χάλκης. Ἐπονομάζεται Σχολαστικός, Σιναΐτης καὶ τῆς Κλίμακος ἐκ τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἔργου. Ἐγεννήθη τὸ 525. Δεκαεξαέτης εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σινᾶ. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη διέτριψεν ἐν σπηλαίῳ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σινᾶ. Ἀργότερον διετέλεσεν ἡγούμενος. Ἀπέθανε περὶ τὸ 600. Τὸ ἀσκητικὸν ἔργον του ὠνόμασε Κλίμακα τοῦ Ἰακώβ. Ἀρχικὴ ἔκδοσις τῶν λόγων του, ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων χειρογράφων, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Mathães Raderus, Paris 1663, ἀνατύπ. παρὰ Migne Ἑλλ. Πατρολ. τόμ. 88 στήλ. 596—1209. Νέαν ἔκδοσιν ἔκαμενὁ Σωφρόνιος Ἐρημίτης. Κων)πολις. 1883. (Πρβλ. Κρουμβάχερ Ἱστ. Βυζαντ. Λογοτεχνίας, μετάφρασις Γ. Σωτηρίου 1897 τόμ. Α'. σ. 283). Τὸ χειρόγραφον τοῦτο περιεγράφη καὶ ὑπὸ τοῦ Dr. Jos. Boyens. (ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 66.)

Περιεχόμενον

Ὁ κῶδιξ οὗτος γεγραμμένος διὰ χρυσῶν γραμμάτων εἶναι πολύτιμος. Ἐν ἀρχῇ ἑκάστου κεφαλαίου κοσμεῖται δι' ἀξιολόγων ποικιλμάτων.

Ἐν ἀρχῇ τρία φύλλα χαρτῶα ἄγραφα. Ἀκολουθοῦν ἕτερα ἑπτὰ χαρτῶα φύλλα πρόσθετα.

1) φ. 1—3 β «Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ ἡγουμένου τῆς Ραϊθοῦ, πρὸς Ἰωάννην ἀξιάγαστον τοῦ Σιναίου ὄρους ἡγούμενον.»

2) φ. 3 β—10 β «Βίος ἐν ἐπιτομῇ τοῦ Ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ ἡγουμένου τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ τουεπίκλην σχολαστικοῦ. Τοῦ ἐν ἁγίοις ἀληθῶς.»

3) φ. 11 α—13 α «† Δανιὴλ μοναχοῦ ταπεινοῦ ραϊθηνοῦ εἰς τὸν βίον τοῦ κυροῦ Ἰωάννου τοῦ σχολαστικοῦ πεπείραμαι κυροῦν ἐν βραχέσι πλείστας ρήτορσι γὰρ κάλλος συντομία ἔπους» ἀκολουθοῦν ἐντὸς δύο τετραγωνιδίων «πλάκες πνευματικαί.»

3) φ. 14 α—25 α «Λόγος ἀσκητικὸς τοῦ Ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ ἡγουμένου τῶν ἐν τῷ σινᾶ ὄρει μοναχῶν † .»

4) φ. 26 β—30 α «Λόγος ἀσκητικὸς τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀπροσπαθείας.» Ἡ ἄνω ὤα τοῦ φ. 25 β, ἔνθα ὑπῆρχε ποίκιλμα, ἐσχησμένη.

5) φ. 30 α—37 β «Τοῦ αὐτοῦ περὶ ξενητείας.»

6) φ. 37 β—82 β «†Ἀνάβασις περὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀειμνήστου ὑπακοῆς» φ. 75 α—82 β «περὶ ὑπακοῆς.»

7) φ. 82 β—98 β Λόγος Ε'. «Περὶ μετανοίας.»

8) φ. 98 β—103 β Λόγος ΣΤ'. «Περὶ μνήμης θανάτου.»

Τὸ φ. 224 ἐλλείπει, ὡσαύτως ἐλλείπει καὶ ὁλόκληρος ὁ Θ'. λόγος.
9) φ. 104 α—118 β Λόγος Ζ'. «Περὶ τοῦ χαροποιοῦ πένθος.»

10) φ. 118 β—126 β Λόγος Η'. «Περὶ ἀοργισίας καὶ πραΰτητος.»

11) φ. 127 α—130 α Λόγος Ι'. «Περὶ καταλαλιᾶς.» 127)

12) φ. 130 β—132 α » ΙΑ'. «Περὶ πολυλογίας καὶ σιωπῆς.»

13) φ. 131 α—134 α » ΙΒ'. «Περὶ ψεύδους.»

14) φ. 134 α—136 β » ΙΓ'. «Περὶ ἀκηδίας.»

15) φ. 137 α—144 β » ΙΔ'. «Περὶ τῆς πανφήμου καὶ δεσποίνης πονηρᾶς γαστρός.»

127) Ὅρα καὶ χειρόγραφον Θεολ. Σχολῆς Χάλκης ὑπ' ἀριθμὸν 83 περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.

16) φ. 145 α—163 β » ΙΕ΄. «Περὶ ἀφθάρτου ἐν φθαρτοῖς ἐκ καμάτων καὶ ἱδρώτων ἁγνείας καὶ σωφροσύνης.»

17) φ. 166 α—167 α » ΙΣΤ΄. «Περὶ φιλαργυρίας.»

18) φ. 167 α—169 α » ΙΖ΄. «Περὶ ἀκτημοσύνης.»

19) φ. 169 α—172 α » ΙΗ΄. «Περὶ ἀναισθησίας εἴτ' οὖν νεκρώσεως ψυχῆς. Καὶ θανάτου νοός, πρὸ θανάτου σώματος.»

20) φ. 171 β174 α » ΙΘ΄. «Περὶ ὕπνου καὶ προσευχῆς : καὶ τῆς ἐν συνοδείᾳ ψαλμῳδίας.»

21) φ. 173 α—177 α » Κ΄. «Περὶ ἀγρυπνίας σωματικῆ ; καὶ πῶς δεῖ ταύτην μετιέναι.»

22) φ. 177 α—178 β » ΚΑ΄. «Περὶ δειλίας.»

23) φ. 178 β—191 α » ΚΒ΄.«Περὶ τῆς πολυμόρφου κενοδοξίας.»

24) φ. 191 α—196 α » ΚΓ΄. «Περὶ ἀνεκφράστων λογισμῶν τῆς βλασφημίας.»

25) φ. 195 α—199 α » ΚΔ΄. «Περὶ πραότητος καὶ ἁπλότητος καὶ ἀκακίας καὶ πονηρίας.»

26) φ. 199 α—213 β » ΚΕ΄. «Περὶ τῆς τῶν παθῶν ἀπωλείας καὶ τῆς ὑψίστου ταπεινοφροσύνης ἀοράτῳ αἰσθήσει.»

27) φ. 213 β—252 β » ΚΣΤ΄. «Περὶ διακρίσεως λογισμῶν καὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν.»

28) φ. 253 α—259 β » «Τοῦ αὐτοῦ 'Αββᾶ 'Ιωάννου τοῦ Σιναίου ὄρους· ἀνακεφαλαίωσις ἐν ἐπιτομῇ τῶν προειρημένηων αὐτοῦ λόγων.»

29) φ. 259 β—264 β » ΚΖ΄. «Περὶ τῆς ἱερᾶς σώματος καὶ ψυχῆς ἡσυχίας.»

30) φ. 264 β—276 β «Περὶ διαφορᾶς καὶ διακρίσεως ἡσυχιῶν.»

31) φ. 276 β—287 β » ΚΗ΄. Περὶ τοῦ ἱερᾶς καὶ μητρὸς ἀρετῶν τῆς μακαρίας προσευχῆς καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτῇ νοερᾶς καὶ αἰσθητῆς παραστάσεως.»

32) φ. 277 β—291 β » ΚΘ΄. «Περὶ τῆς ἐπιγείου οὐρανοῦ : Τῆς θεομιμήτου ἀπαθείας καὶ τελειότητος καὶ ἀναστάσεως ψυχῆς πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως.»

33) φ. 291 β—298 β » Λ΄. «Περὶ τοῦ συνδέσμου τῆς ἐναρέτου Τριάδος ἐν ἀρεταῖς· περὶ πίστεως· ἐλπίδος· καὶ ἀγάπης καὶ λαμπρότητος καὶ θεολογίας ποσῶς.»

34) φ. 299 α—323 β » «† Πρὸς τὸν ποιμένα.»

Ἐν τῷ φ. 324 α δι' ἄλλης χειρὸς σημείωσις : «Ὑπὲρ μνήμης τοῦ τιμιωτάτου συναδελφου ἡμῶν ἱερομονάχου κὺρ Εὐλογίου τοῦ χρηματίσαντος μαθητοῦ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Λεοντίου τοῦ ἐν ἁγίοις ἀληθῶς.» Κάτωθεν δι' ἑτέρας γραφῆς :

Ἐν τῷ φ. 322 α (δίστηλον) ἐν τῇ πρώτῃ στήλῃ ὑπάρχει περιγραφή, δι' ἄλλης γραφῆς, περικοπῆς τοῦ Εὐαγγελίου. Ἀρχή: «Αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς δεῦτε ἀριστήσατε κ.τ.λ.» Τέλος : «ἐργερθεὶς ἐκ νεκρῶν.»

Ἐν τῇ δευτέρᾳ στήλῃ, δι' ἄλλης χειρός:—Προκείμενα ἀναστάσιμα τῶν η΄. ἤχων.

(81) ΑΡΙΘΜ. 84

Ὀνομασία

«Εὐαγγελιστάριον».

Ἐποχή

ΙΔ΄. αἰῶνος. (1338)

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,23Χ0,16. φ. 267.

Δέσιμον ἐξ ὑφάσματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν ἐν οὐχὶ καλῇ καταστάσει. Γραφὴ ἀνορθόγραφος.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχουν πρόσθετα φ. δύο. Ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ ἔχει προφητείας τινας καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς αἱμορροούσης.

Ἐν τῇ κάτω ὤα τοῦ δευτέρου προσθέτου φύλλου ἡ γνωστὴ σημείωσις: «ἐτεληώθη τὸ παρὸν εὐαγγέλιον μηνὶ Ἰουλίῳ ΙΣΤ' ἡμέρα Ε'. ϛωμστ'. = 1338.

(82) ΑΡΙΘΜ. 85

Ὀνομασία

«Μηναῖον Ἰουνίου».

Ἐποχὴ

ΙΣΤ'. αἰῶνος (1555)

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,23Χ0,16. φ. 140.
Στίχοι σελ. 20. Σελίδες μονόστηλοι.
Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.
Γραφὴ ἀνορθόγραφος.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ δύο φύλλα πρόσθετα, ἑτέρου περιεχομένου. Ὁ κῶδιξ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀκτάφυλλα τετράδια καὶ περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Ἰουνίου ἄνευ συναξαρίων. Πολλαὶ σελίδες τοῦ κώδικος ἐξέπεσαν. 128)

Ἐν τῇ κάτω ὤα τοῦ φ. 5 α διὰ νεωτέρας γραφῆς : «βιβλίον μηνιαῖον τῆς Παναγίας τῆς νήσῳ Χάλκης.»

Ἐν τῷ φ. 140 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως :

«Ἐτελειώθ(η) ὁ παρὸν μὴν Ἰούνιος ἔτος ζῳ ξγῳ (1555) ἡμέρα β νοευρίῳ: εἰς τὰς πέντε: Διὰ χειρὸς ἐμοῦ ταπεινοῦ καθηγουμένου τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου Μαξίμου ἱερομονάχου».

---

128) Ὁ Ἀ. Παπαδόπουλος Κεραμεύς, παραδέχεται τὸν Κώδικα ἔχοντα 256 φύλλα (Βυζαντινὰ χρονικὰ 1900 τόμ. 7, σ. 674. Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀκριβῆ ἐξακρίβωσιν ὁ ὡς ἄνω κῶδιξ συμπληροῦται διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 148 Κώδικος (ἐλλείπει μόνον ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ΙΔ'. ὀκτάφυλλον τετράδιον.)

(83) ΑΡΙΘΜ. 85

Ὀνομασία

Ὕμνοι, Κανόνες 129)

Ἐποχή

ΙΖ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,22,5Χ0,16. φ. 204
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων διάφοροι.
Δέσιμον ἁπλοῦν. Ἐξώφυλλον χάρτινον. Γραφὴ ἀνορθόγραφος.

Περιεχόμενον

Τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ κώδικος ἐλλείπει. Ἄρχεται : «ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ.»

1) φ. 1 —2 α «Ὕμνοι εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον ὀκτὼ κατ' ἦχον» ἐκ τῶν ὁποίων ἐλλείπουσιν οἱ τρεῖς πρῶτοι καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τετάρτου.
φ. 2 β Λευκόν.

2) φ. 3 α—6 β«Δογματικὰ τὰ ἐν ταῖς λιταῖς τῶν σαββάτων»τὸ τέλος ἐλλιπές.
Ἀπὸ τοῦ φ. 7 α ἄρχονται οἱ ψαλμοί.

3) φ. 7 —9 α «Τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων.»

4) φ. 9 β—10 β «Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακήν, ἤτοι τοῦ Θωμᾶ.»

5) φ. 11 α—12 β «Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κῦ ἡμῶν Ιῦ. Χῦ.»

6) φ. 13 β—15 β «Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ εἰς τὸν δίκαιον.»

7) φ. 15 β -17 α «Εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κῦ ἡμῶν Ιῦ. Χῦ.»

8) φ. 17 α—17 β «Εἰς τὰς λοιπὰς ἑορτὰς τοῦ τιμίου Προδρόμου.»

9) φ. 17 α—19 β Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.»

129) Ἡ ὀνομασία συνάγεται ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ Κώδικος.

10) φ. 20 α—21 β «Εἰς ἀποστόλους.»

11) φ. 21 β—24 α «Εἰς ἱεράρχας.»

12) φ. 24 α—26 α «Εἰς μάρτυρας.»

13) φ. 26 α—29 α «Εἰς ὁσίους.»
φ. 29 β Λευκόν.

14) φ. 30 α—42 α«Ὕμνοι τριαδικοὶ κατ' ἦχον ψαλλόμενοι ἐν ταῖς ἁγίαις ταῖς σαρακοσταῖς.»

φ. 41 β, 43 α καὶ 43 β λευκά.

15) φ. 44 α—89 β «Κανόνες εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον. Ποίημα, Ἰωάννου μοναχοῦ.»

16) φ. 90 α—106 β «Στιχηρὰ Θεοτόκια ψαλλόμενα ἐν τοῖς ἑσπερινοῖς τῶν τεσσαρακοστῶν κατ' ἦχον.»

17) φ. 107 α—116 α «Ἕτερα Θεοτόκια ἀπολυτίκια ψαλλόμενα ἐν ὅλῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἔν τε τῷ ἑσπερινῷ καὶ εἰς τὸ Θεὸς Κύριος ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ πάλιν ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ ὄρθρου.»

18) φ. 117 α—134 α «Στιχηρὰ μαρτυρικὰ κατ' ἦχον ψαλλόμενα τῇ Παρασκευῇ ἑσπέρας καὶ τῷ Σαββάτῳ τὸ πρωΐ· ἀπόστιχον ὅτι ἔστι Θεὸς Κύριος.»

19) φ. 135 α—161 α «Ἑτέρα ἀκολουθία ὁμοίως κατ' ἦχον ὅτε ἔνι ἀλληλούϊα.»
φ. 161 β λευκόν.

20) φ. 161 α—167 β «Παράκλησις εἰς τὸν τίμιον Πρόδρομον.»

21) φ. 167 β—173 β «Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ.»

22) φ. 173 α—177 β «Ἕτερος κανὼν Παρακλητικὸς εἰς τὸν τίμιον Πρόδρομον.»

23) φ. 177 α—181 β —Ὠδαὶ ψαλμῶν.

24) φ. 182 α—204 α «Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Κῦ ἡμῶν Ἰῦ. Χῦ.»

φ. 182 α—191 β α'. στάσις.

φ. 191 β—190 α β'. »

φ. 199 α—203 α γ'. »

(84) ΑΡΙΘΜ. 87

Ὀνομασία

Πεντηκοστάριον.

Ἐποχὴ

ΙΕ'. αἰῶνος (1428).

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,22Χ0,14. φ. 206.
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 22.
Δέσιμον μέλαν ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ ἀνορθόγραφος.
Διατήρησις σχεδὸν καλή.

Περιεχόμενον

Ὁ κῶδιξ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀκτασέλιδα τετράδια. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Μ. Σαββάτου καὶ λήγει εἰς τὸ τέλος τῆς Κυριακῆς τῆς Πεντηκοστῆς.

Τὸ πρῶτον φύλλον ἐλλείπει.

Ἀρχή : «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν.»

Τὸ φ. 59 β κατ' ἀρχὰς ἄγραφον ἐπληρώθη ἀκολούθως δι' ἄλλης χειρὸς καὶ περιέχει κατάλογον διαφόρων χειρογράφων.

Ἐν τῷ φ. 108 β δι' ἑτέρας ἀγραμμάτου χειρὸς σημείωσις :

«† ἐπαρέλαβον ἐγὼ Ἰω(άννης) ὁ Ἀρμενοχωρίτης ἀπὸ τῶν ἄρχοντον Κρϊτώπουλων ἄσπρα Π (=80).

Μεταξὺ τῶν φ. 123—124 ἓν φύλλον ἐξέπεσεν.

Ἐν τέλει διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως :

«Ὥσπερ ξένοι χεροντε ἰδεῖν Πατρίδα
καὶ οἱ θαλατέβοντες ἰδεῖν λιμένα
καὶ οἱ πραγματεύονταις ἰδεῖν τὸ κέρδος
καὶ οἱ στρατεβόμενοι ἰδεῖν τὸ νῖκος
οὕτω καὶ οἱ γράφοντες ἰδεῖν βιβλίου τέλος.»

Ἀκολούθως διὰ τῆς αὐτῆς χειρός :

« † Ετελειώθη ἡ παροῦσα βίβλος αὔτη δι ἀχειρὸς

Καμοὺ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Μανουήλ τοῦ Ταβουλαρ(ίου) Σωζοπόλεως καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες ταύτην εὔχεστέ μοι διὰ Ἰ. Χριστοῦ ἔτους ,ςπλς' (= 1423) ἰνδ. ς' μηνὶ Φεβρουαρίου β' τῆς Παναγίας ἀχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Αἱ γραφαὶ μενοῦσι τῶν ἀπαιώνων. Οἱ δὲ δάκτυλοί μου ὑπὸ χοὸς βροτοῦνται».

Ἐν τῷ φ. 206 β : «Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν 130) Νείλου ἀρχιεπισκόπου Σωζουπόλεως ἀπολυτίκιον ἦχος δ'.) Ἕπεται ἓν φ. ἐκ μεμβράνης.

(85) ΑΡΙΘΜ. 83

Ὀνομασία

Ἀπόστολος.

Ἐποχὴ

ΙΣΤ'. αἰῶνος (1564)

Χάρτ. 0,22Χ0,15. φ. 135.
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 21. Δέσιμον κατεστραμμένον.
Γραφὴ καθαρά.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ δύο φύλλα καὶ ἐν τέλει 1 φ. ἄγραφα. Ἄρχεται ἀπὸ τὸ ἀποστολικὸν ἀνάγνωσμα τοῦ Πάσχα, καὶ περιέχει τὰ ἀναγνώσματα τῶν Ἀποστόλων τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Τρίτης μετὰ τὴνΠεντηκοστὴν καθ'ἑκάστην ἐντεῦθεν δὲ μέχρι τῶν Βαΐων κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακήν.

Ἐν τῇ ὤᾳ τοῦ φ. 54 β ὑπάρχει διὰ νεωτέρας ἀγραμμάτου χειρὸς σημείωσις : «ει τοῦτος ὁ αποστωλος ἐνε τοῦ Κιρίτζη Κωνστα τοῦ Καμπᾶ Νικολὴ τοῦ υἱοῦ καὶ ὁπιο(ς) τῶν ἀποξενώσι νὰ ἦναι ἀφωρησμένος.»

(86) ΑΡΙΘΜ. 89

Ὀνομασία

Ἑδομαδάρια καὶ Ἀνθολόγιον.

---

130) Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σωζουπόλεως Νεῖλος διετέλεσε τοιοῦτος κατὰ τὰ ἔτη 1370—1380. (Θρᾳκικὰ ΙΔ'. σ. 172.)

Ἐποχὴ

ΙΖ'. αἰῶνος. (1601)

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,21Χ0,15. φ. 250.
Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.
Γραφὴ καλλιγραφική, ἀνορθόγραφος.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ τέσσαρα φύλλα καὶ ἐν τέλει ἑπτὰ ἄγραφα. Ὁ κῶδιξ οὗτος αποτελούμενος ἀπὸ ὀκτάφυλλα τετράδια (α—λϐ) ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἱερομ. Μητροφάνους καὶ ἀφιερώθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου : (φ. 282 ϐ) : «Ἐγράφη ἡ παροῦσα ἑϐδομαδαρία ὁμοῦ μὲ τὸ ἀνθολόγιον διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς μητροφάνους ἱερομονάχου : ἐν τῇ θείᾳ ἱερᾷ ϐασιλεικῇ καὶ Πατριαρχικῇ μονῇ τοῦ τιμίου ἐνδόξου Προδρόμου καὶ ϐαπτιστοῦ Ἰωάννου τοῦ εὑρίσκοντος ἐν τῇ μαύρῃ θαλάσσῃ ἀντίκρι σωζουπόλεως καὶ μηδεὶς τολμήσι ἐξόσαι αὐτὸ ἐκ τῆς εἰρημένης μονῆς, ἵνα μὴ καὶ τὸν τίμιον Πρόδρομον ἐγίρει κατ' αὐτοῦ εἰς ἀγανάκτησιν· διότι ἰδιοχείρως ἀφιέρωσα αὐτὸ εἰς τὴν ἡμετέραν μονὴν ἐν ἔτει ,ζρῖ (=1601).»

Ἐν τῷ τελευταίῳ φ. 250 ϐ ὑπάρχει σημείωσις διὰ χειρὸς τοῦ σταχώσαντος : «† ἡ ἱερὰ αὕτη βίβλος ἐγράφ(η) διὰ χειρὸς Μ(ητ)ροφάνους ἱερομονάχου καὶ ἐσταχόθη ὑπὸ τοῦ εὐτελοῦς πορφυρίου ἱερο(μον)άχ(ου), ἐφημερίου ὄντος ἐν τῇ θεοσώστω πολει μεσαμβρίας, ἀρχιερατεύοντος Κυροῦ Χριστοφόρου. 131) Οἱ οὖν ἀναγινῶσκοντες αὐτην εὔχεσθε ὑπὲρ ἀμφωτέρων ζῳ ρῳ ιῳ (1602) μηνὶ σεπτμβρίῳ ινδ. ιε'.»

(87) ΑΡΙΘΜ. 90

Ὀνομασία

«Λειτουργίαι»

Ἐποχὴ

ΙΕ' αἰῶνος (1475).

131) Διάδοχος τοῦ Μεσημβρίας Ἰγνατίου (Γ. Μαζαράκη Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορ. τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὀρθοδ. Ἐκκλησίας, Ἀλεξάνδρεια 1931, σ. 156). —(Μ. Ἡλιουπόλεως Γενναδίου Φωτ. Βιϐλ. Α σ. 134) — (Ν. Ἑλληνομνήμων Ζ. σ. 182.) Παρητήθη κατὰ Μάϊον τοῦ 1607 (Νομικὴ Συναγωγὴ Δοσιθ. Ἱεροσολ. σ. 189.)

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,21Χ0,14. φ. 92.
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 17.
Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν, ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ σταχώματος εἶναι τετυπωμένοι μονοκέφαλοι ἀετοί.
Γραφὴ ἀνορθόγραφος. Διατήρησις σχεδὸν καλή.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὴν θείαν λειτουργίαν.
1) φ. 1 —26α Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. 132)
2) φ. 27 α—73 6 Βασιλείου τοῦ Μεγάλου.
3) φ. 75 —92 6 Τῶν Προηγιασμένων.
Ἐν τῷ φ. 73 6 διὰ τῆς χειρὸς τοῦ γραφέως :
«Ἔτους ϟϡΠ. γ [=1475] ινδ. η'.
† Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Ἰγνατίου Πόνος †».

(88) ΑΡΙΘΜ. 91

Ὀνομασία

«Μηναῖον Σεπτεμβρίου»

Ἐποχὴ

ΙΓ' αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 0,23Χ0,18 φ. 233.
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 25.
Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιεχόμενον

Περιλαμβάνει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἄνευ συναξαρίων. Ἐν ἀρχῇ εἴκοσι φύλλα καὶ ἐν τέλει δεκαπέντε συνεπληρώθησαν διὰ χάρτου.

Ἐν τῷ φ. 280 α ὑπάρχει σημείωσις τοῦ συμπληρώσαντος τὸν Κώδικα : «τέλος τῷ Θῷ δόξα, κάλαμο(ς) γράφει καὶ χεὶρ καυχᾶται Θῦ τὸ δῶρον καὶ Ἰωάσαφ ξιόμας (?).

Ἀπὸ τοῦ φ. 230 6—233 6 περιλαμβάνει θεοτόκια σταυρώσιμα, ὧν ἡ ἀρχή : «Σφαγήν σου τὴν ἄδικον Χε ἡ Παρθένος 6λέπουσα κ.τ.λ.».

---

132) Βλ. περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως χειρόγραφον Ἁγίας Τριάδος Χάλκης ΧΙ αἰῶνος ὑπ' ἀριθμ. 25.

(89) ΑΡΙΘΜ. 92

Ὀνομασία

«Πατερικὸν» συλλογὴ τοῦ ἁγίου Παύλου.

Ἐποχή

ΙΑ′ αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 0,23Χ0,19,5 φ. 226.
Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελ. διάφοροι.
Δέσιμον ἐκ μεμβράνης ἐπὶ χαρτίνων πλακῶν. Γραφὴ καλή.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει ἀνὰ τέσσαρα χαρτῷα φύλλα λευκά.

1) φ. 1 α — 2 α Εὑρετήριον τῶν περιεχομένων τῶν ὑποθέσεων τοῦ κειμένου.

2) φ. 2 α —11 α Ὑπόθεσις Α′: «Ἐκ τῶν συλλογῶν τοῦ ὁσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν Παύλου».

3) φ. 11 α—21 α Ὑπόθεσις Β′.: «Περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐξουδένωσις τὴν ταπείνωσιν· ἡ δὲ τιμὴ τῇ περιφανείᾳ προξενεῖν πέφυκε διὸ καὶ οἱ ταπεινόφρονες ἐξουδενομένοι μὲν χαίρουσι, τιμώμενοι δὲ λυποῦνται» : (Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου).

4) φ. 21 α—25 β Ὑπόθεσις Γ′. «Οὐ δεῖ τὸν μοναχὸν ἀργὸν εἶναι ἀλλὰ καὶ σωματικῶς ἐργάζεσθαι· καὶ ὅτι ἡ ἀργία πολλῶν αἰτία κακῶν» : (Παλλαδίου).

5) φ. 25 β —27 α Ὑπόθεσις Δ′. «Ποίῳ σκοπῷ τὸν μοναχὸν δεῖ ἐργάζεσθαι καὶ ἐπὶ πόσον καὶ τίνα ἔργα ἐπιτηδεύειν : (ἐκ τῶν Γεροντικῶν).»

6) φ. 27 α—27 β Ὑπόθεσις Ε′. «Τίνα δεῖ τηρεῖν τοὺς ἀδελφοὺς συνεργαζομένοις ἀλλήλοις: (τοῦ ἀββᾶ Ἠσαΐου).»

7) φ. 27 β—31 β Ὑπόθεσις ΣΤ′. «Ὅτι ἐν τῷ κοινωβίῳ οὐ δεῖ τινὰ ἴδιον κεκτῆσθαι· τὸ δὲ κτησαμένῳ βαρυτάτη ἐνήργηται κόλασις : (Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου).»

8) 31) β—35 α Ὑπόθεσις Ζ΄. «Ὅτι ὁ τῶν τῇ μονῇ διαφερόντων πραγμάτων καταπροδιδούς τι ἢ ὑφαιρούμενος, μεγάλα εἰς Θ(εὸ)ν ἁμαρτάνει καὶ μείζονα κολασθήσεται διὸ δεῖ αὐτῶν ὡς ἀφιερωμένον Θ(ε)ῷ σφόδρα ἐπιμελεῖσθαι καὶ μὴ δὲ τῶν εὐτελεστάτων καταφρονεῖν· καὶ ὅτι ἐν πᾶσι βλαβερὰ ἡ ἀμέλεια : (ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου).

9) φ. 35 α—37 β Ὑπόθεσις Η΄. «Μετὰ ποίας διαθέσεως δεῖ διακονεῖν ἢ διακονεῖσθαι καὶ τί τὸ ἐκ τῆς διακονίας κέρδος.»

10) φ. 37 β—38 β Ὑπόθεσις Θ΄. «Πότε καὶ παρά τίσιν ἡ διακονία προτιμᾶται τῆς εὐχῆς» (τοῦ ἀββᾶ Μάρκου)

11) φ. 38 β—42 β Ὑπόθεσις Ι΄. «Ὅτι δεῖ σπουδαίως εἰς τὴν προσευχὴν διανίστασθαι: ὑπομονητικῶς προσεδρέβειν αὐτῇ πόθεν δὲ καὶ διατί αἱ κατὰ τὰς τεταγμένας ὥρας προσευχαι ἀρχῆδεν ἐτάχθησαν· καὶ ὅτι οὐ δεῖ τούτων καταμελεῖν : (Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου).»

12) φ. 42 β—47 β Ὑπόθεσις ΙΑ΄. «Περὶ ψαλμῶν καὶ προσευχῆς καὶ ἐνιαυτοῦ εὐταξίας» (Παλλαδίου).

13) φ. 47 β—49 β Ὑπόθεσις ΙΒ΄ «Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν ταῖς θείαις συνάξεσιν ἀργολογοῦντας ἢ ὅλλως κινολογουμένους πρὸς ἀλλήλους ἐπιτιμᾶν καὶ μὴ διορθοῦνται ἐξωθεῖν τῆς ἐκκλησίας......» (ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Ἰ(ω(άννου) τοῦ Ἐλεήμονος).

14) φ. 49 β—51 α Ὑπόθεσις ΙΓ΄. «Ὅτι δεῖ ἐν παντὶ καιρῷ ἀγρυπνεῖν καὶ τοσοῦτον ὑπνοῦν ὅσον τὸ σῶμα διακρατεῖν καὶ ὅτι τοὺς ἀρχομένους τῆς ἀσκήσεως δεῖ καὶ δι' ἐπινοιῶν τινῶν ἐθίζειν τῇ ἀγρυπνίᾳ: (Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Ἐφραίμ).

15) φ. 51 α—59 α Ὑπόθεσις ΙΔ΄. Ὅτι δεῖ τὸν ἀσκητὴν μηδέποτε τὴν ἀσκήσεως ἐνδιδόναι· ἀλλ' ἐξόλης τῆς ἰσχύος αεὶ ἀγωνίζεσθαι» : (Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου).

16) φ. 59 α—60 α Ὑπόθεσις ΙΕ΄. «Περὶ φιλαυτίας» τοῦ ἀββᾶ Ἡσαΐου.

17) φ. 60 α —63 β Ὑπόθεσις ΙΣΤ΄. «Τίς ἡ ἐκ τῆς ἐγκρατείας ὠφέλεια καὶ τὶς ἀκρασίας βλάβη· καὶ τὶς ἐκ τῆς ἀμετρίας τοῦ οἴκου ὄλεθρος : ἐν τῷ βίῳ τῆς ἁγίας Συγκλητικῆς»

18) φ. 63 β—66 α Ὑπόθεσις ΙΖ΄. «Πῶς οἱ Π(ατέρ)ες τὴν νηστείαν ἠγάπησαν καὶ κατόρθωσαν καὶ μέχρι τίνος εἰς ταύτην ἐχρῶντο τῇ ἀκριβείᾳ : ἐν τῷ Γεροντικῷ».

19) φ. 66 α—70 α Ὑπόθεσις ΙΗ΄. «Πράξεις Διάφοροι Π(ατέ)ρων ἁγίων εἰς ὑπομονὴν διεγείρουσαι τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, καὶ τῇ ὑπερβολῇ διδάσκουσαι ἡμᾶς τὴν ταπείνωσιν : Παλλαδίου».

20) φ. 70 α—76 α Ὑπόθεσις ΙΘ΄. «Πῶς δεῖ προνοεῖσθαι τοῦ σώματος. Καὶ τίς ἡ κατὰ λόγον ἄσκησις, καὶ ἐγκράτεια: Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου.

21) φ. 76 α—77 β Ὑπόθεσις Κ΄. «Πῶς δεῖ τὸν θεοφιλεῖ ἑορτάζειν καὶ τίς κἂν ταῖς ἑορταῖς τῶν Πατέρων ἡ δίαιτα : ἐν τῷ Γεροντικῷ·)

22) φ. 77 β—78 β Ὑπόθεσις ΚΑ΄. «Ὅτι μέγα κακὸν ἡ ἐλαθροφαγία : Διὸ καὶ μόνη δύναται τὸν μοναχὸν ἀπωλέσαι. Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου.

23) φ. 78 β—80 α Ὑπόθεσις ΚΒ΄. «Ὅτι δεῖ τὸν μοναχὸν ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐσθίειν καὶ τοῦτο μετὰ τὴν ἐνάτην, ἢ πρὸς ἑσπέραν, εἰ φροντίζει τῆς ἀκριβείας· ἣν οἱ Π(ατέ)ρες πάντες ἐφύλαττον οὐ μόνον ἐν ἡσυχίᾳ ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν κωνοβίοις πλείονες : ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου καὶ ὁμολογητοῦ Χαρίτωνος».

24) φ. 80 α - 83 β Ὑπόθεσις ΚΓ΄. «Ὅτι οὐ δεῖ δι᾽ ἡδονήν, ἀλλὰ πρὸς χρεῖαν ἐσθίειν· καὶ ὅτι ὁμὴ πρὸς ἡδονὴν ἐσθίειν· καὶ ὅτι ὁ μὴ πρὸς ἡδονὴν ἐσθίων κἂν ἡδέα τὰ βρώματα ᾖ, οὐδὲν ζημιοῦται «ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Σάββα».

25) φ. 83 β—87 α Ὑπόθεσις ΚΔ΄. «Πῶς δεῖ καὶ ποίῳ σκοπῷ τὸν μοναχὸν ἐν τῇ τραπέζῃ καθέζεσθαι καὶ τῶν παρατηθεμένων ἐφάπτεσθαι καὶ τίνα τηρεῖν μετὰ τὴν τράπεζαν : ἐν τῷ Γεροντικῷ».

26) φ. 87 α—88 β Ὑπόθεσις ΚΕ΄. «Περὶ βρώσεως κὰὶ πόσεως καὶ πότε καὶ πῶς καὶ τίνων δεῖ μετέχειν ἢ ἀπέχεσθαι: Παλλαδίου ἐκ τοῦ πρὸς Λαύσον Πραιπόσιτον».

29) φ. 89 α—96 α Ὑπόθεσις ΚΣΤ΄. Τίς ἡ διαφορὰ τοῦ τῆς πορνείας πολέμου καὶ πῶς δεῖ κατ᾿ αὐτοῦ ἀγωνίζεσθαι : Παλλαδίου.

30) φ. 96 α—101 α «Ὑπόθεσις ΚΖ΄. «Ὅτι τελείως τοῦ τῆς πορνείας πολέμου οὐκ ἔστιν ἀνα.... ὅλως καὶ ἀπαλλαγεῖναι· εἰ μὴ ἐκ Θῦ βοηθείας, ἥ τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐπακολουθεῖ· καὶ τὶς ἡ τελεία ἁγνείᾳ : Παλλαδίου»

31) φ. 101 α—103 α«Ὑπόθεσις ΚΗ΄.» «Τίς ἡ τιμὴ τῆς ἁγνείας καὶ τὶς ἡ τῆς πορνείας ἀτιμία ; καὶ ἑκατέρων τὰ τέλη καὶ ἀνταποδώματα καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι : Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου»

32) φ. 103 α—115 β «Ὑπόθεσις ΚΘ΄. «Ὅτι καὶ τὸ αἰσχροὺς λογισμοὺς παραδέχεσθαι καὶ μὴ εὐθέως ἀποκρούεσθαι ὁμοίως καὶ τὸ περιέργως βλέπειν καὶ ἀκούειν ἢ αἰσχρὰ λαλεῖν ὑπὸ τιμωρίαν ἐστίν· ἡ ἡ δὲ συγκατάθεσις ἐπίσης τῇ πράξει κολάζεται· καὶ ὅτι διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων μεθοδιῶν τὸ πν(εῦμ)α τῆς πορνείας προσβάλλει.... : Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου»

33) φ. 115 β—127 β «Ὑπόθεσις Λ΄. «Ὅτι δεῖ καὶ τὰς τῶν γυναικῶν ὁμιλίας ἐκτρέπεσθαι καὶ λοιπῶν τῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐρεθιζόντων : Παλλαδίου».

34) φ. 127 β—129 α «Ὑπόθεσις ΛΑ΄.»— «Ὅτι οὐ δεῖ τὸν μοναχὸν ἀνέχεσθαι ὅλως ἀκούειν αὐλοῦ ἢ κιθάρας ἢ τινὸς ἄλλου μέλλους θυμελικοῦ· ἄλλως ὀλέθρια ταῦτα φεύγειν : Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου»

35) φ. 129 α—143 α «Ὑπόθεσις ΛΒ΄.»—«Ὅτι μεγίστη ἡ τοῦ πένθους ἐργασία· καὶ ποσαχῶς τὸ πένθος καὶ τίς ἡ διαφορὰ τῶν δακρύων : ἐν τῷ Διαλόγῳ.»

36) φ. 143 α—145 β «Ὑπόθεσις ΛΓ΄.» —«Ὅτι ἐν τῷ τέλει τῆς ζωῆς σφοδρότερον τῷ ἀν(θρώπ)ῳ οἱ δαίμονες ἐπιτίθενται· διὸ προσεκτέον τὰ μάλιστα : Παλλαδίου.»

37) φ. 145 β—147 β «Ὑπόθεσις ΛΔ΄.» —«Ὅτι οὐδὲν οὕτω τῷ μοναχῷ ἀνοίκειον, ὡς ἡ παρρησία καὶ ὁ γέλως· ἐν ᾧ καὶ περὶ εὐλαβείας τίνα ταύτης τὰ ἰδιώματα: ἐν τῷ Γεροντικῷ»

38) φ. 147 β—155 α «Ὑπόθεσις ΛΕ΄.» —«Ὅτι οὐ δεῖ τὸν μοναχὸν ὅλως θημοῦσθαι πρὸς ἄν(θρωπ)ον· ἢ κραυγάζειν· καὶ τίς ἡ τοῦ θυμικοῦ γέννεσις, καὶ τίς ἡ θεραπεία : ἐν τῷ Γεροντικῷ»

39) φ. 155 α —156 α «Ὑπόθεσις ΛΣΤ΄.»—«Ὅτι τοῖς ἐφιεμένοις τῆς τελειότητος· καὶ τὸ παραχθῆναι ὅλως τὴν καρδίαν πρὸς τὸν ἀδικοῦντα ἢ ὑβρίζοντα οὐ καν—εύθυμον φαίνεται : ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Παχωμίου».

Τὸ φ. 156 β ὡς καὶ α΄ στήλη τοῦ φ. 157 α λευκόν.

40) φ. 157 α—169 α «Ὑπόθεσις ΛΖ΄.»—«Ὅτι δεῖ τὸν μοναχὸν μακρόθυμον εἶναι τῆς εἰς αὐτὸν πταίουσι· καὶ τοῖς ἀδικοῦσι μὴ ἐπεξέρχεσθαι : ἐν τῷ Γεροντικῷ.»

41) φ. 169 α —178 α «Ὑπόθεσις ΛΗ΄. —«Ὅτι δεῖ τὸν μοναχὸν οὐ μόνον τοὺς ἀδικοῦντας ἀμείνασθαι ἀλλὰ καὶ μακροθύμως τὴν ἀδικίαν ὑφίστασθαι καὶ τῇ ἀνεξικακίᾳ ἐντρέπειν αὐτούς : Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου».

42) φ. 178 α—181 α «Ὑπόθεσις ΛΘ΄. —«Ὅτι τοῖς εὐχαρίστως τὴν ἀδικίαν ὑπομένοντας καὶ μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντας ὁ Θ(εὸ)ς ἔκδηκος γίνεται· καὶ μείζοσι πολλάκις ἀμείβεται ὧν ἠδικήθησαν : ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος»

43) φ. 181 α —193 α «Ὑπόθεσις Μ΄. —«Ὅτι δεῖ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν ὡς τὰ μεγάλα ὠφελοῦντας· καὶ εὐεργετεῖν καὶ εὔχεσθε αὐτοῖς τὰ Σωτήρια: ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγίου μηνᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ»

44) φ. 193 α —194 α «Ὑπόθεσις ΜΑ΄.—«Ὅτι οὐ δεῖ τινὰ ἄν(θρωπ)ον μησεῖν : ἐν τῷ Γεροντικῷ»

45) φ. 194 α—198 β «Ὑπόθεσις ΜΒ΄.»—«Ὅτι ὀλέθριον ἡ μνησικακία πάθος· καὶ οὐ μόνον πᾶσαν ἐργασίαν πν(ευματ)ικὴν ἀχριστοῦν ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Θῦ ἀποστρέφον συμπάθειαν· καὶ πῶς δεῖ κατ' αὐτῆς ἵστασθαι : ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ ἁγίου Νικηφόρου.»

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΙΔΑΙΤΕΡΩΣ ΤΟΥ 28ου ΚΑΝΟΝΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΧΑΛΚΗΔΟΝΙ ΣΥΝΟΔΟΥ ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ τῆς 1500ῆς ἐπετείου τῆς ἐν Χαλκηδόνι τετάρτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451), ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Βουκουρεστίου κ. Ἰουστινιανὸς ἐδημοσίευσεν ἄρθρον ἐν τῷ Περιοδικῷ «Ὀρθοδοξία» τοῦ Ρουμανικοῦ Πατριαρχείου.

Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὁ Μακαριώτατος ἐξετάζει τὸν 28ον κανόνα τῆς εἰρημένης Συνόδου, τὰς περιστάσεις καὶ συνθήκας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐφ' ἧς ἐψηφίσθη, καὶ κρίνων κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ θελήσεις καὶ βλέψεις τὰς σημερινὰς συνθήκας τῆς ζωῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καταλήγει προχείρως καὶ εὐχερῶς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν δύναται νὰ διεκδικῇ σήμερον τὰ δικαιώματα τὰ ὁποῖα παρεχώρησεν εἰς αὐτὸ ἡ προμνησθεῖσα Ἁγία Σύνοδος.

Καὶ ἐνῷ εἰς αὐτὸ τὸ ἐντελῶς ξένον πρὸς τὴν πραγματικότητα — ἀναφορικῶς περὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου—κατάντημα φθάνει, κάμνει λόγον περὶ τῶν παλαιῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὴν ἀκόλουθον ἔννοιαν : «Αἱ παλαιαὶ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι μὲ τὴν αὐθεντίαν των καὶ τὴν ἑκατοντάδων ἐτῶν πεῖραν των δύνανται νὰ ἐπέλθουν ἀρωγοὶ εἰς τὰς Ὀρθοδόξους ἐθνικὰς Ἐκκλησίας, συνεργαζόμεναι μὲ αὐτὰς διὰ τὴν πρόοδον καὶ προαγωγὴν τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανικῶν συμφερόντων.» Βεβαίως ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ παλαιοτέρα Ἐκκλησία τυγχάνει ἡ Μεγάλη Μήτηρ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Ἀφοῦ ὁ Μακαριώτατος προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ αὐτὴν πτῶμα, εἰσηγεῖται κατόπιν αἴτησιν βοηθείας παρ' αὐτῆς. Εἰς τὰς προηγουμένας γραμμὰς παριστάνει τὰς νεωτέρας Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ὡς γενομένας μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου «προστάτιδας καὶ βοηθοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν Μητέρων». Φανερὰ ἀντίφασις.

Ὁ χαράσσων τὰς γραμμὰς αὐτὰς συνέγραψε μακρὰν πραγματείαν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἰδίου ἑορτασμοῦ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ὁριστικὴ διαμόρφωσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ τετάρτη ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.» Ἡ πραγματεία αὐτὴ εἶναι τώρα καὶ ἀπάντησις εἰς τὸ πρόχειρον ἄρθρον τοῦ Μακαριωτάτου Βουκουρεστίου, πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου δὲν συμφωνοῦσιν οὔτε ὁ ἄμεσος προκάτοχός του ἀείμνηστος Νικόδημος, οὔτε ὁ πρὸ αὐτοῦ Πατριαρχεύσας μεγάλης ἀξίας κληρικὸς Μύρων Κριστέα. Εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πραγματείαν μου ὁ ἀναγνώστης θὰ εὕρῃ τὰ λόγια τὰ ὁποῖα προέφερε τὸ 1927 ὁ ῥηθεὶς Πατριάρχης κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους ἐκείνου.

Ὑπάρχουν μερικὰ σημεῖα εἰς τὸ ὡς ἄνω ἄρθρον τοῦ Μακαριωτάτου

εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀπαντήσω. Παρουσιάζει τὸ Πατριαρχεῖον ἡμῶν σήμερον ὡς διαβιοῦν ἐν ἀτμοσφαίρᾳ καταπιέσεως καὶ ἐπεμβάσεων ἀπὸ μέρους τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Διαβεβαιῶ τὸν Μακαριώτατον ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς ὁποίας ἀπολαύει ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐν τῷ Τουρκικῷ Κράτει εἶνε τελείως ἄγνωστος πρὸς τὰς Ὀρθοδόξους Χώρας τὰς ὄπισθεν τοῦ Σιδηροῦ παραπετάσματος, ὡς εἶναι καὶ ἡ τόσον συμπαθὴς εἰς ἡμᾶς τοὺς Ὀρθοδόξους Ρουμανία.

Ἀναφέρει τὸν περὶ ρασοφορίας νόμον λησμονῶν τὴν Γαλλικὴν παροιμίαν «l' habit ne fait pas le moine.» Εὗρον δὲ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ Ἑλληνικὸν χειρόγραφον ὑπ' ἀριθ. 2219, ἐν τῷ ὁποίῳ σὺν ἄλλοις καταχωρίζεται καὶ ἀλληλογραφία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου τοῦ Α. (τέλη τοῦ δεκάτου τρίτου καὶ ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος). Εἰς ἓν γράμμα τοῦ ἄρχοντος τῶν Ἐκκλησιῶν (βοηθοῦ τοῦ σακελλαρίου) πρὸς τὸν προειρημένον Πατριάρχην (φύλλον 219 α) ἀναγινώσκομεν περικοπὴν ἐκ τῆς ὁποίας φαίνεται ὅτι καὶ τότε ἡ περιβολὴ τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου δὲν ἦτο ἡ ἰδία μὲ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐφόρει ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς. «Εἰσέρχονται, γράφει ὁ ρηθεὶς ἄρχων, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς κατὰ χρείαν, οὐ κατὰ χρέος εὐταξίας καὶ ἱματίου χωρίς, καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀναστρέφονται.»

Δὲν παραλείπει ὁ Μακαριώτατος νὰ ἀναφέρῃ περὶ Μόσχας ὡς περὶ «τρίτης Ρώμης». Μετατοπίζει τὰ ἐκκλησιστικὰ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἐκεῖ, ὡς γνωστόν, κυριαρχεῖ τῶν πάντων.

Δὲν λησμονεῖ νὰ μνημονεύσῃ καὶ τὴν δημιουργίαν τῶν αὐτοκεφάλων ἐθνικῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς αἰτίαν τῆς ἀπωλείας τοῦ κύρους καὶ τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Πρόκειται περὶ θρυματισμοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας ἢ περὶ ἐφαρμογῆς ἐλευθέρου ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος ἰσχύοντος ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ; Περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἔγραψα ἐν τῷ περιοδικῷ «Ὀρθοδοξία» τοῦ Πατριαρχείου μας (1937 σ. 37 — 42).

Καὶ ἕτερον συμπέρασμα τοῦ ἄρθρου τοῦ Μακαριωτάτου. Τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων τὸ ὁποῖον προσπαθοῦν νὰ ὑποσκελίσουν διάφοροι ἐκκλησιστικοὶ καὶ πολιτικοὶ παράγοντες τῶν διαφόρων Χωρῶν τῆς Σοβιετικῆς Ρωσσίας, πρωτοστατούσης τῆς τελευταίας, ἀναδεικνύεται πρῶτον, Μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν.

Διατί ; Διότι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖ ἐδίδαξε, ἐκεῖ ἐβασανίσθη, ἐκεῖ ἐσταυρώθη. Τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι ἔργον ἀνθρώπινον· δὲν ἔχει σχέσεις μὲ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς γῆς αὐτῆς, ἑπομένως δὲν συνδέεται μὲ τόπους α ἢ β. Εἶναι ἔργον θεῖον ἀφορῶν πάντα τὰ ἔθνη καὶ τοὺς τόπους. Ἕτερον ζήτημα εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα εὐλάβεια ἡ ἀποδιδομένη δικαίως εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους ὡς προσκυνήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

† Ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

Διαλυθείσης τῷ 1204 τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Κρήτη περιῆλθεν ἐν ἀρχῇ εἰς τοὺς Γενουάτας καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τοὺς Ἑνετούς, οἱ ὁποῖοι καὶ περὶ τὸ 1210 ἐσταθεροποιήθησαν ἐν τῇ νήσῳ, ὅπου παρέμειναν μέχρι τῆς ἁλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (1645—1669) καὶ διωργάνωσαν τὴν μεγαλόνησον κατὰ τὸ δυτικὸν φεουδαλικὸν σύστημα. Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν οὐ μόνον Βενετούς, ἀλλὰ καὶ ἄλλους Ἰταλούς, ἐκκλησιαστικῶς πάντας ὑποκειμένους τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη ἐπέλθει τὸ ὁριστικὸν σχίσμα ὀλίγας δεκαετηρίδας πρότερον. Πασίγνωστον εἶναι ὅτι οἱ Φράγκοι εἰς τὰς πλείστας τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐκράτησαν ἀπηγόρευσαν τὴν παραμονὴν ἀνωτέρου Ὀρθοδόξου Κλήρου, ἐπιβαλόντες ἀλλοῦ μὲν τὴν οὐνίαν, ἀλλοῦ δὲ χωρεπισκόπους, εἰς τὴν Κρήτην δὲ τὴν πολυαρίθμους ἔχουσαν τὸ πρὶν ἐπισκοπάς, λατίνους καὶ φράγκους, ἐθνικῶς καὶ θρησκευτικῶς ξένους πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἀρχιερεῖς.

Πῶς ἀντιμετώπισεν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, πρὸ καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1261 ἀποκατάστασίν της εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ θέμα τοῦτο ; Διετήρησε τὰς ἕδρας τῶν ἀρχιερέων, ἐκοινώνει μετὰ τοῦ Ὀρθοδόξου πληρώματος, καὶ τίνι τρόπῳ ; τὸ θέμα τοῦτο ἐξετάζω περαιτέρω δι' ὀλίγων ὡς πρὸς τὴν Κρήτην, μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Α'.

Μετὰ τὴν παγίωσιν τῆς κυριαρχίας τῆς Ἑνετίας ἐπὶ τῆς Κρήτης, ἔδει νὰ ρυθμισθῇ τὸ ζήτημα τοῦ ἀνωτάτου Ὀρθοδόξου κλήρου καὶ τῆς δυνατῆς ἐπηρείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἑδραίαν πεποίθησιν ἐπὶ τὴν διάρκειαν τῆς ξενοκρατείας. Ἡ Ἑνετία θὰ ἤθελε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ πάντα ἀποβλέποντα πρὸς τὴν ἐπανασύστασιν τῆς —προσκαίρως — φραγκοκρατηθείσης Βυζαντιακῆς Αὐτοκρατορίας πᾶσαν δυνατότητα ἐξασκήσεως ἀντιφραγκικῆς προπαγάνδας. Ἑπόμενον λοιπὸν ἦτο ὅτι θ' ἀφήρει τὴν διοίκησιν ἀπὸ τοὺς Ὀρθοδόξους ἐπισκόπους, ἀφοῦ μάλιστα τοῦτο θὰ συνεπήγετο δι' αὐτοὺς μὲν ἀπώλειαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιουσιῶν, κάρπωσιν δ' αὐτῶν ὑπὸ φεουδαρχῶν φράγκων ἀκολουθούντων τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον.

Ἡ τοιαύτη μεταβολὴ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ αὐθαιρέτως καὶ ἑνιαία. Θὰ ἔπρεπε πρῶτον νὰ συμπληρωθοῦν δι' ἑνωτικῶν οἱ κενοὶ θρόνοι, δηλ. τῶν ἱεραρχῶν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔφυγον πρὸς τὴν ἐλευθέραν Αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας ἢ ἀπέθνησκον ἐν τῷ μεταξὺ, καὶ μετὰ ταῦτα οἱ βαθμηδὸν κενούμενοι. Ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ ἐτράπησαν πρὸς τὴν συμπλήρωσιν οὐχὶ δι' Ἑλλήνων ἑνωτικῶν (ἰταλιωτῶν), ἀλλὰ δι' ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογλώσσων ἱερωμένων. Οἱ διατηρηθέντες ἐν τῇ Νήσῳ ἐπίσκοποι, ἀσφαλῶς μὲν ὑπετάγησαν πολιτικῶς, οὐδεμία ὅμως ὑπάρχει ἀπόδειξις ὅτι ἦσαν ἑνωτικοί, δι' αὐτὸ δὲ μοῦ φαίνεται καὶ ἄστοχος καὶ ἀμάρτυτος ἡ γνώμη ὅτι «οἱ σχισματικοὶ ἀρχιερεῖς θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκλέξουν μεταξὺ τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν Ρώμην καὶ τῆς ἐξορίας» 1). Ἡ ἑνωτικὴ ἐπιβολὴ καὶ μεταρρύθμισις ὑπῆρξε βαθμιαία καὶ αὐτὴν παρηκολούθει καὶ ἡ «τακτοποίησις» τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Κρήτης, συμφώνως πρὸς τὰ ρωμαϊκὰ συμφέροντα. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ρώμης δὲν συνέπιπτε πρὸς τὴν ἑνετικήν, καὶ τὴν Ἑνετίαν ὠφέλησεν ἡ μεταρρύθμισις μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἱκανοποιήσεως περισσοτέρων φεουδαρχῶν (ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων) καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ κάθε εἰς βάρος της διαβρωτικῆς πολιτικῆς.

Ἐὰν ἕδραι ἔτυχον χηρεύουσαι (λόγῳ θανάτου τῶν προκαθημένων ἀρχιερέων) τῷ 1204, δὲν γνωρίζομεν, οὐδ' ἀκριβῶς ποῖοι ἦσαν οἱ εἰς Νίκαιαν καταφυγόντες Κρῆτες ἀρχιερεῖς 2). Πάντως ἐξ ἐπιστολῆς Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου ὑπ' ἀριθμὸν ρλη' «τῷ Κρήτης ἀρχιερεῖ», φαίνεται ὅτι ὁ ἀνώνυμος οὗτος ἀρχιεπίσκοπος, τὸν ὁποῖον οὐδ' ὁ Χωνιάτης ἐγνώριζε προσωπικῶς, ἀφοῦ τῷ γράφει «εἰ καὶ μηδέπω σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοπροσώπως ἐθεασάμεθα τὴν σὴν πανυπέρτιμον κεφαλήν....», 3), εἶχε παρὰ τῷ Λασκάρει τόσην ἐπιβολήν, ὥστε ἠδύνατο νὰ φανῇ βοηθὸς εἰς τὸν δυσπραγοῦντα ἄρχοντα Χαλκιδέα, Χαλκούτζην ὀνόματι, φεύγοντα τὴν πατρίδα καὶ τὴν φραγκοκρατίαν τῆς Εὐβοίας, ἀντὶ τῆς ὁποίας προετίμα τὴν ἐλευθέραν Νίκαιαν, καταλείπων συγγενεῖς καὶ πᾶσαν κτίσιν «καὶ μᾶλλον εἴπερ ἡ σὴ φιλανθρωπία συστήσει τοῦτον τῷ βασιλεῖ, δυναμένη παρ' αὐτῷ μεγάλα δι' ἀρετῆς περιουσίαν πολλήν, ὡς φήμη τοῦτο διατεθρύληκεν» 4) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ εἶναι γεγραμμένη βεβαίως μετὰ τὸ 1204 καὶ πρὸ τοῦ 1220 (ἔτους τοῦ θανάτου του 5). Τὸν Χαλκούτζην ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ ὁ μητροπολίτης

---

1) V. Laurent, Echos d' Orient 32, 1933, σ. 403.

2) Οὗτοι ἐκλεγόμενοι καὶ χειροτονούμενοι ἐπιτοπίως, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν κρητικῶν μοναστηρίων, γινώσκονται δὲ συνήθως ἐκ τῆς μετοχῆς των εἰς συνόδους ἔξω τῆς Νήσου.

3) Μιχ. Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου Τὰ Σωζόμενα, ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου, τόμος Β΄, ἐν Ἀθήναις 1880, σσ. 279—80.

4) Αὐτόθι σ. 280.

καὶ ἐκ τῆς γειτνιάσεως τῆς Χαλκίδος πρὸς τὴν Κάρυστον, ὅπου ὁ Ἀκομινᾶτος εἶχε κτήματα, καὶ ἐκ τῆς ἐπί τι διατριβῆς του εἰς Εὔβοιαν, μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν, λόγῳ τῆς φραγκοκρατίας, ἀναχώρησιν. Ὁ ἀνώνυμος οὗτος ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ἦτο ὁ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, διατελῶν πρὸ τοῦ 1204. Τοῦτον γνωρίζομεν ἐκ τοῦ «Συνοδικοῦ» τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπισκοπῆς Σουαρὲτ (Συβρίτου ἐν τῷ νῦν νομῷ Ρεθύμνης) 6). Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀθηνῶν πληροφορούμεθα ὅτι ἦτο ἀνὴρ περιφανής, καὶ ὁ μετὰ τὸν Πατριάρχην Μιχαὴλ ἰσχύων παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Νικαίας· διέμενε δ' ἐκεῖ ὁ Κρήτης Νικόλαος, μέχρι τῆς ἀναμενομένης συντόμως τότε ἐπανακτήσεως τῆς μεγαλονήσου. Ἡ πρώτη τοῦ Νικολάου, ἐν Νικαίᾳ διατελοῦντος, γνωστὴ εἰς ἐμὲ εἴδησις εἶναι τοῦ 1216, ὅτε τῇ 9ῃ Μαΐου συνῆλθε σύνοδος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου Ἐφέσου, τῇ ἐπιταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου Α΄ Λασκάρεως, διὰ ν' ἀποφανθῇ ἐὰν ὑπῆρχε κανονικὸν κώλυμα διὰ τὴν ἐκλογὴν Πατριάρχου. Τὸ σχετικὸν πρακτικὸν περιλαμβάνει καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς τὸν προεδρεύοντα Ἐφέσου. «Διορίζεταί σοι ἡ βασιλεία μου καὶ τοὺς λοιποὺς μετακαλέσασθαι μητροπολίτας, ἤγουν τὸν Σάρδεων, τὸν Κρήτης, τὸν Μυτιλήνης, τὸν Φιλαδελφείας καὶ αὐτὸν τὸν Μιλήτου, μετὰ τῆς οἰκείας συνόδου ἕκαστον, ἐφ' ᾧ συνελθεῖν σοι καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν καὶ κοινῇ σκέψει βουλεύσασθαι καὶ δοθῆναι παρ' ἑκάστου τὴν αὐτῷ δοκοῦσαν γνώμην» 7). Ἡ ἀρχὴ τοῦ πρακτικοῦ : «Μηνὶ Μαΐῳ ἐνάτῃ, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, ἰνδικτιῶνος τετάρτης, προκαθημένου τοῦ Ἐφέσου Νικολάου ἐν τοῖς κατηχουμενείοις τῆς μητροπόλεως, συνεδριαζόντων αὐτῷ τοῦ Σάρδεων Ἀλεξίου, τοῦ Κρήτης Νικολάου.....» 8). Ἤδη λοιπὸν τῷ 1216 ὁ Κρήτης Νικόλαος μετεῖχε μετὰ τῆς Συνόδου του, τρίτος τῇ τάξει, τῆς ἱεραρχίας τῆς ἐλευθέρας αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας. Ἑπομένως δὲν εἶχε δίκαιον ὁ ὑποστηρίξας ὅτι «ὁ μητροπολίτης, ἐὰν δὲν ἐτράπη εἰς φυγήν, ὅπως πλεῖστοι τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ ἀρχιερέων, ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ εἰσβολέως, θὰ ἔπρεπεν ἀσφαλῶς νὰ παρῃτήθη καὶ νὰ ἄφησε τὴν θέσιν του εἰς ἕνα λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον ἐφωδιασμένον μὲ πλήρη δικαιώματα διὰ νὰ ὀργανώσῃ καὶ ἐπιβάλῃ τὸν καθολικισμὸν ἐν τῇ νήσῳ» 9). Ἀπεναντίας ὁ πρῶτος Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος ἐν Κρήτῃ ἐγκαθιδρύθη ζῶντος ἔτι καὶ ἐνεργοῦ ὄντος ἐν Νικαίᾳ τοῦ νομίμου κατόχου τοῦ θρόνου.

Διαφωτιστικὸν περὶ τῆς κατὰ καιροὺς ἐκείνους τύχης τῶν ἐπισκόπων Κρήτης εἶναι ἔγγραφον ἀναφορᾶς τινος τῶν Κρητῶν εἰς βαρβαρί-

---

5) Πρβλ. Σπ. Π. Λάμπρου, Ἔνθ. ἀνωτ. Α΄ σ. ιη΄, κδ΄, Β΄ σ. 635—6.

6) V. Laurent, Le synodicon de Sybrita et les métropolites de Crète aux XIII siècles, «Echos d' Orient» 32, 1933, σσ. 385—412.

7) E. Kurtz, Τρία Συνοδικὰ γράμματα Νικολάου Μεσαρίτου μητροπολίτου Ἐφέσου, περὶ «Βυζ. Χρονικὰ» (VVr), 12, 1906, σσ. 103—5, ἐν σ. 104.

8) Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 103.

9) V. Laurent, Ἔνθ. ἀνωτ.

ζουσαν λατινικήν, συνταχθείσης ὑπὸ ἀδοκίμου Κρητὸς λατινιστοῦ, καὶ ἀπευθυνθείσης περὶ τὸ 1224 πρὸς τὸν Δόγην τῆς Ἐνετίας, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγγράφου ἐκφράζονται αἱ καταπιέσεις τὰς ὁποίας ὁ κρητικὸς λαὸς ὑφίστατο ἀπὸ τὸν νέον κατακτητήν. «Εἰς τὴν Κρήτην ὑπῆρχον εἷς ἀρχιεπίσκοπος καὶ δέκα ἐπίσκοποι ἐπαρχιῶν, οὐχὶ χωροεπίσκοποι. Τρεῖς ἐκ τῶν ἐπισκόπων ἔφυγον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γενουατικῆς κατοχῆς εἰς ἄλλην νῆσον πρὸς συγγενεῖς των...... Ἐκ τῶν ἀπομεινάντων (ἑπτὰ) ἐπισκόπων τρεῖς ἀπέθανον, οἱ ἄλλοι ὑπολείπονται ἐν Κρήτῃ. Δύο ἐξ αὐτῶν περιέρχονται συνάγοντες ἐλεημοσύνας καὶ ἄλλοι δύο ζοῦν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐπισκοπῶν των» 10). Τὴν ἱκετηρίαν αὐτὴν ὑπογράφει ὁ Κνωσοῦ Παῦλος «humilis episcopus Connoxo de burgo civitatis Cantige», πιθανῶς εἷς ἐκ τῶν δύο ἀποζώντων ἐξ ἐλεημοσύνης Κρητῶν ἐπισκόπων, ἂν οἱ δύο ἄλλοι οἱ μὴ ἀπομακρυνθέντες τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν ἦσαν ὁ Χερρονήσου καὶ ὁ Ἀγρίου 11). Τὸ σημαντικὸν αὐτὸ ἔγγραφον ζητεῖ ἐν τέλει, ὅπως ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον τῆς Νήσου, δυνηθοῦν νὰ ἐπανέλθουν εἰς αὐτήν 12), δηλαδὴ ὅπως ἐπαναχθῇ ἡ ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ τάξις. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ εἰς Νίκαιαν καταφυγὼν Κρήτης Νικόλαος ἐπέζη τῷ 1224, εἰκοσαετίαν μετὰ τὴν φυγήν του, καὶ μετ' αὐτοῦ τρεῖς ἐπίσκοποι qui exierunt ἢ qui fugierunt !
Ὁ πόθος, φυσικά, αὐτὸς τῶν Κρητῶν δὲν ἐπραγματοποιήθη, μολονότι ἡ Ἐνετία θὰ ἠδύνατο νὰ χωρήσῃ εἰς συνύπαρξιν ἱεραρχίας Ὀρθοδόξου παρὰ τὴν λατινικήν.

Τίνες ἦσαν οἱ ἐπίσκοποι Κρήτης οἱ καταφυγόντες εἰς Νίκαιαν; Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος πρακτικοῦ τῆς 9ης Μαΐου 1216 φαίνεται ἀσφαλῶς ὁ Πέτρας ἐπίσκοπος Γεώργιος, δέκατος τρίτος μνημονευόμενος εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐπισκόπων τῶν ἀκολουθούντων τοὺς μετέχοντας τῆς Συνόδου μητροπολίτας. Προσθετέος λοιπὸν εἰς τοὺς γνωστοὺς Κρῆτας ἀρχιερεῖς. Νομίζω ἀκόμη ὅτι ὁ ἀναγνωσθεὶς ὡς Ἀρκαδιουπόλεως Ἰωάννης, ὁ ἀκολουθῶν ἀμέσως τὸν Πέτρας (14ος) εἶναι ἁπλῶς ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κρήτῃ Ἀρκαδίας Ἰωάννης 13). Ὁ τρίτος τῶν ἐπισκόπων πιθανὸν

---

10) G. M. Cervellini, Documento inedito venetocretese del dugento, Padova 1906, σ. 14.

11) Πρβλ G. Gerola, «Χριστιανικὴ Κρήτη» Β΄, 1914, σ. 307 καὶ Στέφανον Ξανθουδίδην. Ἡ Ἐνετοκρατία ἐν Κρήτῃ, Ἀθ. 1939, σ. 22.

12) G. Gerola, «Χρ. Κρήτη» Β΄, σ. 303.

13) Καὶ σήμερον ἀκόμη τὰς ἐφημερίδας ξενίζει ἡ ὕπαρξις ἐπισκοπῆς Ἀρκαδίας εἰς Κρήτην (μὴ δυναμένων τῶν δημοσιογράφων νὰ ἐννοήσουν πῶς τίτλος κρητικῆς ἐπισκοπῆς εἶναι ταὐτόσημος πρὸς πελοποννησιακὴν ἐπαρχίαν· ἀλλὰ συμβαίνει καὶ τὸ ἀνάστροφον, ἐπισκοπὴ Γορτύνης ἐν Ἀρκαδίᾳ !). Δι' αὐτὸ ἀνιστορήτως μεταβάλλουν τὴν ἐπισκοπὴν Ἀρκαδίας εἰς Ἀρκαδίου,

νὰ ἦτο μακρὰν τῆς Ἐφέσου ἢ νὰ εἶχεν ἐκλεγῇ εἰς ἄλλην θέσιν 14). Παρόμοιόν τι μέτρον θὰ ἐλήφθη καὶ διὰ τὸν μητροπολίτην Νικόλαον, παρατεινομένης τῆς φραγκοκρατίας. Ἐτακτοποιήθη δηλαδή, λαβὼν τὴν μητρόπολιν Σμύρνης προεδρικῶς. Νικηφόρος ὁ Βλεμμίδης 15) μαρτυρεῖ ὅτι «ὁ τῆς Κρήτης ποιμὴν Νικόλαος, ἐπιδόσας λόγῳ, ταύτην (τῆς Σμύρνης) τῷ τότε διηύθυνε» 16). Εἰς Κρήτην οὔτε ὁ Νικόλαος οὔτε οἱ ἄλλοι φυγάδες ἐπανῆλθον ποτέ, ἀλλ' εἰς Κρήτην οἱ Ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι δὲν ἔλειψαν ἀμέσως.

Β'

Ἡ ἐλπὶς τῆς ἐπανακτήσεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ηὔξησεν, ὡς ἦτο φυσικόν, μετὰ τὴν εἴσοδον Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ὁ ὀξὺς αὐτὸς καὶ διπλωματικώτατος στρατηγός, εὑρεθεὶς πρὸ ἀπειλῆς ρήξεως μετὰ τοῦ Πάπα καὶ ἀπωλείας τῶν ἐπανακτηθέντων, ἠναγκάσθη ταχέως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ αἴτημα τῆς Κρήτης. Οὕτω εἰς συνθήκην μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ καὶ τοῦ Rainer Zeno, δουκὸς τῶν Ἑνετῶν, ἀναγινώσκομεν ὅρον «ἵνα ἔχῃ ἡ (Ἑνετία) τὴν νῆσον Κρήτην καὶ ὅσοι ἄνθρωποι τῆς βασιλείας μου εὑρίσκονται ἐκεῖσε, ἵνα ἐπάρῃ αὐτοὺς ἡ βασιλεία μου, καὶ οὐ μὴν μεταχειρισθῇ ταύτην ἡ βασιλεία μου» 17). Οὕτω ἀπεσύρθησαν αἱ αὐτοκρατορικαὶ ἐνισχύσεις πρὸς τὴν ἐν ἐπαναστάσει διατελοῦσαν νῆσον καὶ οἱ ἐπαναστάται ἐσυνθηκολόγησαν. Εἰς τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Γαληνοτάτης ὑπογραφεῖσαν συνθήκην, ἀφοῦ ἠμνηστεύθησαν τὰ γενόμενα, περιελήφθη ὅρος, καθ' ὃν εἰς τὰς διαφορὰς τὰς ὁποίας ἔχουν οἱ Κρῆτες διὰ τὰς ἐπισκοπὰς ἐκεῖθεν τῆς Σκάλας τοῦ Στρούμπουλα νὰ μὴ ἀναμειγνύεται ἡ Αὐθεντεία 18). Φαίνεται δηλονότι ὅτι διαρκούσης τῆς τοιαύτης τετραετοῦς ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι κατέλαβον καὶ τὰς εἰς τὴν Δυτ. Κρήτην ἐπισκοπάς, τὰς ὁποίας δὲν ἠδύναντο νὰ πλησιάσουν λατῖνοι.

συγχέοντες πρὸς τὸ γνωστότατον ἀπὸ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ 1866 μοναστήριον Ἀρκαδίου τοῦ Ν. Ρεθύμνης (ἐνῷ ἡ ἐπισκοπὴ Ἀρκαδίας εἶναι εἰς τὴν Ἀνατολ. Κρήτην) !

14) Ὡς ἐγένετο μὲ τὸν Μυτιλήνης, λαβόντα, αὐτοκρατορικῇ προστάξει, ἐπισκοπήν τινα τοῦ Ἐφέσου, Πρβλ. Kurtz, Ἔνθ. ἀνωτ.

15) Ἔκδ. Heisemberg σ. 12. Περὶ τοῦ Βλ. ὡς συγχρόνου — ἀκμάζοντος μεταξὺ 1233 καὶ 1272 πρβλ. Εὐγενίου Βουλγάρεως, Ἀνάκρισις, ἐν Λειψίᾳ 1784 σ. 309.

16) Πρβλ. καὶ Κ. Ἄμαντον «Μικρασιατικὰ Χρονικὰ» Β', 1939, σ. 49 σημ. 3, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἐταύτισε τὸν ὑπὸ τοῦ Βλεμμίδου ἀναφερόμενον Νικόλαον πρὸς τὸν μετέχοντα τῆς συνόδου τοῦ 1216.

17) Miklosich καὶ Müller, Acta et Diplomata III, 1865, σ. 78.

18) Στεφ. Ξανθουδίδου, Ἡ Ἑνετοκρατία ἐν Κρήτῃ σσ. 46—7.

Περὶ τούτου ὁμιλεῖ ἤδη παπικὴ βοῦλλα Ἰννοκεντίου Δ΄ (1253) 19).

Ὑποθέτω ὅτι διαρκούσης μιᾶς νέας ἐπαναστάσεως ἀνεδείχθη ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ὁ Κρὴς ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ, πρόσωπον περὶ τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν πολλά 20). Ὅτι ἦτο Κρὴς δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς : Εἶναι θεῖος Μανουὴλ Μοσχοπούλου γραμματικοῦ τοῦ Κρητός, προσώπου γνωστοτάτου εἰς τὰ βυζαντινὰ γράμματα 21). Δεύτερον, ἔγραψεν ἀκολουθίαν ἐπιγραφομένην «Νικηφόρου τοῦ Κρητὸς Ἀκολουθία εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ Σταυροῦ» 22). Ὁ χρόνος τῆς ποιμαντορίας τοῦ Νικηφόρου τούτου τίθεται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1283—1328 23). Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς χειροτονίας του εἶναι ἄγνωστος, ἀλλὰ συμπίπτει πρὸς τὰ ἔτη τῆς μεγάλης εἰς διάρκειαν, ἀποτελέσματα καὶ θυσίας ἐπαναστασεως τῶν Καλεργῶν ἐν Κρήτῃ καὶ πόλεμον τῆς Γενούης κατὰ τῆς Ἑνετίας 24). Ὡς Κρὴς ἐγνώριζεν ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς Ἑνετούς, τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν των, ἀσφαλῶς δ' εἶχεν ἱερωθῇ καὶ διαμείνει ὡς κληρικὸς ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν νῆσον. Διὰ τοῦτο ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῷ 1296 πρέσβυς εἰς Ἑνετίαν, μολονότι ἄλλως ἑρμηνεύει τὸ πρᾶγμα ὁ περὶ αὐτοῦ ὁμιλῶν Παχυμέρης. «Ὁ δ' ἦν ὁ Κρήτης Νικηφόρος, ἀνὴρ γεραρὸς καὶ τίμιος καὶ διὰ πολλὰ μὲν προκριθεὶς εἰς τοῦτο, πλέον δὲ καὶ ὅτι ὡς οἰκεῖον δῆθεν ἀρχιερέα ἔμελλον βλέπειν Βενετικοί· Κρήτη γὰρ ὑπὸ τούτους ἦν, ἧς ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς ἐπικεκήρυκτο, εἰ καὶ πόρρω διῆγε ταύτης διὰ τὴν Ἰταλῶν ἐπικράτειαν» 25). Ἐστέλλετο, δηλ. κατὰ τὸν Παχυμέρην, ὡς ἀρχιερεὺς Κρήτης διοικῶν ἐπαρχίαν ὑποκειμένην εἰς τοὺς Ἑνετούς.

---

19) Ξανθουδίδης, Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 47 σημ. 1.

20) Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεύς, Νικηφόρος Μοσχόπουλος BZ 12, 1903, Ν. 215—23. — Κ. Α. Ἄμαντος, Ἄγνωστον ἀφιέρωμα τοῦ Νικηφόρου Κρήτης εἰς Μονὴν τῆς Φωκαίας (1303) «Μικρασιατικὰ Χρονικὰ» Β΄, 1939, σσ. 49—54, ὅπου καὶ ἡ λοιπὴ βιβλιογραφία. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν αἱ δύο αὗται ἄρισται καὶ προσιταὶ μελέται, ἀποφεύγω νὰ ἐπαναλάβω ἐκτὸς θέματος πληροφορίας περὶ τοῦ Νικηφόρου ὡς ποιητοῦ, λογίου, βιβλιογράφου, ἀφιερωτοῦ.

21) Krumbacher (Μετάφρ. Σωτηριάδου) Ἱστ. Βυζ. Λογοτεχνίας Β΄, 1900, σσ. 279—80.

22) Ἀθ. Παπ. Κεραμεύς, Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη, ἐν Κων)πόλει, 1886, κῶδ. 165 ἀρ. κ΄. Ὁ Νικηφόρος ἐκτὸς τῆς ἀκολουθίας ταύτης ἔγραψε καὶ «κανόνας θρηνητικοὺς εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον τῶν η΄ ἤχων», Αὐτόθι σ. 131 α.

23) V. Laurent «Echos d' Orient» 30, 1927, σ. 145.

24) Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως πρβλ. Ξανθουδίδην, Ἔνθ. ἀνωτ. σσ. 55—74. Τὸ κείμενον τῆς συνθήκης δι' ἧς ἐκλείσθη ἀνωμαλία ἀνεδημοσίευσεν ἐσχάτως ἀσφαλέστερον ὁ Κ. Δ. Μέρτζιος, «Κρητικὰ Χρονικὰ» Γ΄, 1949, σσ. 262—92.

25) Bonn. II, σ. 241.

Τῷ 1303 εὑρίσκετο ἀκόμη ὁ Νικηφόρος ἐν Κων)πόλει, ὅπου ἀνεμείχθη εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀπὸ τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου παραιτήσεως τοῦ τότε Πατριάρχου Ἰωάννου ΙΒ΄. Ἐξ αἰτίας σχετικῆς (ὁ αὐτοκράτωρ εἰς ἐπίσκεψίν του παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, κατὰ Φεβρουάριον 1304, εὗρεν ἐκεῖ καὶ τὸν Νικηφόρον), ἐτέθη ὑπὸ δυσμένειαν καὶ ἐζήτησε ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς βασιλευούσης. Τούτου ἐπωφεληθεὶς ὁ νέος Πατριάρχης Ἀθανάσιος, ἐξέδωκε γράμμα ἀπολύσεως αὐτοῦ 26). Διὰ τοῦ γράμματος ἡ μητρόπολις Μεθύμνων (ης), τὴν ὁποίαν χάριν ἐπιδόσεως ἐκαρποῦτο ἕως τότε ὁ Νικηφόρος, ἐδόθη τῷ μητροπολίτῃ Σάρδεων, εἰς τὸν Κρήτης δ' ἐδόθη ἡ ἐπισκοπὴ Λακεδαίμονος, ὑποκειμένῃ τῷ Μονεμβασίας, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἐλάμβανε διακοσίους χρυσίνους κατ' ἐνιαυτὸν «ἕως (ὡς καὶ πεποίθαμεν εἰς Θεόν, τὰ ἡμέτερα βλέψαντα ἵλεων) τῇ ποίμνῃ τῇ ἑαυτοῦ ἕκαστος ἀποκαταστάς....». Μετέβη λοιπὸν ὁ Νικηφόρος εἰς Λακεδαίμονα, ὅπου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεργάτου του Ἀαρὼν ἐπεδόθη εἰς οἰκοδομὰς ναῶν εἰς τοὺς ὁποίους συναντῶμεν ἐπιγραφὰς πληροφορούσας περὶ τοῦ ἔργου του. Εἰς Λακεδαίμονα διέμεινε μέχρι τοῦ 1316, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Κων)πολιν. Τῷ 1322 εὑρίσκετο εἰς Ἱεροσόλυμα, καθ' ὅλον δ' αὐτὸ τὸ διάστημα διέσπειρεν εἰς διαφόρους μονὰς τῆς Ἀνατολῆς χειρόγραφα ἐκκλησιαστικά, τὰ ὁποῖα ἀφιέρωνεν εἰς μνημόσυνόν του. Ὅτι δ' εἶναι ὁ Νικηφόρος οὐχὶ ἡ τυχοῦσα προσωπικότης φαίνεται ἐκ τῆς συναφείας του πρὸς τὸν Μάξιμον Πλανούδην καὶ τὸν ποιητὴν Μανουὴλ Φιλῆν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ὅμως, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Κρήτην ὡς ἀρχιεπίσκοπος, καὶ τοῦτο διότι ὁ Χάνδαξ (σημερινὸν Ἡράκλειον) ὅπου ἔπρεπε νὰ ἑδρεύῃ, ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἐνετικοῦ Βασιλείου τῆς Κρήτης. Ἀνεπληρώθη ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ ἔλλειψις Ὀρθοδόξου ἀρχιερέως ἐν Κρήτῃ διὰ τῆς δημιουργίας τῆς ἐν Μυλοποτάμῳ ἐπισκοπῆς Καλλιεργηπόλεως, τῆς ὁποίας καὶ γνωρίζομεν καὶ ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, ἐπέχοντα θέσιν τοῦ παλαιοῦ ἐπισκόπου Ἀρίου 27).

Γ΄

Τὸ 1357 εἰς ἐγκύκλιόν του τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον, ἀφοῦ γνωρίσῃ τὴν χειροτονίαν Ὀρθοδόξου μητροπολίτου Ρόδου, ἐξάρχου Κυκλάδων, ἀπαγορεύει τὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ χειροτονηθέντος παρέμβασιν ἄλλου ἐπισκόπου 28). «Εἴδατε ὅτι τῆς ἁγίας μητροπόλεως Ρόδου γνησίου ἀμοιρούσης ἀρχιερέως.... παρεισέρχετο· τὸ μέρος τοῦ Κρήτης ἢ καὶ ἕτερός τις καὶ ἐνήργει χειροτονίας διακόνων καὶ ἱερέων, ἔτι δὲ καθιερώσεις ναῶν... παρ' ἐνορίαν» 29). Τοῦτο ἀπαγορεύεται τοῦ λοιποῦ, «οὐ μὴν ἀλ-

26) Τὸ πρῶτον ἐξεδόθη ΒΖ 12, 1903, σσ. 217—9.

27) Πρβλ. Ν. Β. Τωμαδάκην, «Κρητικὰ Χρονικά», Β΄, 1948, σσ. 68—69.

28) Miclosich — Müller, Acta et Diplomata I, σσ. 363—5.

29) Αὐτόθι σ. 364.

λὰ καὶ εἴπερ πειραθεῖεν ἴσως τινὲς ἢ τῶν τοῦ μέρους τοῦ Κρήτης ἢ ἑτερός τις παρεισέρχεσθαι αὐτόθι ἐνεργεῖν τι ἀρχιερατικὸν ἢ ἄλλο τι ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω κατὰ μέρος εἰρημένων...» θεωρεῖται ἀφωρισμένος 30). Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοοῦνται δύο τινά : Ἢ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης παρεμβαίνων εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ρόδου, εἴτε ἀρχιερεῖς τῆς μητροπόλεως Κρήτης, Ὀρθόδοξοι πάντως, προβαίνοντες εἰς πράξεις παρ' ἐνορίαν.

Νομίζω ὅτι ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, ζῶντος εἰς τὰς Κυκλάδας, καὶ ἐλλείψει ἐπαρχίας καὶ δὴ ἐλλείψει ἀρχιερέως Ρόδου, ἀναπληροῦντος αὐτόν. Οὗτος εἶναι ὁ ΜΑΚΑΡΙΟΣ ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, Ὀρθόδοξος, γνωριζόμενος μέχρις ἐσχάτων ἐκ λατινικῶν μόνον πηγῶν 31). Εἰς ἔγγραφον τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω ἔτους 1357 ἀναφέρεται ὡς frater Macarius episcopus Graecorum cretensis, ἐνῷ εἰς βοῦλλαν του τοῦ 1373 ὁ Πάπας Γρηγόριος ΙΕ' σημειώνει μετ' εὐαρεσκείας ὅτι μετὰ τὸν θάνατον «Μακαρίου τινὸς σχισματικοῦ ἐπισκόπου» οὐδεὶς ἄλλος διϊστάμενος ἐπίσκοπος ἐγίνετο δεκτὸς ἐν Κρήτῃ» 32). Ἐκ τῶν ὡς ἄνω μαρτυριῶν δὲν εἴμεθα βέβαιοι ἂν ἦτο ἀρχιεπίσκοπος. Ἀλλ' ἡ ἐπιβεβαίωσις ἦλθεν ἐκ τοῦ γνωστοῦ Συνοδικοῦ τῆς ἐπισκοπῆς Σουαρέτ, ὅπου «Μακαρίου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης αἰωνία· ἡ μνήμη» 33). Ἦτο λοιπὸν Κρήτης καὶ Κρὴς ὁ Μακάριος. Ὁ θάνατός του πρέπει νὰ τεθῇ εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 1373 χρόνους, ὅτε ὁ Πάπας ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὡς τεθνεῶτος

Δ'

Ὁ Ἀθηνῶν ΑΝΘΙΜΟΣ καὶ Πρόεδρος Κρήτης, ὁ ὁμολογητής 34), εἶναι ὁ σπουδαιότερος τῶν ἐπὶ ἐνετοκρατίας Ὀρθοδόξων ἀρχιερέων Κρήτης, διά τε τὴν μόρφωσιν, τὸ ἦθος καὶ τὸ ἐν Κρήτῃ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως μαρτύριον.

---

30) Αὐτόθι σ. 365.

31) G. Gerola, «Χρ. Κρήτη» Β', 1914, σσ. 314—5.

32) Fl. Cornelius, Greta Sacra, Venetiis 1755, I, σ. 211.

33) V. Laurent, «Echos d' Orient» 32, 1933, σσ. 388—9.

34) Περὶ τῆς προσωπικότητος ταύτης βλέπε : Κ. Ἰ. Δυοβουνιώτης, Ὁ Ἀθηνῶν Ἄνθιμος καὶ Πρόεδρος Κρήτης ὁ Ὁμολογητής, ΕΕΒΣ Θ', 1932, σσ. 47—53. Αὐτόθι σσ. 53—55 δημοσιεύεται : Ἀνωνύμου Λόγος ἕτερος, ὁπόταν ὁ μητροπολίτης Ἄνθιμος τῆς φρουρᾶς ἐξῆλθεν [=Bibl. Angelica, Roma cod. 30 (c. 3. 16)]. Ὁμοίως σσ. 56—79 : Νείλου Πατριάρχου Κων)πόλεως: Λόγος εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Ἄνθιμον ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν τὸν ὁμολογητὴν [=Cod. Paris. 243 Coisl. φ. 191 α—204 β]. (Περὶ τοῦ Ἀνωνύμου = Ἰωσὴφ Φιλάγρη βλ. κατωτέρω).

Ὁ ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα, Μεσ. Βιβλιοθ. Α', 1872, σ. 273 ἀναφερόμενος

Περὶ τῶν χρόνων τῆς δράσεως τοῦ Ἀνθίμου τούτου μεγάλη σύγχισις εἶχε δημιουργηθῆ. Ὑπετέθη ὅτι οἱ Ἀτζαϊῶλαι ὡς δοῦκες Ἀθηνῶν (1395—1456) ἐπέτρεψαν τὴν ἐγκαθίδρυσιν Ὀρθοδόξου ἱεράρχου ἐν Ἀθήναις 35) καὶ ὅτι περίπου δύο αἰῶνας πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ **Nerio Acciajuoli** ὡς δουκὸς Ἀθηνῶν δὲν ἐπετράπη ἡ παρουσία ἐν Ἀθήναις Ἕλληνος Ὀρθοδόξου ἱεράρχου 36). Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἐτοποθέτησε τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ἀνθίμου ἐπὶ πατριαρχ. Ἀθανασίου Α΄ (1289—1293, 1304—1310) 37) μολονότι ἐγνώριζεν ὅτι ἐπὶ Πατριάρχου Φιλοθέου (1354—55, 1364—76) ἀγνώστου ὀνόματος «μητροπολίτης Ἀθηνῶν ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἑλλάδος» ὑπέγραψεν ὡς μέλος τῆς ἐν Κων)πόλει Ἱερᾶς Συνόδου συνοδικὴν ἀπόφασιν ὑπὲρ τοῦ πρώην Κων)πόλεως πατρχ. Καλλίστου, ἑτέραν ὑπὲρ τοῦ Ἀλανίας καὶ Σωτηρουπόλεως, καὶ τῷ 1365 ἑτέραν ἐπὶ τῇ μεταθέσει τοῦ ἐπισκόπου Πολυστήλου Πέτρου εἰς τὴν μητρόπολιν Χριστουπόλεως. Τῷ 1371 Ἀθηνῶν ἦτο Νικόδημος, εἰς ὃν προσετέθησαν καὶ αἱ ἐπαρχίαι Θηβῶν, Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης) καὶ Αἰγίνης.

Διατί δὲν ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἀθανασίου Α΄ ὁ Ἄνθιμος ἀπεδείχθη

«Νεοφύτου Κεραμέως Λόγος εἰς Ἄνθιμον τὸν ὁμολογητήν», ὁ εὑρισκόμενος, τέως, ἐν τῇ μονῇ τῆς Μεγίστης Λαύρας, δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν αὐτῇ. Πρβλ. Κ. Δυοβουνιώτην Ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 47 σημ. 4. (Ὁ Κ. Σάθας πρῶτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐκδώσῃ τὰ ἔργα τοῦ Ἀνθίμου, συγκεντρῶν αὐτά.)

Τὰ σωθέντα ἔργα τοῦ Ἀνθίμου ἐδημοσίευσεν ὁ αὐτὸς Κων. Ἰ. Δυοβουνιώτης, Ἀνθίμου Ἀθηνῶν Λόγος εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ΕΕΒΣ Ζ΄, 1930, σσ. 38—45, καί : Ἀνθίμου Ἀθηνῶν Λόγος ἀνέκδοτος περὶ τῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προόδων ΕΕΒΣ Η΄, 1931, σσ. 30—41. Μικρότερον ἔργον του ἐξέδωκεν ὁ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης... ΕΕΒΣ ΙΔ΄, 1938, σσ. 9—86, ἐν σσ. 13—15, σχετίσας αὐτὸν πρὸς τοὺς Κρῆτας ἱερομονάχους Βλατάδες, κτίτορας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς.

Πρβλ. ὅσα περὶ τοῦ Ἀνθίμου ἔγραψα ἐν ΕΕΒΣ Κ΄, 1951, σ. 124 καὶ Ν. Β. Τωμαδάκης, Ὁ Ἰωσὴφ Βρυέννιος καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὸ 1400, ἐν Ἀθήναις 1947 σσ. 84—87.

35) Ἐκ τῶν περαιτέρω δοκουμέντων φανερὸν εἶναι, ὅτι ὁ Ἄνθιμος ἀρχιεράτευσε ἐν Ἀθήναις, πολὺ πρὸ τοῦ 1395. Ἀλλ' οἱοσδήποτε καὶ ἂν ἦτο ὁ κατὰ τὸ 1365 μητροπ. Ἀθηνῶν οὗτος δὲν ἦτο τιτουλάριος, ἀφοῦ ὁ Νεόφυτος διορίζεται ἐπίτροπος μέχρι τῆς ἐκλογῆς ἀρχιερέως.

36) Πρβλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμος πρῶτος, ἐν Ἀθήναις 1920 σ. 13, καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ἀθῆναι (ἐκκλησιαστικῶς) ΜΕΕγκ. 2, 1927, σ. 181 γ (=τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν, πρόλογος Δ. Γρ. Καμπούρογλου, ἐν Ἀθήναις 1928, σσ. 42—3).

37) ΜΕΕγκ. Ἔνθ. ἀνωτ.

ἤδη 38). Νομίζω ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πρὸ τοῦ Νικοδήμου ἀνώνυμος μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Πότε ἀκριβῶς ἐχειροτονήθη καὶ ἂν τὸ πρῶτον ἐγένετο Ἀθηνῶν ἢ μετετέθη εἰς τὴν ἐν λόγῳ μητρόπολιν 39), ἄγνωστον. Πάντως μέχρι τοῦ 1339 ἡ μητρόπ. Ἀθηνῶν διῳκεῖτο ἐξαρχικῶς ὑπὸ Κοσμᾶ Καμήλου 40). Πιθανῶς δὲ τῷ 1366 ἡ διοίκησις τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἀνατίθεται εἰς τὸν ἱερομόναχον Νεόφυτον διὰ πράξεως τοῦ πατρ. Φιλοθέου «Ταύτην τὴν ἀνάθεσιν καὶ προτροπὴν οὕτως δίδωσιν αὐτῷ ἡ μετριότης ἡμῶν, μέχρις ἂν σὺν Θεῷ χειροτονηθῇ ἀρχιερεὺς Ἀθηνῶν» 41). Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1340 καὶ 1366 πρέπει νὰ ἐχρημάτισεν Ἀθηνῶν καὶ Εὐρίπου ὁ Ἄνθιμος 42).

Ἀφοῦ κατεστάλη ἡ λεγομένη ἀποστασία τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐν Κρήτῃ (1363—64), οἱ Κρῆτες, ἡγουμένων τῶν ἀδελφῶν Καλλιεργῶν (ἐκ Κισάμου) ἐπανεστάτησαν ἀποβλέποντες εἰς ἕνωσιν μετὰ τῆς βυζαν. Αὐτοκρατορίας καὶ προσέφυγον πρὸς τὸν Ἰωάννην Ε΄ Παλαιολόγον, ζητοῦντες βοήθειαν. Οὗτος, ἀπησχολημένος ἀλλαχοῦ, βοήθειαν μὲν δὲν ἠδυνήθη νὰ παράσχῃ, ἀλλ' ἀπέστειλεν Ἄνθιμον τῶν Ἀθηνῶν, διὰ νὰ προστῇ τῆς ἐλευθέρας Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης ὡς Πρόεδρος. Ὁ Πατριάρχης «τοῖς πρεσβευταῖς ἀνεκπέμπει καὶ οὕτω τῆς Ἀθηναίων πόλεως ἀφελόμενος, ἧ κεκλήρωτο, τῇ τῶν Κρητῶν ἐφίστησι νήσῳ» 43). Πάντως εἰς τὸ συνοδικὸν τῆς Συβρίτου καλεῖται «ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης» καὶ οὐχὶ Πρόεδρος 44). Κατὰ ταῦτα ἡ παλαιοτέρα γνώμης τοῦ Κ. Ι. Δυοβουνιώτου 45), καθ' ἣν ὁ Ἄνθιμος ἀπέθανε τῷ 1350 εἰς ἡλικίαν 48 ἐτῶν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1347 ἐν Κρήτῃ, δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ πλέον 46). Ἀλλ' οὐδ' ἡ τυχὸν γνώμη καθ' ἣν ὁ Ἄνθιμος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ἁγίου Τίτου 47) (1363—64) εὐ-

38) Πρβλ. Δυοβουνιώτην ΕΕΒΣ Θ΄, 1932 σ. 53, καὶ Τωμαδάκην, Ὁ Ἰωσ. Βρυέννιος, σ. 84 σημ. 1.

39) Ὡς δεικνύει ὁ τίτλος τοῦ Προέδρου, λαμβανόμενος συνήθως κατὰ τὴν δευτέραν μετάθεσιν.

40) Χρ. Παπαδόπουλος, ΜΕΕγκ., Ἔνθ. ἀνωτ.

41) Miclosich — Müller, Acta et Diplomata I, 1860, σσ. 483—4, ἐν σ. 484.

42) Φαίνεται ὅτι ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος παρεσύρθη νὰ χρονολογήσῃ τὸν Ἄνθιμον ἀπὸ τὸν H. Omont, Inventaire Som. III, Paris 1888, σσ. 185—6, ὅστις περὶ τοῦ κώδικος Coislin 341 περιέχοντος διήγησιν περὶ Ἀνθίμου λέγει «Copiè en 1318 par Callinique».

43) ΕΕΒΣ Θ΄, 1932, σ. 68—69.

44) Laurent, Echos d' Orient, Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 403.

45) ΕΕΒΣ Θ΄, 1932, σσ. 56—79, ἐν σ.

46) Πρλ. Τωμαδάκην, Ὁ Ἰωσὴφ Βρυέννιος, σ. 86.

47) Περὶ ἧς ἀποστασίας πλεῖστα ὅσα παρεδόθησαν λεπτομερῶς, οὐδὲν δ' ἐκεῖ περὶ Ἀνθίμου.

σταθεῖ. Ὁ Ἄνθιμος ἐν Κρήτῃ συνεργάζεται μὲ τὸν Ἰωσὴφ Φιλάγρην 48) τοῦ ὁποίου ὁ γνωστὸς κῶδιξ εἶναι τοῦ 1393. Πρὸς τὸν αὐτὸν Ἰωσὴφ ἀλληλογραφεῖ ὁ Ἄνθιμος 49) καὶ ἀπηύθυνε τὸν λόγον περὶ τῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προόδων «πρός τινα Ἰωσὴφ μοναχόν, ἐκδοθεὶς ἐκ λάκκου, ἑταῖρον καὶ συμπολίτην αὐτοῦ» 50 α). Ἑπομένως ὁ Ἰωσὴφ καὶ ὁ Ἄνθιμος καὶ συμπολῖται Κρῆτες ἦσαν 51) καὶ σύγχρονοι, ὁ δ' Ἰωσὴφ ἔγραψε τὸν προμνημονευθέντα λόγον «ὅτε ὁ μητροπολίτης Ἄνθιμος τῆς φρουρᾶς ἐξῆλθεν». Εἰς τὸν Ἰωσὴφ Φιλάγρην ἀπένειμε μάλιστα ὁ Ἄνθιμος τὸ ὀφφίκιον τοῦ «δικαίου καὶ διδασκάλου Κρήτης 51 α). Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἀνθίμου ἐν Κρήτῃ ἦτο βεβαίως ἀντιπαπική, δι' αὐτὸ καὶ ἡ σύλληψίς του ἠκολούθησε τὴν παγίωσιν τῆς ἑνετικῆς κυριαρχίας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν παπικῶν προνομιῶν ἐν Κρήτῃ. Ἄσχετος μὲ τὴν κράτησιν τοῦ Ἀνθίμου εἶναι εἴδησις τοῦ Ἑνετοῦ προβλεπτοῦ Niccolo Trevisan 52), καθ' ἣν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1371 μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἀναφέρεται καὶ ὁ ἐπίσκ. τῶν Γραικῶν. Ἀσφαλῶς δ' ὅμως εἰς αὐτὸν ἀφοροῦν αἱ εἰδήσεις τοῦ χρονογράφου De Monacis († 1429), ὅστις φέρει αὐτὸν κατελθόντα διὰ γενουατικοῦ πλοίου καὶ συνοδείᾳ γενουάτου τινος τῷ 1366, συλληφθέντα δὲ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1367 μετὰ τοῦ ἐν λόγῳ Γενουάτου 53).

---

48) Περὶ οὗ L. Petit ἐν D T C, VIII, 1925, στ. 1542—3, Τωμαδάκης, Ἔνθ. ἀνωτ. σσ. 85—89.

49) Ἡ ἐπιστολὴ κολοβὴ παρὰ Κ. Ἰ. Δυοβουνιώτη, ΕΕΒΣ Η΄, 1931, σ. 31 σημ. λέγει «Ἤθελον ἂν συνδεθῆναί σοι ἐν οἷς οἰκεῖς ὄρεσιν ἢ σου λελυμένος οἰκεῖν ἐν πόλει».

50) Λάκκος εἶναι τὸ δεσμωτήριον.

51) Ὁ Σωφρ. Εὐστρατιάδης, Ἔνθ. ἀνωτ. θέλει τὸν Ἄνθιμον σχετικὸν πρὸς τὴν οἰκογένειαν Βλατάδων καὶ τὴν ὁμώνυμον κρητικὴν μονὴν τῆς Θεσσαλονίκης.

50α) Δημοσιευθεὶς ὑπὸ Κ. Ἰ. Δυοβουνιώτου, ΕΕΒΣ Η΄, 1931, σσ. 33—41.

51α) Τωμαδάκης, Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 86.

52) Παρὰ Σπ. Θεοτόκη «Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος» 1928, σ. 267. de rebus venetis.... illustravit Flaminius Cornelius senator Venetus Venetiis 1758, καὶ τὰ βιβλία IX καὶ X. Πρβλ. Στ. Ξανθουδίδην, Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 104, 106.

53) Laurentii de Monacis Veneti, Gretae cancellarii Chronicon Πρβλ. Fl. Cornelius, Greta Sacra Venetiis 1755 I, σ. 212, ὅπου οὗτος ὀνομάζεται Διονύσιος «Anno 1371 guidem Graecus presbyter, Dionysius nomine, se archiepiscopum Graecum esse jactans ad insulam accessit, in qua cum minus caute se gereret, detecta ejus assertae dignitatis falsitate, rectorum insulae decreto in exilium pulsus est ut patet ex ea, quam affertimus sententia».

Ὁ θάνατος (1371) προσεπόρισεν εἰς τὸν Ἄνθιμον τὸν τίτλον τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ ὁ Πατριάρχης Κων)πόλεως Νεῖλος (1379—87) συνέγραψε βίον αὐτοῦ ὑπὸ τύπον λόγου, ὅπου παρέχονται πληροφορίαι περὶ τοῦ ἀνδρός, τῶν ἐν Κρήτῃ παθημάτων του, τῆς ὑπὸ τοῦ λατίνου ἀρχιεπισκόπου πιέσεώς του ὅπως ἐξωμόσῃ, τῆς πρώτης φυλακίσεώς του, τῆς ἑπταμήνου ἀπελευθερώσεως, τῆς ἐπαναγωγῆς εἰς τὸν «λάκκον» καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ θανάτου του.

Ε'

Ἡ κατάστασις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης ἀντιμετωπίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως Νείλου πρακτικώτερον. Ἀντὶ ν' ἀποστείλῃ ἀρχιερέα εἰς τὴν μεγαλόνησον, ἀπαράδεκτον ἀπὸ τοὺς Ἑνετούς, ἀπέστειλεν ἄνδρα τῆς ἀξίας, τῆς μορφώσεως καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἰωσὴφ Βρυεννίου, Κωνσταντινοπολίτου, ὡς πατριαχικὸν ἔξαρχον, διαμείναντα ἐκεῖ ἐπὶ μίαν συναπτὴν εἰκοσαετίαν (1381—1401). Τὸ αὐτὸ ἔτος (1381) διὰ πράξεως τοῦ Πατριάρχου Νείλου «ἐδόθη τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Παλαιῶν Πατρῶν ἡ Ἐκκλησία Κρήτης ἐξαρχικῶς. 54), καὶ τοῦτο προφανῶς διὰ νὰ μὴ καταλειφθῇ ἡ μητρόπολις κενή. Ποῖος ἦτο ἀσφαλῶς ὁ Π. Πατρῶν ἀγνοοῦμεν, πάντως καὶ οὗτος διέμενεν ἐκτὸς τῆς ἕδρας του, διότι ὁ βαρῶνος — ἀρχιεπίσκοπος (λατῖνος) Πατρῶν Paolo Foscari 55), δὲν τῷ ἐπέτρεπε τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγκατάστασίν. Πιθανῶς ἐκαλεῖτο ΙΓΝΑΤΙΟΣ 56).

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βρυεννίου ἐκ Κρήτης ἡ μητρόπολις τῆς μεγαλονήσου ἀνετέθη πάλιν προεδρικῶς εἰς τὸν μητροπολίτηνΣταυρουπόλεως ΠΡΟΧΟΡΟΝ. Οὕτω «μητροπολίτης Σταυρουπόλεως καὶ πρόεδρος Κρήτης» ὑπογράφεται ὁ συγγραφεὺς ἐπιστολῆς τινος πρὸς Νεῖλον ἱερομόναχον (Δαμιλᾶν 57) προφανῶς) γραφεῖσα 1410, Μαΐου θ' 58, καὶ κεφαλαίου «περὶ τῶν ἀπολύσεων τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν» κειμένου ἐν φ. 295 τοῦ κώδικος 402 τοῦ ἐν Κων)πόλει μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου τοῦ ιε' αἰ. 59).

---

54) Miclosich — Müller, Acta et Diplomata II, 1862, σσ. 23—25, ἐν. σ. 25.

55) Στεφάνου Ν. Θωμοπούλου, Ἱστορία τῆς πόλεως Πατρῶν, Ἔκδ. 6' ἐπιμελείᾳ Κώστα Ν. Τριανταφύλλου, Πάτραι 1950 σσ. 327—28.

56) Αὐτόθι σ. 398.

57) Περὶ τοῦ Δαμιλᾶ τούτου ὅρα Τωμαδάκην, Ἰωσ. Βρυέννιος σσ. 89—92 καὶ ΕΕΒΣ Κ', 1951, σ. 124 σημ. 5.

58) Bibl. Angelica, Roma cod. 57 (A. 4. 1) σ. 249, ἐξεδόθη ἐν «Ἐκκλησ. Ἀληθεία».

59) Ἀθ. Παπαδ. Κεραμεύς, Ἱεροσ. Βιβλιοθήκη Δ', Πετρούπολις 1899, σημ. 358.

Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἀνακύψαντος τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως, κατόπιν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου (1439) ἡ κατάστασις ἀντιμετωπίσθη δι' ἐξάρχων, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότερος εἶναι ὁ τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου φίλος Παΐσιος 60).

Περὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι ἔδρασαν ἐν Κρήτῃ ἐπὶ ἑνετοκρατίας, περὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν (1453) τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξάρχων καὶ ἀρχιερέων καὶ περὶ τῆς κατὰ τὰ τέλη τοῦ ις' αἰῶνος προσπαθείας, ὅπως ἡ Ἑνετία ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνασύστασιν ἐν Κρήτῃ πενταμελοῦς Ὀρθοδόξου Συνόδου, θὰ διαλάβωμεν ἄλλοτε. Σήμερον ἀρκούμεθα εἰς τὴν ἐκ τῶν ἀνωτέρω συναγομένην διαπίστωσιν ὅτι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1453 δὲν ἀφῆκεν ἀποίμαντον τὴν ἐν Κρήτῃ Ὀρθοδοξίαν καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησεν ἐξαιρέτους ἐκκλησιαστικὰς μορφάς, ὧν αἱ πλεῖσται θρέμματα τῆς μεγαλονήσου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

τακτ. καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας

τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου

ΠΙΝΑΞ

Νικολάου, ἀρχιεπισκόπου τῆς Μητροπόλεως Κρήτης αἰωνία ἡ μνήμη

Νικηφόρου, ἀρχιεπισκόπου Λακεδαίμονος καὶ προέδρου Κρήτης αἰωνία ἡ μνήμη

Μακαρίου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης αἰωνία ἡ μνήμη

Ἀνθίμου, μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ Εὐρίπου, καὶ προέδρου Κρήτης, τοῦ ὁμολογητοῦ, αἰωνία ἡ μνήμη

Ἰγνατίου, μητροπολίτου Παλαιῶν Πατρῶν καὶ προέδρου Κρήτης, αἰωνία ἡ μνήμη

Προχόρου, μητροπολίτου Σταυρουπόλεως καὶ προέδρου Κρήτης, αἰωνία ἡ μνήμη

Παύλου, ἐπισκόπου Κνωσοῦ, αἰωνία ἡ μνήμη

Γεωργίου, ἐπισκόπου Πέτρας, αἰωνία ἡ μνήμη

Ἰωάννου, ἐπισκόπου Ἀρκαδίας, αἰωνία ἡ μνήμη

Ἀλεξάνδρου, ἐπισκόπου Καλλιεργηπόλεως, αἰωνία ἡ μνήμη

Διονυσίου, ἱερομονάχου, Ἰωσὴφ ἱερομονάχου, Ἰωσὴφ ἱερομονάχου καὶ Παϊσίου ἱερομονάχου αἰωνία ἡ μνήμη

Ν. Β. Τ.

---

60) Περὶ οὗ ἐκτενέστερον ἐσχάτως Ν. Β. Τωμαδάκης, Μιχαὴλ Καλοφρενᾶς Κρής, Μητροφάνης Β΄ καὶ ἡ πρὸς τὴν ἕνωσιν τῆς Φλωρεντίας ἀντίθεσις τῶν Κρητῶν, ΕΕΚΣ Κ΄, 1951, σσ. 110—44, ἐν σσ. 127—30.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΦΩΤΙΟΣ Β' ΕΝ ΤΗ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΑΡΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ (1930-1935)

Ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ β'. παγκοσμίου πολέμου τὸ διεθνὲς διαφέρον διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς ηὔξησε καὶ δικαίως, διότι αὕτη ἐν μέσῳ ποικίλων δυσχερειῶν καὶ διὰ μέσου θυελλῶν κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ σταθερῶς μίαν ἰδέαν, τὴν ἰδέαν τῆς καθολικῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὰ παλαιὰ κέντρα τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη τὰ μάλιστα ἰσχύει διὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ Ἐκκλησίαν, τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἀφ' ὅτου μετὰ τὸν ε' μ.Χ. αἰῶνα ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς οὐδέποτε ἐλησμόνησεν εἰς τὰ μεγάλα ζητήματα — καὶ ἱστορία χωρὶς σκιᾶς δὲν ὑπάρχει — ὅτι εἶναι Ἐκκλησία Οἰκουμενική, μὲ ὑπερεθνικὴν ἀποστολήν. Τοῦτο δὲ ἀναγνωρίζεται, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὑπὸ μεγάλων συγχρόνων θεολόγων καὶ ἱστορικῶν.

Ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς ταύτης κατέστη δυσχερεστάτη κατὰ τὸν ιθ' καὶ τὸν κ' αἰῶνα, ἤτοι κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων καὶ τῶν ἐπαναστάσεων, εἶνε εἰς πάντας φανερὸν καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην οὐδεμιᾶς ἀναλύσεως.

Θὰ ἠδύνατό τις νὰ προσαγάγῃ πολλὰ παραδείγματα ἐπιβεβαιοῦντα κατὰ τρόπον ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως, ὅτι ἡ Μ. Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν Οἰκουμενικήν της ἀποστολήν. Ἐπιφυλασσόμενος ἄλλοτε νὰ μνημονεύσω τῶν γεγονότων Θ',Ι' καὶ ἰδιαιτέρως ΙΕ—ΙΘ' αἰῶνος 1) ὅτε ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος ἀπέδειξεν ἔργῳ μὲν βαθεῖαν συνείδησιν τῆς καθολικῆς του ἀποστολῆς, ἐπιθυμῶ διὰ τοῦ παρόντος σημειώματος νὰ ἐ-

---

1) Μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἐδημοσίευσε τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης τὸν σχετικὸν πρὸς τ' ἀνωτέρω λόγον μου εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας (1950) «Ἡ Καθολικὴ Ὀρθοδοξία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἄρσις τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος», ὅστις ἀποτελεῖ τὸ συμπλήρωμα τῆς μελέτης «περὶ Ἄρσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος» καὶ τῆς περὶ τῆς «Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ὡς πολιτιστικῆς δυνάμεως ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου». Ἐν Ἀθήναις 1948.

ξάρω ἓν πολὺ πρόσφατον γεγονός, ἀφορὸν εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1945 ἀρθέντος Βουλγαρικοῦ Σχίσματος.

**

Φώτιος ὁ Β΄ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1929—935) ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἐξέχουσα φυσιογνωμία τῆς συγχρόνου Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀκριβῶς διότι ἐμφανίζεται ἔχων πλήρη συνείδησιν τῆς Οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τοῦ πρώτου Θρόνου τῆς «Καθολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας». Τοῦτο δὲ μάλιστα ἀπέδειξεν ἐν τῇ προσπαθείᾳ του πρὸς ἄρσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος, καίτοι ἀπὸ αὐτόν, ὡς ἄνθρωπον ὀλιγώτερον παρὰ ἀπὸ οἱονδήποτε ἄλλον κληρικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου θ' ἀνέμενέ τις ἀνεξίκακον στάσιν ἔναντι τῶν Βουλγάρων.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Φωτίου (1930) συνῆλθεν, ἐπινεύσει αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν τῆς «Καθολικῆς Ὀρθοδοξίας», ἐν Ἁγίῳ Ὄρει «πρὸς προκαταρκτικὴν μελέτην τῶν συγχρόνων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἡ Διορθόδοξος Ἐπιτροπή.» Ἐν αὐτῇ ἐξεφράσθη ἡ εὐχὴ ὅπως γένηται ἐνέργεια καὶ προσπάθεια, τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων πρὸς ἄρσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος, ὅπερ κατὰ τὴν ἀντίληψιν πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἐγγράφων (Περιοδικὸν Ὀρθοδοξία, 1935 σελ. 51—81 καὶ 162—165) ἀπετέλει «θλιβερὰν ἀνωμαλίαν ἐν τῷ σώματι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν».

Ποῖον πνεῦμα διεῖπε τὰς σκέψεις τοῦ Οἰκουμ. Πατριάρχου μαρτυρεῖται τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐπιστολήν, ἥν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Δαμιανόν, εἰς ὅν ἐπισήμως ἀνήγγειλε τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς. Ἔγραφε λοιπὸν ὁ ἀσκητικὸς καὶ πλήρης χριστιανικοῦ ζήλου καὶ ταπεινοφροσύνης Πατριάρχης· «Ἐπιδηλοῦμεν... ὅτι ἡ Ἁγία Ἐκκλησία ἀσμένως ἀποδέξεται τὴν ἀδελφικὴν μεσολάβησιν τῆς πεφιλημένης Ἁγίας Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ὅτι ἐπὶ σχετικῇ πρὸς ἡμᾶς ἀπαντήσει τῆς Υ. Μ. περὶ ἀποδοχῆς τῆς προτεινομένης μεσολαβήσεως θέλομεν δηλώσει τοὺς τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ὅρους πρὸς τὴν διευθέτησιν τῆς λυπηρᾶς ταύτης ἐν τῷ σώματι τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνωμαλίας, **ὅρους διαπνεομένους ὑπὸ εἰλικρινοῦς πάντοτε ἀγάπης ἐκ μέρους ἡμῶν καὶ ὑπὸ πρόφρονος καὶ ἐγκαρδίου διαθέσεως πρὸς τὴν ἐκ παντὸς δυνατοῦ τρόπου ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς κανονικῆς ἀδελφικῆς σχέσεως».** (αὐτόθι σ. 57).

Πράγματι δὲ ὁ Πατριάρχης Φώτιος καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου, ὅτε μετ' ὀλίγον καὶ δὴ μετὰ τὴν ἀποδοχὴν ἐκ μέρους τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας τῆς προτάσεως περὶ μεσολαβήσεώς της παρὰ τῇ Βουλγαρικῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἄρσιν τοῦ Σχίσματος, ἐκλήθησαν νὰ διατυπώσωσι τοὺς «ὅρους» ἐτήρησαν ἀληθῶς τὴν ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ ἐπιστολῇ ὑπόσχεσιν. Ἰδοὺ οἱ ὅροι :

α΄.) «Ἡ ἐν Σόφιᾳ Σύνοδος τῶν Βουλγάρων Μητροπολιτῶν ἐκπρο-

σωποῦσα τὴν γνώμην τῆς καθόλου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, διὰ γραμμάτων πρὸς τὸν Οἰκουμ. Πατριάρχην δηλοῖ ὅτι, θλιβομένη διὰ τὸν χωρισμόν, ὅστις ὑφίσταται ἐν ταῖς κανονικαῖς σχέσεσι τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν Κων)πόλεως καὶ ποθοῦσα τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν, ἐπιθυμεῖ ὅπως ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία συγκαταριθμηθῇ μεταξὺ τῶν αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἐχουσῶν κανονικὰς σχέσεις πρὸς τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον καὶ ἀποκατασταθῇ οὕτως ὁ ἀδελφικὸς δεσμὸς αὐτῆς πρὸς τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον καὶ πάσας τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας.

β΄.) Ὡς πρὸς τὴν κανονικὴν ἐξάρτησιν τοῦ ἐν Κων)πόλει ἢ ἀλλαχοῦ τοῦ Κλίματος τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου Βουλγαρικοῦ Κλήρου ἢ τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρξῃ, ἡμετέρου τοιούτου καὶ τὸ ἀπὸ μέρους ἑκατέρου μνημόσυνον τῆς οἰκείας Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς τηρηθήσονται αἱ σχετικαὶ κανονικαὶ διατάξεις.»

Ἐξετάζοντες τὸ περιεχόμενον τῶν ἀνωτέρω «ὅρων» δὲν δυνάμεθα, κατ' ἀλήθειαν κρίνοντες τὰ πράγματα, παρὰ νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὡς ἁπλοῦν τύπον, τὸν μᾶλλον ἀνώδυνον, δι' οὗ τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον τόσα ὑπέστη ἀπὸ τοῦ 1860 ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἐζήτει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπάνοδον τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς κόλπους τῆς Καθολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπιδεῖξαν κατὰ τὸ ἔτος 1852—1872 ἄκραν συγκαταβατικότητα πρὸς τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὰς μετ' αὐτῶν διαπραγματεύσεις καὶ μετὰ βαθείας θλίψεως προβὰν εἰς τὴν καταδίκην αὐτῶν ἐπὶ «Φυλετισμῷ» (ἴδε τὰ κείμενα παρὰ Μ. Γεδεὼν : Ἔγγραφα Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικὰ περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος, 1852—1873 ἐν Κων)πόλει 1908 ἰδίᾳ σελ. 392 ἑξ.) ἐπέδειξε καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν περίπτωσιν τὴν αὐτὴν ἄκραν ἐπιείκειαν καὶ ἀληθὲς φιλάδελφον χριστιανικὸν πνεῦμα. Ἠδύνατο ἄριστα νὰ θέσῃ ὡς ὅρον τὴν ρητὴν αἴτησιν συγγνώμης, διὰ τὰ γενόμενα ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρις ἐσχάτων, δεδομένου ὄντος ὅτι ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίᾳ ὄχι μόνον ἀνεκηρύχθη εἰς Ἐξαρχίαν διὰ σουλτανικοῦ Φιρμανίου, ἀλλὰ καὶ ἔκτοτε μετέσχεν ὅλων τῶν πολιτικῶν πραξικοπημάτων τῶν Βουλγαρικῶν Κυβερνήσεων κατὰ τῶν Ἐκκλ. Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου. Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὰ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τοὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος διωγμοὺς κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, οὓς περιέγραψεν αὐτὸς ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης Φώτιος, ὅταν ἔφερε τὸν τίτλον Εἰρηνουπόλεως (Ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς Βουλγαρικῆς Πολιτικῆς καὶ τῶν Βουλγαρικῶν κακουργιῶν πρὸς ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας (1878—1914) Ἀθῆναι 1919) σημειοῦμεν, ἁπλῶς ὅτι κατὰ τὴν κατάληψιν Ἑλληνικῶν ἐδαφῶν κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον (1914—18) τὰ Βουλγαρικὰ στρατεύματα ἠκολουθοῦντο πάντοτε ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κλήρου, ὡς συνέβη καὶ κατὰ τὸ 1941—44.

Αἱ περιπτώσεις Ἐκκλ. πράξεων παρ' ἐνορίαν ἦσαν ἰδιαζόντως καὶ ἐξ ἐπόψεως ἠθικῆς βαρεῖαι, ἕνεκα τῆς ἀνοχῆς τῶν κατὰ τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου, κακουργιῶν. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης λοιπὸν εἶχε τὸ ἠθικὸν δικαίωμα νὰ ζητήσῃ κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν ἁπλῆν ἔκφρασιν θλίψεως διὰ τὸν χωρισμόν, διότι ἡ ἀναμφισβήτητος εὐθύνη τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας ἦτο μεγάλη. Ἀλλὰ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης παρὰ ταῦτα καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν διαπραγματεύσεων, ἕνεκα ἀκροτομυθιῶν τῶν σχετικῶν συζητήσεων τῆς ἐν Ἁγ. Ὄρει ἐπιτροπῆς, καίτοι εὑρέθη πρὸ δηλώσεων τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας ἄντικρυς ἀντικειμένων πρὸς τὰς ἀπόψεις τῆς καθόλου Ἁγιωτ. Ἐκκλησίας, ἐν τούτοις ἐνέμεινεν είς τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας («Ὀρθοδοξία» ἐνθ. ἀνωτ. σ. 58 ἑξ.). Εἶναι δὲ ἐξόχως χαρακτηριστικὴ τοῦ πνεύματος τοῦ Πατριάρχου ἡ πληροφορία, ἣν παρέχει ἡμῖν ὁ Βούλγαρος Ἐπίσκ. Βιδύνης Νεόφυτος, ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Φώτιον ἀπὸ 14)3)1930 ὑπενθυμίζων τὴν κατὰ τὸ 1925 ἐπὶ τῇ ἐνθρονίσει τοῦ Πατριάρχου Μύρωνος ἐν Βουκουρεστίῳ γνωριμίαν, ὅτε ὁ Φώτιος ἦτο Μητροπ. Δέρκων. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἡ συνάντησις ἐκείνη ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν «βαθεῖαν ἐντύπωσιν», διότι «ἐκ τῶν τῶν Ἑλλήνων ἀρχιερέων» μόνον ὁ Φώτιος ὑπῆρξεν «οὕτω φιλόφρων, ὥστε νὰ ἀνταλλάξῃ μετ' αὐτὸν» ἀγαθοὺς λόγους, «ἐν οἷς ἡμεῖς, λέγει ὁ Βιδ. Νεόφυτος, διείδομεν μαρτυρίαν ἀγαθότητος καὶ τῆς δὴ ἀγγελικῶς πεφωτισμένης ψυχῆς ὑμῶν» (αὐτόθι σ. 64—5). Πράγματι δὲ τὸ ἀνεξίκακον καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ Πρώτου ἐν ἴσοις Πατριάρχου τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας «ἀποδεικνύεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μάλιστα πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τελευταίας ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς Ἀρχηγοὺς τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν (Φεβρ. 1935), δι' ἧς μετὰ βαθείας θλίψεως ἀνήγγειλε τὴν ἀπροσδόκητον ἀπόφασιν τῆς Ἱεραρχίας τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας περ ἰἀναβολῆς τῆς ἄρσεως τοῦ Σχίσματος ἕνεκα τοῦ δυσκόλου τῶν περιστάσεων.» Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη εἶναι ἀξία τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Καθολικῆς Ὀρθοδοξίας (αὐτόθι σ. 52—55.)

**

Ἀλλὰ διατί ἐνέχει ἴσως ἰδιάζουσαν σημασίαν ἡ ἐν προκειμένῳ δραστηριότης κα ἰπροθυμία τοῦ Φωτίου τοῦ Β΄. ; Ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης διετέλεσεν ἀρχιδιάκονος καὶ ἱεροκῆρυξ τῆς ΜητροπόλεωςΦιλιππουπόλεως εἶτα δὲ Πρεσβύτερος καὶ Πρωτοσύγκελλος μέχρι τοῦ 1906, ὅτε, ἐξωσθέντων βίᾳ ἐκ Ρωμυλίας καὶ Βουλγαρίας τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμ. Θρόνον Μητροπολιτῶν, διωρίσθη Γεν. Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος πρὸς διοίκησιν τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ρωμυλίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Θρόνου. Ἡ ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ θέσει ἀληθὴς χριστιανικὴ δρᾶσις τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φωτίου Μανιάτου, παραταθεῖσα μέχρι τοῦ 1914, ὅτε οὗτος μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνι-

κοῦ Κλήρου ὡδηγήθη ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους, παραμένει μέχρι σήμερον ὡς παράδειγμα ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθῆκον καὶ Χριστιανικῆς ὑπομονῆς. **Ἔπιε λοιπὸν ὁ Φώτιος μέχρι τρυγὸς τὸ πικρὸν ποτήριον** καὶ ὅμως ἐλησμόνησε πάντα ταῦτα ὁ ὑπέροχος Χριστιανὸς ἱεράρχης πρὶν ἀκόμη νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου. Καὶ ὅταν ἡ παμψηφία τῆς ἱεραρχίας τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐμόχθησε καθ' ὑπερβολὴν ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος μετ' ἐκείνων, οἵτινες τὸν ἐπότισαν ἐπὶ μακρὰ ἔτη μὲ πολλὰς πικρίας. Διὰ τοῦτο ἐνέχει μεγίστην ἠθικὴν ἀξίαν ἡ προσπάθειά του εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἄρσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος. Ὑπῆρξεν ἀντάξιος διάδοχος τῶν νεωτέρων διαπρεπῶν Οἰκουμ. Πατριαρχῶν καὶ μάλιστα τοῦ Ἀνθίμου τοῦ Ζ΄, τοῦ ἀναδειχθέντος κατὰ τὴν θυελλώδη ἐποχὴν τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος, ὡς ἀληθοῦς Οἰκουμ. Πατριάρχου. (Ν. Βλάχου : Τὸ Μακεδονικὸν σ. 185).

Ὁ Φώτιος ὁ Β΄. ὑπῆρξεν ἀληθὴς ἐκπρόσωπος τῆς Οἰκουμενικῆς ἰδέας καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἀκριβῶς διότι ἦτο Ἱεράρχης βαθύτατα ποτισμένος μὲ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλ. Κων)πόλεως, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ Ἐκκλησία μήτηρ τῶν Λαῶν τοῦ Αἵμου.* Ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων πέντε αἰώνων μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ Πατριάρχαι καὶ οἱ Ἱεράρχαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εἶχον τὴν ἱκανότητα, πνευματικὴν εὐστροφίαν καὶ ἠθικὴν δύναμιν, διὰ νὰ κρατήσουν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῆς Οἰκουμενικῆς καὶ λαϊκῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον, διότι ἡ Ἐκκλησία ἂν καὶ ἀπέβη ἡ κιβωτὸς τοῦ Γένους ἔχει μακροτέραν τὴν ὑπερεθνικὴν παράδοσιν καὶ διὰ τοῦτο διετήρησεν ἰσχυρὰν καὶ βαθεῖαν τὴν συνείδησιν τῆς πνευματικῆς καὶ Οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς της. Ἡ πνευματικὴ Οἰκουμενικότης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι **παλαιοτέρα τῶν αὐστηρῶς ἐθνικῶν παραδόσεων.**

Εἶναι λοιπὸν εὐεξήγητον διατί διαπρεπεῖς νεώτεροι ἱστορικοὶ καὶ θεολόγοι ὅπως ὁ K. Holl, († 1926), ὁ E. Seeberg († 1945), ἀμφότεροι καθηγηταὶ τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου καὶ ὁ νῦν ἐν Ἑλβετίᾳ δρῶν Fr. Sieg Schulze γνωρίσαντες ἐγγύτερον τὰ ἡμέτερα, ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία διετήρησε ζωηρὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς καθολικότητος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. *

Τὸ εὐχάριστον τοῦτο ἀποτέλεσμα ἐπῆλθε χάρις καὶ εἰς τὴν ἐγγυτέραν γνωριμίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐπιτευχθεῖσαν καὶ διὰ τῆς πρόφρονος συμμετοχῆς της, εἰς τὰ διεθνῆ θεολογικὰ συνέδρια καὶ τὴν Οἰκουμενικὴν Χριστιανικὴν κίνησιν.

Σημειώνω ἐνδεικτικῶς μόνον τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ τελευταίου, εἰς τὸν Χ

* Πρβλ. Γερ. Ι. Κονιδάρη : Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ὡς πολιτικὴ δύναμις ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἀθῆναι 1948.

τόμον τοῦ πολὺ γνωστοῦ συλλεκτικοῦ ἔργου. Ekklesia (eine Sammlung von selbst darstellungen der christlichen Kirchen, Leipzig 1939) τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν (Die Orthodoxen Kirche auf dem Balkan mud in vorderasien. Ges chichte Lehre mud verfassung der Orthodoxen Kirche) τὰ ἑξῆς :

«Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς καταλαμβάνει μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τοῦτο ἰδιάζουσαν θέσιν, καθ' ὅσον διετήρησε **κατὰ τρόπον μοναδικὸν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Καθολικότητος.** Ἔχει περισσότερα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ τίτλου «Καθολικὴ» παρὰ ἡ Ρωμαιοκαθολική, ἡ ὁποία ἐν τῇ Βατικανῇ Συνόδῳ ἀνύψωσεν εἰς ἀρχὴν τὴν ἀπόκκλισιν ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἐνῷ ἡ Ὀρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία ἀποδίδει πάντοτε ἀποφασιστικὴν ἀξίαν εἰς τὴν πλήρη συμφωνίαν μετὰ τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ὡς διεμορφώθη αὕτη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ἑλληνιστικοῦ ἐδάφους.»

Ἀναμφιβόλως ἡ ἄποψις αὐτὴ εἶναι ὀρθὴ καὶ πρέπει ν' ἀναζητῆται, καὶ εἰς τὰς κυρίας γραμμὰς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλην. Ἐκκλησίας (διότι ἐκεῖ ἐπιβεβαιοῦται τῆς ὁποίας τὸ ἔργον διεξήχθη ὑπὸ τὰς πλέον δυσχερεῖς συνθήκας εἰς ἓν ἀπὸ τὰ πλέον τεταραγμένα μέρη τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὸ μεταίχμιον δύο κόσμων τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ Δυτικοῦ.

Ἓν φωτεινὸν παράδειγμα συνεχίσεως καὶ ἐκπληρώσεως τῆς Οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας παρέχει ἡ δρᾶσις τοῦ ἀειμνήστου Φωτίου Β'.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Γεν. Ἐκκλησ. Ἱστορίας

ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Βιβλιογραφία : Περιοδικὸν «Ὀρθοδοξία» 1935 καὶ 1945 καὶ Γερ. Κονιδάρη : Ἡ ἄρσις τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος 1930—35 καὶ 1945. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τόμος Α΄. 1950, ἔνθα καὶ ἡ λοιπὴ Βιβλιογραφία.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΤΙΜΟΘΕΟΥ Β΄.

ΔΙΑ ΤΑ ΕΝ ΤΗ ΝΗΣΩ ΙΜΒΡΩ ΜΕΤΟΧΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΩ Ι. Μ. Μ. ΛΑΥΡΑΣ

ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Μέγιστα ὄντως τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα Θεοῦ, παρὰ τῆς ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας, ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία, ἡ μὲν τοῖς θείοις ὑπηρετουμένη, ἡ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων ἐξάρχουσα καὶ ἐπιμελουμένη, καὶ ἐκ μιᾶς τε (1) παὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἑκάτεραι προϊοῦσαι, τὸν ἀνθρώπινον κατακοσμοῦσι βίον. Ὥστε οὐδὲν οὕτω ἂν εἴη περισπούδαστον καὶ βασιλεῦσι καὶ Πατριάρχαις, ὡς ἡ τῶν ἱερῶν σεβασμίων μονῶν καὶ μοναστηρίων συντήρησις, καὶ ἡ τούτων ἐλευθερία, καὶ τὸ φυλάσσεσθαι τὰ τούτων δίκαια καὶ προνόμια, ἀκαταπάτητα, καὶ βέβαια καὶ ἀσάλευτα, καὶ τὸ ἀνανεοῦν εἴτε ἐπικυροῦν καὶ κρατύνειν, τά τε τῶν παλαιῶν καὶ ἁγίων αὐτοκρατόρων σεπτὰ χρυσόβουλλα, τὰ τούτοις ἐπιβραβευθέντα τοῖς θείοις ναοῖς καὶ μοναστηρίοις, τά τε τῶν πρὸ ἡμῶν τῇ μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀοιδίμων Πατριαρχῶν σιγιλλιώδη γράμματα. Πάντα γὰρ ταῦτα εἰς δόξαν Θεοῦ συντείνειν ἀναντιρρήτως, ὅτι τὰ ἐπὶ γῆς βασιλικά τε καὶ πατριαρχικὰ θεῖα μοναστήρια, τὴν ἐν οὐρανοῖς δήπου μιμούμενα πολιτείαν, ὕμνοις καὶ δοξολογίαις ἀπαύστοις τὸ θεῖον γεραίρει, ὅθεν καταπέμπεται ἄνωθεν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, ἥτε τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις, καὶ πᾶν εἴ τι ἄλλο ἀγαθὸν καὶ σωτήριον.

Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐθεάσατο καὶ ἀνέγνω γράμμα σιγιλλιῶδες τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου Κων)πόλεως κυροῦ Δαμιανοῦ, (2) διαλαμβάνον ὡς ὁ τότε ἀ ο ί δ ι μ ο ς αὐτοκράτωρ δέδωκε καὶ εὐηργέτησε τῇ κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω διακειμένῃ ἱερᾷ καὶ σεβασμίᾳ καὶ βασιλικῇ μονῇ, τῇ εἰς ὄνομα τιμωμένῃ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, (3) καὶ ἐπικεκλημένῃ Λαύρας διὰ σεπτῶν προσταγμάτων, ἐν τῇ νήσῳ Ἴμβρῳ μετόχια τρία, τό τε εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου καὶ ἰσαποστόλου μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ τιμίου ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω δυνάμεων Μιχαήλ, τὸ ὀνομαζόμενον καλάμιον, καὶ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, τὸ καλούμενον καστελινόν, ὅπερ εὑρίσκεται περὶ τὸ κάστρον τῆς μέσης ῥάχης, μετὰ

(1) Τηρῶ αὐστηρῶς τὴν στίξιν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου.

(2) Περὶ τούτου βλέπε ἐν τέλει παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου.

(3) Ἤδη ἐπ᾿ ὀνόματι τοῦ ἱδρυτοῦ ταύτης Ὁσίου Ἀθανασίου.

πάσης τῆς περιοχῆς, καὶ νομῆς τῶν δικαιων αὐτῶν.

Ἐδόθη δὲ αὐτοῖς μετὰ ταῦτα καὶ δι' ἑτέρου σεπτοῦ προστάγματος, αὐτοῦ δὴ τοῦ αὐτοκράτορος τὸ ιοῦ βασιλοδιακόνου ἐκείνου ἐξάλειμμα. Ἔτι τὲ (4) καὶ ἀμπέλιον τῆς ὀξειδοῦς ἐκείνης μουζουρίων τριῶν ὡς ἂν κατέχωσι ταῦτα οἱ ἐκεῖσε ἐνασκούμενοι τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς Λαύρας, ὡς οἰκεῖα αὐτῶν μετόχια, καὶ μὴ διενοχλούμενα παρά τινος. Πλείονος δὲ ὅμως ἕνεκεν ἀσφαλείας, καὶ ἀνενοχλησίας, καὶ εἰς ἀνακαινισμὸν τοῦ παλαιγενοῦς ἐκείνου ὡς εἴπομεν γράμματος τῆς εἰς τὸ ἑξῆς, ἐδεήθησαν οἱ ἐν αὐτῇ τῇ σεβασμίᾳ θείᾳ καὶ βασιλικῇ μονῇ πατέρες, τῆς ἡμῶν μετριότητος τυχεῖν ἐπὶ τούτοις, καὶ σιγιλλιώδους αὐτῆς γράμματος. Διὸ δὴ τὴν τοιαύτην αἴτησιν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀποδεξαμένη, δικαίαν οὖσαν καὶ φίλην Θεῷ, τὸ παρὸν εὐεργετεῖ καὶ ἐπιχορηγεῖ σιγιλλιῶδες αὐτῆς γράμμα. δι' οὗπερ ἐπκυροῦσα καὶ ἐπιβεβαιοῦσα τὸ παλαιγενὲς ἐκεῖνο γράμμα, ἐν ἁγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι γνώμῃ συνοδικῇ, εἶναι καὶ εὑρίσκονται τὰ ἀνωτέρῳ ταῦτα ὀνομαστὶ τρία μετόχια τὰ ἐν τῇ Ἴμβρῳ μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς καὶ νομῆς τῶν δικαίων αὐτῶν, σὺν τῷ ἀμπελίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς κτήμασι καὶ πράγμασι, κινητοῖς τὲ καὶ ἀκινήτοις, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ δεσποτίαν τῆς αὐτῆς σεβασμίας θείας βασιλικῆς μονῆς τῆς Λαύρας, καὶ ὦσιν ανενόχλητα, καὶ ἀνεπηρέαστα, καὶ ἀδούλωτα, καὶ ἀκαταπάτητα, παρὰ παντὸς ἄλλου προσώπου, διοικούμενα, καὶ διεξαγόμενα, παρὰ τοῦ κατὰ καιροὺς καθηγουμένου, τῆς αὐτῆς βασιλικῆς μονῆς τῆς Λαύρας, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐνασκουμένων ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν, τῶν τε νῦν, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἑπομένων (5) διαδόχων αὐτῶν. Τηρεῖσθαι δὲ ταύτην τὴν ἐλευθερίαν ἀεὶ καὶ εἰς τὸ διηνεκές, ἕως οὗ ὁ ἥλιος ἐφορᾷ, μηδενὸς προσώπου ἀρχιερατικοῦ, ἢ ἱερατικοῦ, ἢ καὶ μοναχικοῦ, τολμήσαντος ὀψέποτε ἐπηρεάσαι, ἢ ἐνοχλῆσαι, καὶ ἀποσπᾶσαι ταῦτα τὰ μετόχια ἀπὸ τῆς αὐτῆς θείας καὶ ἱερᾶς καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς Λαύρας ἐν ἀργίᾳ ἀσυγγνώστῳ, καὶ ἀφορισμῷ ἀλύτῳ, καὶ αἰωνίῳ, τῷ ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος.

Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τούτου δήλωσιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν σιγιλλιῶδες γράμμα, καὶ ἐπεδόθη τῇ σεβασμίᾳ ταύτῃ ἱερᾷ καὶ βασιλικῇ μονῇ τῆς Λαύρας. Ἐν ἔτει ζῷ ρῷ κῷ ζῳ'. (=1619) μηνὶ Ἰουλίῳ, ἰνδικτιῶνος β'.

† ΤΙΜΟΘΕΟΣ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων)πόλεως, Νέας Ρώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† ὁ ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου Κλήμης

† ὁ Δροΐστρας Μητροφάνης

† ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης ψή... Μακάριος

† ὁ Ἴμβρου Ἀθανάσιος

† ὁ Ἰκονίου καὶ... Λεόντιος

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Τὸ ἔγγραφον εἶναι μεμβράϊνον, μη φέρον τὴν συνήθη μολυβδίνην σφραγῖδα, ἀποκοπεῖσαν ἴσως, καθότι φέρει κατὰ τὸ κάτω ἄκρον δύο μικρὰς ὀπάς. Ἡ μεμβράνη ἔχει χρῶμα ἔσωθεν μὲν λευκόν, ἔξωθεν δὲ φαιόν, κλῖνον πρὸς τὸ ἐρυθρον. Ἡ γραφὴ εἶναι μικρογράμματος καὶ ἐπισεσυρμένη, οὐχὶ δὲ καὶ τόσον εὐανάγνωστος.

Ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Πατριάρχης Τιμόθεος εἶδε καὶ ἀνέγνωσε γράμμα σιγιλλιῶδες τοῦ Πατριάρχου Δαμιανοῦ. Ὡς γνωστὸν ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Πίναξι τοῦ Μ. Γεδεὼν Πατριάρχης Δαμιανὸς δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ τὸ ἔτι περιεργότερον εἶναι ὅτι τοῦ γράμματος τοῦ Δαμιανοῦ σώζεται ἀντίγραφον ἐν τῷ Ἀρχείῳ τῆς Ἱ. ἡμῶν Μονῆς, μὴ φέρον ὑπογραφὴν ἢ μᾶλλον ὑπογραφάς, οὐδὲ χρονολογίαν, εἰμὴ μόνον τὸν μῆνα καὶ τὴν ἰνδικτιῶνα. Οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅνπερ ἀναφέρει.

Διὰ νὰ ἀναφέρεται λοιπὸν Πατριάρχης Δαμιανὸς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου, εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρχέ ποτε τοιοῦτος, πατριαρχεύσας ἐπί τι χρονικὸν διάστημα, πρᾶγμα ὅπερ διέλαθε τὴν προσοχὴν τῶν ἱστορικῶν.

Τοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου σώζονται καὶ ἕτερα δύο Σιγίλλια.

Γέρων Παντελεήμων Λαυριώτης

---

(4) Τὸ ἀντίγραφον ἔχει δέ, αλλὰ τὸ πρωτότυπον ἔχει τέ.
('Ακριβὲς ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου) Βλ. ὄπισθεν παρατηρήσεις.

(5) Τὸ ἀντίγραφον ἔχει ἐσομένων, ὅπερ ὀρθότερον.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΣΙΓΙΛΛΙΟΝ

ΤΟΥ ΠΤΡΙΑΡΧΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Δ΄

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΡΗΤΗ ΛΑΥΡΙΩΤΙΚΟΥ ΜΕΤΟΧΙΟΥ. (1679).

† ΔΙΟΝΥΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

† Τῶν ἀδυνάτων τὰ βάρη, τοὺς δυνατοὺς βαστάζειν, ὁ ἀποστολικὸς ἐντελλόμενος λόγος, ἁπλῶς μέν, καὶ καθόλου πάντας τοὺς Ὀρθοδόξους, ὀφειλέτας καθίστησι, διενεργεῖν τὴν προσήκουσαν βοήθειαν, καὶ ἀντίληψιν, τοῖς αὐτῶν δεομένοις, πάντας τοὺς δυναμένους, καθ' ὑπερέχοντα τρόπον, τῶν ὑποδεεστέρων ἀντιλαμβάνεσθαι. Πολλῷ δὲ μᾶλλον τοὺς προστασίαν λαοῦ, Θεόθεν ἐγχειρισθέντας, ἀγρύπνοις ὀφθαλμοῖς ἀναπείθει, πάντα πανταχοῦ περισκέπτεσθαι, καὶ χεῖρα (1) χορηγεῖν βοηθείας τοῖς χρήζουσιν. Ἐνθέντος καὶ ἡ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας πρόνοια, μεθ' ὅσης ἐπιμελείας οἶδεν ἀντιλαμβάνεσθαι, τῶν ἁπανταχοῦ θείων καταγωγείων ἅτε τὴν μέριμναν τῶν ἁπασῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ δεξαμένη, παρὰ τῆς ἄνωθεν δαψιλείας τῆς θείας χάριτος· ἀνθ' ὧν καὶ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ὀφειλὴν ὁσημέραι,τὰς τῶν προστρεχόντων δεήσεις, τῷ Πατριαρχικῷ καὶ Οἰκουμενικῷ τούτῳ θρόνῳ, χάριν βοηθείας, καὶ ἀντιλήψεως, ὁ κατὰ καιροὺς τοὺς οἴακας ἰθύνων, τῆς οἰκουμενικῆς κατὰ πνεῦμα ταύτης ὁλκάδος, εὐμενῶς ἀποδεχόμενος ἁπάσας τὰς προσηκούσας ἀντιλήψεις χαρίζεται, τοῖς μέν, ἀπαλλαγὴν φημὶ περιστάσεων δαψιλεύων, τοῖς δέ, σύστασιν τῶν κατ' αὐτοὺς θεοφιλῶν φιλεργημάτων, τοῖς ἄλλοις δ' ἐλευθερίαν, καὶ ἑτέροις ἀσφάλειαν, τῶν οἰκοδομηθέντων σφίσιν αὐτοῖς, θείων καὶ ἱερῶν ναῶν, καὶ σεβασμίων μοναστηρίων, καὶ ἄλλοις ἄλλως κατὰ πολλοὺς τρόπους εὐεργετῶν, ἐκ τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν, τῆς τοῦ Παναγίου Πνεύματος χάριτος, πρὸς τὰ πάντα καλῶς διευθετεῖσθαι, καὶ εὐπάρεδρα τῷ Κυρίῳ καθίστασθαι, τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μερίδος, καὶ πρὸς Θεὸν τὴν ἀναγωγὴν ἐσχηκότα, μηδὲν μηδαμῶς ἀπρονόητον παριδεῖν ἀνεχόμενος, καὶ κινδυνεῦον πρὸς ὄλεθρον· ἅπαντα καὶ γὰρ τὰ ἐγκόσμια, καὶ φύσει, καὶ θέσει σχεδὸν εἰπεῖν, διὰ τῆς κρείττονος, καὶ ὑπερανεστηκυίας πάσης δυνάμεως, τότε εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι προσπορίζεσθαι πέφυκεν.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν, καὶ τὰ νῦν προσδραμόντες τῇ αὐτῇ ἀντιλήψει, τῆς κοινῆς εὐεργέτιδος, καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς φημί, μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οἱ ἀπὸ τῆς ἐν τῷ ἁγιονύμῳ ὄρει ἱερᾶς, καὶ σεβασμίας μονῆς, τῆς καλουμένης λαύρας ὁσιώτατοι πατέρες, ἀνήγγειλαν ἡμῖν, ὡς ἔχει τὸ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον, ἐξ ἀρχαιότητος χρόνων πολλῶν, μετόχιον ἴδιον, κατὰ τὴν νῆσον Κρήτης, παρὰ τῇ ἐκεῖσε ἐπισκοπῇ Κυδωνίας, ἐν τῇ

1) Ἐτηρήθη πιστῶς ἡ ὀρθογραφία καὶ ἡ στίξις τοῦ κειμένου.

περιοχῇ τοῦ χωρίου, τοῦ καλουμένου Μουρναῖς, ἐπ' ὀνομαζόμενον ἁγία μονὴ τοῦ σαρακίνα, δεσποζόμενον, καὶ προστατευόμενον, ὑπ' αὐτῆς τῆς διαληφθείσης βασιλικῆς μονῆς τῆς λαύρας, ἐλεύθερον, καὶ ἀσύδοτον τοῖς κατ' αὐτὴν ἀρχαίοις, καὶ βασιλικοῖς προνομίοις σωζόμενον, οἵτινες, καὶ γράμματα ὑπέδειξαν, τοῦ τε πρώην Κρήτης, κὺρ Νεοφύτου, καὶ τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας Διονυσίου, τοῦ πρὸ χρόνων ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύσαντος, δι' ὧν οἱ ἀρχιερεῖς αὐτοὶ τὴν ἐξουσίαν, καὶ δεσποτείαν, τοῦ αὐτοῦ μετοχίου, ἣν ἀνέκαθεν ἔχει, τὸ μοναστήριον τῆς λαύρας, βεβαίαν ὑπέδειξαν, καὶ ἀναφαίρετον εἶναι διεκυρώσαντο, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν, καὶ ἀσυδοσίαν ἐξησφαλίσαντο.

Πρὸς τούτοις καὶ ἐδεήθησαν ἡμῶν μεθ' ὅσης τῆς παρακλήσεως, ἐπιβραβεῦσαι αὐτοῖς, γράμμα Πατριαρχικὸν ἐξ αὐθεντίας, τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικοῦ καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχικοῦ τούτου θρόνου, πρὸς ἐντελῆ ἐπικύρωσιν, καὶ κραταίωσιν, τοῖς ἐν αὐτοῖς, τοῦ αὐτοῦ μετοχίου δεσποτείας τε, καὶ ἐλευθερίας· ὧνπερ τὴν δέησιν, καὶ μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἱκεσίαν, προσηνῶς ἀποδεξάμενοι, ἅτε τὴν διαμονήν, καὶ σύστασιν τῶν ἱερῶν τοῦ Θεοῦ καταγωγίων, ὑπέρ τι ἄλλο δι' ἐπιμελείας, καὶ ἐφέσεως ἔχοντες, γράφομεν κατὰ τὸ ἔθος, τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς, μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα, κατὰ τὴν περίληψιν τῶν διαληφθέντων γραμμάτων, ἐκείνων τῶν ἀρχιερέων, πρώην Κρήτης μητροπολίτου δηλαδή, κὺρ Νεοφύτου, καὶ πρώην Κυδωνίας ἐπισκόπου Διονυσίου, τὸ εἰρημένον μετόχιον, τοῦ ἐν τῷ ἁγιονύμῳ ὄρει μοναστηρίου τῆς λαύρας, ὅπερ εὑρίσκεται, κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Κυδωνίας, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Μουρναῖς, τὸ ἐπ' ὀνομαζόμενον ἁγία μονὴ τοῦ σαρακίνα, ὥσπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς, εἴη, καὶ διαμένῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν, καὶ δεσποτείαν καὶ προστασίαν καὶ διφένδευσιν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς Λαύρας ἀναφαιρέτως, καὶ ἀναποσπάστως, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, κἀκεῖθεν ἔχωσιν οἱ κατὰ καιροὺς ἡγούμενοι, καὶ πατέρες τῆς Λαύρας, την φροντίδα, καὶ μέριμναν, πέμπειν ἐν διωρισμένοις ὡς εἰώθασι καιροῖς πνευματικοὺς πατέρας, τοῦ εἰκεῖν ἐν αὐτῷ τῷ μετοχίῳ, καὶ προστατεύειν αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελεῖσθαι, καὶ κοπιᾶν ἐν αὐτῷ, καὶ φροντίζειν τῆς αὐξήσεως αὐτοῦ, καὶ βελτιώσεως, παραλαμβάνειν τε πᾶσαν τὴν ἐξ αὐτοῦ πρόσοδον, καὶ καρποφορίαν, καὶ ἀποπέμπειν εἰς τὸ μοναστήριον αὐτῶν τῆς Λαύρας, πρὸς κυβέρνησιν τῶν ἐν αὐτῷ συνασκουμένων πατέρων, εἰς αἰώνιον μνημόσυνον, τῶν ἀφιερωσάντων Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, καὶ ἔχῃ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀσύδοτον αὐτοῦ, καὶ ἀδούλωτον, ἀναφαίρετον, καὶ ἀνέπαφον, τὸ αὐτὸ μετόχιον διατελοῦν ἀεὶ ἐλεύθερον, καὶ ἀδούλωτον, καὶ ἀκαταπάτητον, παρὰ παντὸς προσώπου ἐκκλησιαστικοῦ· ὁμοίως καὶ οἱ ἐν αὐτῷ πατέρες ἀνεπηρέαστοι διάγωσι, καὶ ἀνενόχλητοι, καὶ ἀδούλωτοι, μηδὲ μίαν συδοσίαν ἀπαιτούμενοι, μήτε ὀφείλει τὸ μετόχιον αὐτὸ πληροῦν ποτέ, τινὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μήτε πολύ, μήτε ὀλίγον ὁλοτελῶς, ἐκτὸς μόνου ἑνὸς χρυσοῦ φλωρίου, ὅπερ διετάξαντο παρέχειν τῷ ἐπισκόπῳ Κυδωνίας κατ' ἔτος, ἕνεκα τῆς ἐφημερίας, καὶ τῶν ἐνο-

ριτῶν αὐτοῦ, καθὰ διαλαμβάνει, τὸ διαληφθὲν γράμμα τοῦ ποτὲ Κυδωνίας Διονυσίου, παρὰ δὲ ταῦτα, μηδενὶ ἄλλο τοῦ μετοχίου παρέχειν ὀφείλοντος τὸ σύνολον.

Ὃς δ' ἂν ὁψέποτε παριδεῖν διανοηθείη, τὰ γεγραμμένα, καὶ ὁπωσδήποτε ἐπιχειρήσῃ, ἢ τὴν ἐξουσίαν τοῦ μοναστηρίου τῆς Λαύρας, περὶ τὸ μετόχιον αὐτὸ διασεῖσαι, ἢ καταδουλῶσαί πως αὐτό, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ παροικοῦντας πατέρας, ἢ πληρωμήν τινα ζητῆσαι, καὶ ἐπηρεάσαι, καὶ ἐνοχλῆσαι αὐτὸ κακοβούλως ὁποίας ἂν εἴη τάξεως ὁ τοιοῦτος, ἀφωρισμένος ὑπάρχῃ ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον· αἱ πέτραι, καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς, καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ εἴη μετὰ τοῦ Ἰούδα, καὶ Θεοῦ πρόσωπον οὐ μὴ ἴδοι.

Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο τὸ παρόν, Πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐπικυρωτικόν τε, καὶ ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα, καὶ ἐνεχειρίσθη τοῖς πατράσι, τοῦ μοναστηρίου τῆς Λαύρας, αχὀθ, Ἰουλ. ἰνδικτιῶνος Βας.

† Διονύσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων)πόλεως, Νέας Ῥώμης
καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Ἕπονται ἐνέα ὑπογραφαὶ Ἀρχιερέων δυσανάγνωστοι κατὰ τὸ πλεῖστον.

(Ἀκριβὲς ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τὸ ἔγγραφον εἶναι μεμβράϊνον καὶ φέρει σφραγῖδα μολυβδίνην, ἔχουσαν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μέρους τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, βασταζούσης τὸν Χριστόν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τὰ ἑξῆς : IC+XC. Διονύσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κων)πόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.»

Ἡ μεμβράνη ἔχει χρῶμα ἔσωθεν λευκὸν καὶ ἔξωθεν ὑποκίτρινον. Ἡ γραφὴ ἐπισεσυρμένη καὶ κατὰ πάντα μετρία, τουτέστι κατὰ τὸ μέγεθος, κατὰ τὴν καλλιγραφίαν καὶ τὸ εὐανάγνωστον.

Τὸ ἔγγραφον διατηρεῖται ἐν ἀρίστῃ καταστάσει. Τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου εὕρηνται ἐν τῷ Ἀρχείῳ καὶ ἕτερα δύο Σιγίλλια.

Γέρων Παντελεήμων Λαυριώτης

ΤΕΜΑΧΙΑ ΤΙΝΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

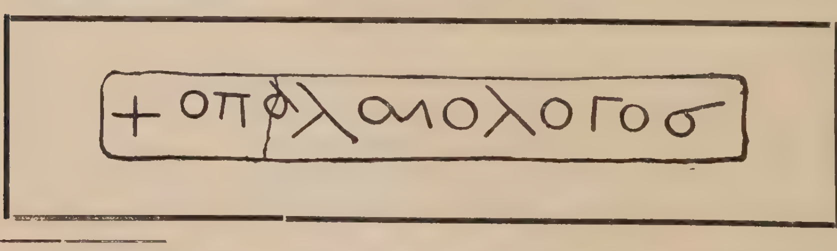
ΕΝ ΑΣΜΑΡΑ

Δὲν ἔχει γραφεῖ ἀκόμη ἡ ἱστορία τῆς Ἀμάστριος, ἥτις ὑπῆρξεν ἐπισκοπικὸν κέντρον τῆς Παφλαγονίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας (1). Ἡ ἱστορικὴ αὕτη πόλις, κάτοχος πλείστων ἀρχαίων ἔργων διαφόρων ἐποχῶν, εἶναι σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀμάσρα μικρὸν κέντρον ὑποδιοικήσεως. Ὅταν πρό τινων ἐτῶν εἶχον ἐπισκεφθεῖ τὴν περιοχὴν ταύτην ἐξήτασα τὰ ὑπάρχοντα ἀρχαῖα ἔργα καὶ συνέλεξα ὑλικὸν διὰ μίαν «Ἱστορίαν τῆς Ἀμάσρας» (2) ἥτις θὰ ἑτοιμασθῇ μελλοντικῶς. Τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα παρουσιάζω ἐδῶ εἶναι τεμάχια, τὰ ὁποῖα συνήντησα ἐντὸς τῆς Ἀμάσρας εἰς διάφορα μέρη, κατὰ τὰς κατὰ τὸ ἔτος 1949 ἐρεύνας μου. Δὲν γνωρίζομεν τὰ κτίρια ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται τὰ ἔργα ταῦτα, τὰ ὁποῖα εἰκάζεται ὅτι μετεφέρθησαν εἰς τὰ μέρη ὅπου τώρα εὑρίσκονται ἐκ τόπων ἔξω τῆς κωμοπόλεως εὑρισκομένων. Τὸ μόνον κοινὸν γνώρισμα τῶν διεσπαρμένων τούτων τεμαχίων εἶναι ὅτι ἀνήκουσιν ὅλα εἰς τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν.

1.— Ἐπιγραφή. (Εἰκ. 1)

Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ τείχους τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὴν πρὸς τὴν κωμόπολιν κλιτῦν τοῦ **Boztepe** ἢ κατὰ τὴν λαϊκὴν προφορὰν **Pöstepe** τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν βορρειοτάτην νῆσον τῆς Ἀμάσρας.

Ἔχει γραφεῖ διὰ χαρακτηριστικῶν μικρῶν γραμμάτων εἰς μίαν σειράν, ἐπὶ λεπτῆς μαρμαρίνης πλακὸς μήκους ἑξήκοντα περίπου ἑκατοστομέτρων. Εἰς τὸ πρὸς τὴν ἀρχὴν μέρος τῆς πλακὸς ὑπάρχει ῥῆγμα ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Προηγεῖται σταυρὸς τοῦ ὁποίου ἕπεται τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων :

1.— G. Hirschfeld, Amastris. Pauly — Wissowa, Realenzyklopadie. V. Schultze, Altchristliche Stadte und Landschaften II Kleinasien, 2. Gütersloh 19.., s C. Ritter, Vergleichende Erdkunde Kleinasien, I, Berlin 1858, σελ. 769.

2.— S. Eyice, Amasra Büyükada'sında bir Bizans kilisesi.

Ὅταν τῷ 1204 ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἐτεμαχίζετο καὶ διεμοιράζετο ὑπὸ τῶν Λατίνων ἱπποτῶν, ἡ περιοχὴ ἐντὸς τῶν ορίων τῆς ὁποίας εὑρίσκετο καὶ ἡ Ἀμάσρα περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἐκ τῶν βυζαντινῶν πριγκήπων Δαυίδ. Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι ὀλίγον ἀργότερον περὶ τὸ 1214 ἡ Ἀμάσρα κατελήφθη ἀπὸ τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν (3). Ἐπὶ πόσον χρόνον ἀκόμη, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, ἡ Ἀμάσρα ἔμεινεν ὑπὸ βυζαντινὴν διοίκησιν δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐὰν πρέπῃ νὰ πιστεύσωμεν τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας δίδει ὁ Φραντζῆς (4) συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος ἡ διοίκησις τῆς πόλεως εὑρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας Τούρκου τινὸς Ἐμίρου φέροντος τὸ ὄνομα Δῖνος, ἡ Ἀμάσρα μόλις μέχρι τῶν μέσων τοῦ 14ου αἰῶνος ἔμεινεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Παλαιολόγων (5). Πιθανὸν ἡ πόλις νὰ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καθ' ἣν κατελήφθη καὶ ἡ Ἡράκλεια ἤτοι περὶ τὸ 1360. Ὁ Ἐμίρης Δῖνος τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα φαίνεται ὅτι εἶναι Aydın (6) ἐξεδιώχθη ἐντεῦθεν κατὰ τὸ 1393 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Bayazıt τοῦ Α΄ καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν Timurlenk. Ἡ Ἀμάσρα ἐξ ἄλλου ἔγινεν ἀποικία τῆς Γενούης. Ἡ ἐπιγραφὴ συνεπῶς αὕτη ὀφείλει νὰ ἔχῃ γραφῇ μεταξὺ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ 13ου καὶ τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 14ου αἰῶνος, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν τελευταίαν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν τῆς Ἀμάσρας. Ἂς προσθέσωμεν ἀκόμη ἐδῶ ὅτι φαίνεται πιθανότερον ἡ πλὰξ αὕτη, ἥτις εἶναι ἡ μόνη γνωστὴ σήμερον ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Ἀμάσρας, νὰ ἐνετειχίσθη ὑπὸ ἑνὸς τῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 14ου αἰῶνος κυβερνώντων αὐτοκρατόρων.

«Belleten» (1951). Ἐκτὸς τούτου : Semavi Eyice, Amasra civarında «Kuşkayası» Roma abidesi. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον θὰ δημοσιευθῇ ἄρθρον εἰς τὸν ἀρ. 4 τοῦ περιοδικοῦ Tarih Dergisi. Περὶ τῆς Ἀμάσρας ἔχει ἤδη ἐκδοθεῖ ἐκλαϊκευμένον κείμενον : S. Eyice, Amasra, Istanbul 1951.

3.— C. Chapman, Michel Paléologue, Paris 1926, σελ. 16, Th. Streuber, Sinope ein historisch antiquarischer Umriss, Basel 1860 σελ. 127.

4.— Phrantzes, Bonn 1838, 83. Ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 13ου αἰῶνος οἱ Γενουήνσιοι ἤρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται εἰς τὴν Ἀμάσραν. Ἐπ' αὐτοῦ : G. Bratiann, Recherches sur le commerce génois dans la mer noire, Paris 1929, σελ. 133 καὶ 171.

5.— W. Heyd, Histoire du Commerce du Levant au Moyenage, Leipzig 1923 (reimpression) Τόμ. 2, σελ. 358, καὶ G. Ostrogorsky Geschichte des byzantinischen Staates, München 1940, σελ. 353, 364.

6.— G. Motavcsik, Byzantinoturcica II, Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen, Budapest 1943 σελ. 112. Συγκρίνατε πρὸς τὴν σελ. 64.

2.— Σταυρὸς φέρων μονόγραμμα. (Εἰκ. 2)

Εἰς τὴν πρὸς τὸν μικρὸν λιμένα κλιτὺν τοῦ Boztepe ἢ Pöstepe ὑπὲρ τὸ φρούριον τὸ φέρον τὸ ὄνομα Yarçaçık bedeni, μεταξὺ τῶν οἰκιῶν ὑπάρχουν ἐρείπια παλαιοῦ κτιρίου φέροντος λίθινα παράθυρα. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου — κλειδὸς τῆς εἰς τὴν δυτικὴν ὄψιν τοῦ κτιρίου τούτου θύρας φαίνεται σταυρός.

Τὸ μῆκος τοῦ σταυροῦ τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα ἐξέχουν εἶναι 0,42 μ. ἐνῷ τὸ πλάτος του 0,34 μ. Εἰς ἕκαστον τῶν ἄκρων τοῦ σταυροῦ ἔχει λαξευθεῖ ἀνὰ ἓν γράμμα : Ἐπάνω φαίνεται τὸ γράμμα Φ, δεξιὰ Η, κάτω C καὶ ἀριστερὰ Ζ. Εἰς τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ ὑπάρχει τὸ γράμμα Ω. Τοιουτοτρόπως εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνωσθοῦν τὰ γράμματα ταῦτα ὁριζοντίως καὶ καθέτως. Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἐμφανίζεται οὕτως ἡ λέξις φῶς καὶ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἡ λέξις ζωή.

Εἰς Ἀμάσραν εὑρέθη εἷς σταυρὸς ἀκόμη φέρων τὰς αὐτὰς συμβολικὰς λέξεις. Ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης ἥτις εὑρίσκεται ἐντὸς μικρᾶς ἐσοχῆς ἐπὶ ἑνὸς τῶν πύργων εἰς τόπον λεγόμενον Zındankapı ὑπάρχει καὶ μονόγραμμά τι ὅπερ δύναται ν' ἀναγνωσθῇ ὡς Κωνσταντινου πρεσ(βυτέρου) (7). Καθορίζεται οὕτω δεύτερον δεῖγμα ἐν Ἀμάσρᾳ τῶν συμβο-

7.— Ἀβραάμ, Πραγματεία περὶ Ἀμάστριος καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς, Ὁ ἐν Κων)πόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, 5 (1872) Πίν. Ἐκτὸς τούτου : E. Kalinka, Aus Bithynien und Umgegend, «Jahreshefte des Öst. Arch. Inst.» 28 (1933) Beiblatt, στήλη 87, Ἀρ. 52 καὶ εἰκ. 3Α.

λικῶν τούτων λέξεων, εἰς τὰς ὁποίας κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν δίδεται μεγάλη σημασία.

3.— Κιονόκρανον (Εἰκ. 3).

Εὑρεθὲν ἔν τινι κενῷ παραλιακῷ οἰκοπέδῳ εἰς τὴν συνοικίαν Kum μετεφέρθη εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Ἐγίτζε.

Τὸ ὕψος τοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου κιονοκράνου εἶναι 0,25 μ. τὸ κατώτερον πλάτος του 0,185 μ. τὸ δὲ ἀνώτερον 0,375 μ. Αἱ πρὸς τὰ ἔξω κλίνουσαι ἐπιφάνειαι τοῦ κιονοκράνου εἶναι τραπεζοειδοῦς σχήματος. Ἑκάστη τῶν ὄψεων πλαισιοῦται ὑπὸ ταινίας. Εἰς τὴν κυρίαν ὄψιν τοῦ κιονοκράνου ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον Λατινικὸς μὲ ἐξέχοντα ἄκρα σταυρός. Ἑκατέρωθεν τοῦ σταυροῦ ἐκτείνεται πρὸς τὰ ἄνω ἀνὰ ἥμισυ φύλλον ἐκ τοῦ μέσου τῶν ὁποίων διευθύνεται πρὸς τὸν σταυρὸν ἀνὰ εἷς μίσχος. Τὰ ἄκρα τῶν μίσχων λήγουν εἰς τρίλοβον φύλλον.

Τὸ κιονόκρανον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν παραδειγμάτων τύπου ὅστις ἀρ-

χίσας νὰ γενικεύεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐχρησιμοποιήθη πολὺ κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας. Τῶν κιονοκράνων τούτων θεωρουμένων ὡς προελθόντων ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ ἐπιθήματος καὶ τοῦ ἐξ ἀκανθῶν διακόσμου δὲν ὡρίσθησαν ὅλαι αἱ παραλλαγαὶ διὰ νὰ ἐξαχθοῦν γενικὰ συμπεράσματα (8).

Δείγματά τινα τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐνθυμίζοντα τὸ ἐν Ἀμάσρᾳ ὑφ' ἡμῶν εὑρεθέν, ἀνευρέθησαν εἰς διάφορα μέρη (9). Τοιοῦτο παράδειγμα φερόμενον ὡς 6ου αἰῶνος, εὑρέθη εἰς τὸ παρὰ τὴν Ἰσταμπούλ Bakırköy (Ἕβδομον) (10).

4.— Τεμάχιον πλακὸς ἄμβωνος (Εἰκ. 4).

8.— W. von Alten, Geschichte des Altchristlichen Kapitells, München 1911 καὶ K. Ginhardt, Das christliche Kapitell, Wien. 1923.

9.— R. Kantzseh, Kapitellstudien, Berlin — Leipzig 1936, σελ. 208, Πίν. 47 (ἀρ. 715), σελ. 206, Πίν. 42 (Ἀρ. 699—701) καὶ σελ. 191 πίν. 38 (ἀρ. 618).

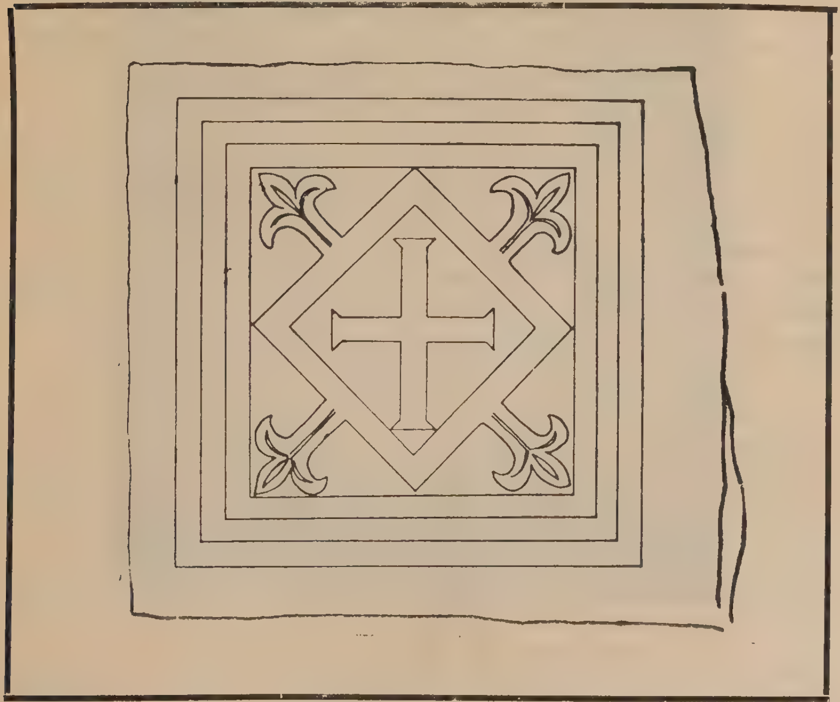
10.— Demangel, Contribution à la topografie de l' Hebdon-

Εὑρίσκεται εἰς τὸν κῆπον τῆς οἰκίας τοῦ Κου Mehmed τοῦ Πρακτορείου τῶν Θαλασσίων Συγκοινωνιῶν τοῦ Κράτους εἰς τὴν θέσιν Dereağzı.

Τὸ μαρμάρινον τοῦτο τεμάχιον ἔχει μῆκος 1,00 μ. καὶ πλάτος 0,68 μ. Φαίνεται ὅτι ἦτο πλὰξ ἐκ τῶν τοποθετουμένων ἑκατέρωθεν τῆς κλίμακος ἄμβωνός τινος. Ἂν καὶ ἐλλείπουσι τὸ δεξιὸν καὶ ἄνω τμῆμα, ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ διακεκοσμημένου πλαισίου τριγωνικὴ ἐπιφάνεια μερικῶς ὑφίσταται· ἐντὸς δὲ ταύτης ἕλκει τὸ βλέμμα ἀνάγλυφον ταώ.

Κατὰ τὴν διακόσμησιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν πλαγίων πλακῶν τῶν κλιμάκων τῶν ἀμβώνων κατὰ γενικὸν κανόνα ἐχρησιμοποιήθη ὁ ταὼς ὡς διακοσμητικὸν στοιχεῖον (11). Καὶ εἰς Νίκαιαν συναντῶνται τεμάχια πλακῶν ἀμβώνων φερόντων ταοὺς περιβαλλομένους ὑπὸ πλατέων διακεκοσμημένων πλαισίων (12). Τόσον ταῦτα ὅσον καὶ τὸ ἐν Ἀμάσρᾳ τεμάχιον ἄμβωνος δύναται νὰ χρονολογηθῇ ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 6ου μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος περίοδον.

5.— Πλὰξ θωρακίου (Εἰκ. 5).

son, Paris 1945, σελ. 26, σχ. 12 (im. museé ἀρ. 3971.)

11.— K. Cattaneo, L' Architecture en Italie du VIe au XIe siécle. Venise 1890 σελ. 138 καὶ σχ. 66.

12.—A. M. Schneider, Die römischen und byzantinischen Denkmaler von Iznik — Nicaea Berlin 1943, σελ. 21 (ἀρ. 13) πίν. 19, α, 6.

Ἐντὸς τοῦ κήπου τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Karantinacı evi γνωστῆς ξυλίνης οἰκίας τῆς εὑρισκομένης εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς κεντρικῆς λεωφόρου τῆς κατερχομένης πρὸς τὴν ἀποβάθραν καὶ ἔναντι τοῦ Τεμένους τῆς Ἀποβάθρας. Ἡ μεγάλη αὕτη πλὰξ ἐστηριγμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου εἴς τινα γωνίαν τοῦ κήοπυ λέγεται ὅτι μετεφέρθη ἐδῶ ἐξ ἄλλου μέρους. Συμφώνως πρὸς φήμας τινὰς τόσον τὸ τεμάχιον τοῦτο ὅσον καὶ τὸ κατωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 6 μετεκομίσθησαν ἐκ τοῦ λεγομένου κήπου τοῦ Has Ἀλῆ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τὴν ὁδὸν **Amasra — Bartın.**

Ἕν ἄκρον τῆς μαρμαρίνης ταύτης πλακὸς εἶναι τεθραυσμένον.

Διὰ τριῶν ταινιῶν πολὺ ἐλαφρῶς κεκοσμημένων δημιουργεῖται ἐπ' αὐτῆς τετράγωνον τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλυτέρα πλευρὰ εἶναι 0,94 μ. ἂν καὶ τὸ μῆκος τη ςεῖναι 1,20 μ. Ἐντὸς τούτου ἐχαράχθη ῥόμβος πλευρᾶς 0,45 μ. καὶ ἐντὸς τοῦ τελευταίου τούτου κατεσκευάσθη σταυρὸς μὲ ἐξέχοντα ἄκρα, 0,38 μ. μήκους καὶ 0,33 μ. πλάτους. Αἱ μεταξὺ τῶν πλευρῶν τοῦ ῥόμβου καὶ τῶν κορυφῶν τοῦ τετραγώνου τριγωνικαὶ ἐπιφάνειαι ἐξ ἄλλου, διεκοσμήθησαν δι' ἑνὸς ῥυθμισμένου μοτὶφ κρίνου. Εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς πλακὸς ὑπάρχουν μόνον αἱ γραμμαὶ τοῦ πλαισίου. Ἡ πλὰξ αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προερχομένη ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων τῶν θωρακίων τῶν χωριζόντων τὸ Πρεσβυτέριον μεγάλης τινὸς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἐνθυμίζουσαι τὸ τεμάχιον τοῦτο πλάκες, παρατηροῦνται εἰς τὸν ἄνω ὄροφον τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Ἰσταμποὺλ κάτωθεν τῶν παραθύρων (13). Εἰς τὰς εἰς τὸν 6ον αἰῶνα ἀνηκούσας ταύτας πλάκας ὑπάρχουν, ὅπως καὶ εἰς τὰς πλάκας τῆς Ἀμάσρας, πλαίσια ἐκ ταινιῶν ὀλίγον διακεκοσμημένων. Τοῦ ἰδίου ῥυθμοῦ καὶ σχεδὸν διὰ τῶν ἰδίων στοιχείων ἐπεξηργασμένον τεμάχιον πλακὸς εὑρέθη εἰς τὸ ἐν Ἰσταμποὺλ **Arap Cami** καὶ ἐχρονολογήθη ὡς ἀνῆκον εἰς τὸν 6ον αἰῶνα (14).

6.— Πλὰξ θωρακίου (Εἰκ. 6).

Εὑρίσκεται ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 5 πλὰξ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς τράπεζα.

Λέγεται ὅτι καὶ ἡ μαρμαρίνη αὕτη πλὰξ προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξ οὗ καὶ ἡ προηγουμένη μέρους. Τὰ ἄκρα τῆς πλακὸς ταύτης, ἥτις ἔχει πάχος 0,05 μ. ἐλειάνθησαν, αἱ γωνίαι της ἐστρογγυλώθησαν.

Ἔχει μῆκος 1,15 μ. καὶ πλάτος 0,975 μ. Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχει ὅπως καὶ εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 5 πλαίσιον ἐκ ταινιῶν 0,15 μ. πλάτους. Εἰς τὸ

13.— A. M. Schneider, Die Hagia Sophia zu Konstantinopel, Berlin 1939 σχ. 44.

14.— G. Ebersolt, Arab—Djami et ses sculptures byzantines, «Mission archeologique de Con)ple». Paris 1921 σελ. 42 (ἀρ. 5) καὶ σελ. 43, πίν. 381.

μέσον τοῦ πλαισίου τούτου ὑπάρχει δίσκος ὁριζόμενος ὑπὸ δύο ὁμοκέντρων κύκλων, τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλυτέρα διάμετρος εἶναι 0,58. Ἐντὸς δὲ τοῦ δίσκου τούτου ὑπάρχει χριστόγραμμα σχηματιζόμενον ὑπὸ ἓξ καρδιομόρφων μοτίφ. Αἱ μεταξὺ τῆς ἐξωτερικῆς γραμμῆς τοῦ κύκλου καὶ τῶν γωνιῶν τοῦ τετραγώνου ἐπιφάνειαι ἔχουν διακοσμηθῆ διὰ ῥυθμισμένων καλύκων.

(Πλὰξ θωρακίου Εἰκ. 6.)

Τὰ ἀπὸ ἀπόψεως κλίμακος, ῥυθμοῦ καὶ γενικῆς συνθέσεως ὅμοια τεμάχια ὑπ' ἀριθμὸν 5 καὶ 6 παρὰ τὴν διαφορὰν τῶν διακοσμητικῶν των στοιχείων, φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς ναὸν κτισθέντα κατὰ τὴν πρωτοβυζαντινὴν περίοδον τῆς Ἀμάσρας.

SEMAVİ EYİCE

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Μετὰ μελέτην καὶ εἰσήγησιν τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς, ἐγκριθέντα συνοδικῶς ἀπελύθησαν τὰ κατωτέρω καταχωριζόμενα Σεπτὰ Πατριαρχικὰ Γράμματα, δι' ὧν ζητεῖται ἡ γνώμη τῶν Μακαριωτάτων Πατριαρχῶν καὶ τῶν Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῆς τηρηθησομένης ἐφεξῆς στάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ τρόπου τῆς συμμετοχῆς ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ.

Ἀριθ. 88.

Μακαριώτατε καὶ Ἁγιώτατε Πάπα καὶ Πατριάρχα Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος Κύριε Χριστοφόρε, τὴν Ὑμετέραν Σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Κατόπιν τῆς μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ τελευταίου πολέμου γενομένης συγχωνεύσεως τῶν πρότερον κεχωρισμένως καὶ ὅλως αὐτοτελῶς ὑφισταμένων καὶ ἐργασθεισῶν μεγάλων Χριστιανικῶν Ὀργανώσεων «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» καὶ «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» εἰς μίαν κοινὴν Ὀργάνωσιν, τὸ σημερινὸν Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, εἶχε προκύψει ζήτημα συμμετοχῆς ἢ οὔ καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας καὶ τὰ Συνέδρια τοῦ Συμβουλίου τούτου, ἐφ' οὗ καὶ ἐζητήθη ἡ γνώμη τῶν σεβασμίων Προκαθημένων τῶν ἀ-

---

Σημ. Παρόμοιον ἀπεστάλη πρὸς τοὺς λοιποὺς Μακ. Πατριάρχας καὶ τοὺς Προέδρους τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

δελφῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν διὰ τῶν ἀπὸ δ΄. Φεβρουαρίου 1947, ἀριθ. Πρωτ, 45, Ἐγκυκλίων Γραμμάτων.

Τὰς εἰς τὰ Γράμματα ταῦτα ἀπαντήσεις τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὰς ἀπὸ μέρους τούτων ἀκολούθως γενομένας σχετικὰς δηλώσεις ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς ὑπὸ τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν μετασχουσῶν εἰς τὸ ἐν Ἀμστελλοδάμῳ, ἐν ἔτει 1948, συγκληθὲν Πρῶτον Συνέδριον τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς ὅλης πορείας τοῦ Συνεδρίου ταῖς οἰκείαις Ἐκκλησίαις καὶ ἡμῖν ὑποβληθείσας ἐκθέσεις ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὅλης μέχρι τοῦδε δράσεως τῆς Παγχριστιανικῆς Κινήσεως καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκομένων σκοπῶν, μελέτης τῆς περὶ ἡμᾶς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἐν καιρῷ καταστήσαντες, πρὸς καθορισμὸν τῆς καὶ ἐφεξῆς ἔναντι τοῦ Συμβουλίου τηρηθησομένης καθόλου στάσεως καὶ τοῦ τρόπου ἅμα καθ' ὃν δέον, ἵνα γίγνηται τοῦ λοιποῦ ἡ εἰς τὰς ἐργασίας καὶ τὰ συνέδρια τοῦ Συμβουλίου συμμετοχή, προαγόμεθα νῦν διὰ τῆς παρούσης ἐπὶ τῇ ἐπικειμένῃ κατ' Αὔγουστον μῆνα τοῦ ἀρξαμένου ἔτους συγκλήσει, ἐν Lund τῆς Σουηδίας, τοῦ Δευτέρου κατὰ σειρὰν Συνεδρίου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, γνωρίσαι καὶ τῇ Ὑμετέρᾳ σεβασμίᾳ καὶ λίαν ἡμῖν ἀγαπητῇ Μακαριότητι τὰς ἐπὶ τοῦ κεφαλαιώδους σημασίας ζητήματος τούτου ἀπόψεις τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, παρακαλέσαι δ' ἅμα Αὐτήν, ὅπως εὐαρεστουμένη ἀνακοινώσηται ἡμῖν ἐγκαίρως τὴν ἐπ' αὐτῶν γνώμην Αὐτῆς καὶ τῆς κατ' Αὐτὴν Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας.

Εἰς ἐποχήν, ἐν ᾗ οἱ Λαοὶ καὶ τὰ Ἔθνη ἐργάζονται ἐντατικῶς διὰ τὴν προσέγγισιν αὐτῶν πρὸς ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισιν τῶν ἀπασχολούντων τὴν ἀνθρωπότητα σύμπασαν μεγάλων προβλημάτων, ἡ δὲ ἀνάγκη ἐμφανίσεως τῆς ἑνότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἔναντι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀντιχριστιανικῶν τάσεων καὶ κατευθύνσεων κέκτηται ὅλως ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα, τὸ ἔργον τῆς προσεγγίσεως καὶ τῆς συνεργασίας πασῶν τῶν Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν καὶ Ὀργανώσεων· ἐστιν ὑποχρέωσις ἱερὰ καὶ καθῆκον ἅγιον, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἰδιότητος καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἀπορρέον. Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ αὐτοῦ ὁριζόμενα, ἐπιδιώκει τὴν διευκόλυνσιν τῆς κοινῆς δράσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν προαγωγὴν τῆς συνεργασίας ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς οἰκουμενικῆς συνειδήσεως ἐν τοῖς μέλεσι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου τῆς διαδόσεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν διά-

σωσιν, ἀνύψωσιν καὶ ἐπικράτησιν τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τοῦ γενικωτάτου χριστιανικοῦ πλαισίου, πρόδηλον ὅτι ὁ μὲν κύριος σκοπὸς αὐτοῦ ἐστι πρακτικός, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ ἀποτελεῖ θεάρεστον προσπάθειαν καὶ ἐκδήλωσιν εὐγενοῦς πόθου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὅπως αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ, συντονίζουσαι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, ἀντιμετωπίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ διότι τοιοῦτος τυγχάνει ὁ σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῆς ἄχρι τοῦδε συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὴν Παγχριστιανικὴν Κίνησιν, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐζήτησε κυρίως ἵνα γνωρίσῃ καὶ μεταδῷ τοῖς ἑτεροδόξοις τὸν πλοῦτον τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς, καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἅμα καὶ ἀσκητικὴν αὐτῆς πεῖραν, πληροφορηθῇ δὲ καὶ αὐτὴ τὰς νέας μεθόδους καὶ ἀντιλήψεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ δράσεως αὐτῶν, στοιχεῖα πολύτιμα, ἅπερ ὡς ἐκ τῶν ὑφ' ἃς αὕτη εὑρέθη ἰδιαιτέρως συνθήκας οὐκ ἠδύνατο, ἵνα ἔχῃ καὶ καλλιεργῇ, ἡ καὶ ἐφεξῆς συμμετοχὴ καὶ συνεργασία κλησιῶν πολλαχῶς, καθ' ἡμᾶς, ἐπιβάλλεται.
τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκ-

Τὴν ἄχρι τοῦδε ὅμως συμμετοχὴν τῆς καθ' ἡμᾶς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Παγχριστιανικὴν Κίνησιν καὶ τὰ διαπιστωθέντα κατ' αὐτὴν ἔχοντες ὑπ' ὄψει, φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ἐφεξῆς συμμετοχὴ δέον ἵνα γίγνηται ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους ὅρους :

α) Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὅσον καὶ ἂν κύριος σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν παραμένει ἡ συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ κοινωνικοῦ καὶ πρακτικοῦ πεδίου, ἐξακολουθεῖ οὐδὲν ἧττον, ἵνα ὑφίσταται ὡς ἰδιαιτέρα παρ' αὐτῷ Ἐπιτροπὴ ἡ «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» Ὀργάνωσις, ἀσχολουμένη ἀποκλειστικῶς περὶ ζητήματα δογματικά, δέον ὅπως ἀποφευχθῇ οἱασδήτις συμμετοχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, ἐφ' ὅσον αὕτη σκοπὸν ἔχει τὴν ἕνωσιν διὰ δογματικῶν συζητήσεων μεταξὺ ἀντιπροσώπων βαθύτατα διϊσταμένων Ἐκκλησιῶν, δηλουμένου τούτου ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς τῇ Κεντρικῇ τοῦ Συμβουλίου Ἐπιτροπῇ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἀνάγκη ἐστίν, ὅπως ἡ καθ' ἡμᾶς Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πληροφορήσῃ τοῖς ἑτεροδόξοις τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, τοῦτο δέον, ἵνα γένηται δι' ἐπὶ τούτῳ συγγραμμάτων, καθόσον τὰ παρ' ἡμῖν Δοκίμια Δογματικῆς καὶ Συμβολικῆς, στοχαζόμενα ἄλλου σκοποῦ, οὐ δύνανται, ἵνα ἐξυπηρετήσωσιν αὐτῇ ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτῆς ταύτῃ ἀνάγκῃ.

β) Ἐπειδὴ ἡ συμμετοχὴ τῆς καθ' ἡμᾶς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ γεγονὸς ἰδιαιτέρας σημασίας ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς δέον, ὅπως αὕτη ἐκπροσωπῆται δι' Ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τοὐθ' ὅπερ καὶ θὰ προσέδιδεν ἰδιάζον κῦρος καὶ γόητρον εἰς τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς ταύτην. Σχετικῶς προβάλλει ἡ ἀνάγκη, ὅπως αἱ ἐπὶ μέρους ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι συνεργάζωνται πρὸς ἀνάλογον ἀπὸ κοινοῦ μελέτην καὶ προπαρασκευὴν τῶν θεμάτων τῶν ἑκάστοτε συγκαλουμένων Συνεδρίων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐμφανίζηται εἰς παγχριστιανικὰς συνελεύσεις ἐν μειονεκτικῇ θέσει, ἀλλὰ μετὰ δυνάμεως καὶ κύρους, ὡς προσήκει εἰς τὴν ἰδιάζουσαν θέσιν καὶ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἐν τῷ διαχριστιανικῷ κόσμῳ ἀποστολήν· Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη, ὅπως συστηθῶσι καὶ ὑπάρχωσι παρὰ ταῖς Ὀρθοδόξοις Ἐκκλησίαις μόνιμοι Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαὶ ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, πρὸς μελέτην, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, τῶν διαφόρων προβλημάτων καὶ καθορισμὸν ἐκ τῶν προτέρων τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀπόψεως καὶ τῆς τηρητέας στάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

γ) Δέον, ἵνα οἱ Ὀρθόδοξοι Κληρικοὶ Ἀντιπρόσωποι ὦσιν ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἐφεκτικοὶ ἐν ταῖς λατρευτικαῖς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων συνάξεσιν, ὡς ἀντικειμέναις πρὸς τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ ἀμβλυνούσαις τὴν ὁμολογιακὴν εὐθιξίαν τῶν Ὀρθοδόξων, ἐπιδιώκοντες ἵνα τελῶσιν, εἰ δυνατόν, καθαρῶς ὀρθοδόξους ἀκολουθίας καὶ τελετάς, πρὸς ἐμφάνισιν οὕτω τῆς αἴγλης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ὀρθοδόξου Λατρείας πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἑτεροδόξων.

Ἐπιδηλοῦντες καὶ αὖθις, ὅτι μέλλομεν ἀναμένειν τὴν ὁριστικὴν καὶ τῆς Ὑμετέρας γερασμίας Μακαριότητος καὶ τῆς κατ' Αὐτὴν Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω γνώμην, πρὸς ἔγκαιρον τῇ Κεντρικῇ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Ἐπιτροπῇ ἐπὶ τῆς γενομένης εἰς τὸ ἐν **Lund** συγκαλούμενον Συνέδριον προσκλήσεως ἀπάντησιν, περιπτυσσόμεθα Αὐτὴν καὶ αὖθις ἐν φιλήματι ἁγίῳ καὶ διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς.

αϡνβ'. Ἰανουαρίου λα'.

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ - ΜΑΡΤΙΟΥ

Συνοδικαὶ Συνεδρίαι

Ἐπὶ τῇ μετὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Δωδεκαημέρου ἐπαναλήψει τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ Αὐτοῦ Θ. Παναγιότης προσαγορεύουσα τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἁγίους Συνοδικοὺς Ἀρχιερεῖς ἀνέλυσε τὸ ἄχρι τοῦδε ἐπιτελεσθὲν παρὰ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἔργον, προδιέγραψε τὸ ἀπηρτισμένον ἤδη πρόγραμμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ τὴν ἐσωτερικὴν Ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνεργασίας μετὰ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐπέκτασιν ἀδελφικῶν σχέσεων μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ηὐχήθη τοῖς Σεβασμιωτάτοις Ἁγίοις Συνοδικοῖς ἐνίσχυσιν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ μέρους αὐτῶν ἀπήντησεν εὐχαριστῶν καὶ ἀντευχόμενος ὁ Σεβ. Γέρων Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς.

Ἑόρτιοι Χαιρετισμοί

Ληφθέντα ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς συγχαρητήρια ἐπὶ ταῖς Ἑορταῖς τηλεγραφήματα καὶ γράμματα τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου Πρ. Κωνσταντινουπόλεως καὶ Προέδρου Ἐφέσου κ. Μαξίμου, τῶν Μακαριωτάτων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Μόσχας, Βελιγραδίου καὶ Βουκουρεστίου, τῶν Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Κύπρου, Ἑλλάδος, Πολωνίας, τοῦ Προεδρεύοντος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας, τοῦ Καθολικοῦ Ἰβηρίας, τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων τοῦ Θρόνου καὶ πλείστων ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προσώπων, εἰς ἃ ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι ἀπαντήσεις.

Ἑόρτιοι χαιρετισμοὶ ἀντηλλάγησαν ἐπίσης μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τοῦ Πατριάρχου τῶν Κοπτῶν Ἰωσὴφ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς καὶ τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῶν.

Πατριαρχικὰ συλλυπητήρια ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας

Ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 12ης Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀνεκοινώσατο ἐπισήμως τὸν θάνατον τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ Στ'., ὑπὲρ ἀναπαύσεως τοῦ ὁποίου ἐδεήθη

ἐγερθεῖσα μετὰ τῶν μελῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀνακοινωσαμένης ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ ὅτι τὰ συλλυπητήρια Αὐτῆς τε καὶ τῆς Ἐκκλησίας διεβίβασε τηλεγραφικῶς τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Καντουαρίας Δρι Τζώφφρεϋ, διὰ δὲ τοῦ Πανοσ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου μέσῳ τοῦ ἐνταῦθα Γεν. Προξένου τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν, ἐνεκρίθη συνοδικῶς ὅπως κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ Ἄγγλου Βασιλέως παραστῇ, ἀπὸ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρας.

Εἰς τὰ Πατριαρχικὰ συλλυπητήρια ἀπήντησεν ἡ Α. Χάρις ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας εὐχαριστῶν καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας.

Ἀνασυγκρότησις τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου

Κατὰ τὴν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 13ης Μαρτίου, γενομένης συμφώνως ταῖς κειμέναις διατάξεσιν, ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἀπεχώρησαν οἱ Μητροπολῖται Δέρκων, Προύσης, Πριγκηποννήσων, Προικοννήσου, Λαοδικείας καὶ Σάρδεων, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἐκλήθησαν οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Θεοδωρουπόλεως, Περγάμου καὶ Χαλδίας καὶ ἐπανεξελέγησαν διὰ μίαν εἰσέτι ἐτησίαν περίοδον οἱ Σεβ. Μητροπολῖται Πριγκηποννήσων, Λαοδικείας καὶ Σάρδεων.

Ἀνασυγκρότησις Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν

Ἀνασυγκροτηθεισῶν, κατὰ τὴν συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 13ης Μαρτίου, τῶν διαφόρων ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν, κατηρτίσθησαν ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν :

— **Ἡ Ἐφορεία τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς**

Προύσης Πολυκάρπου, Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Προικοννήσου Φιλοθέου, Λαοδικείας Μαξίμου, Σάρδεων Μαξίμου.

— **Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπή**

Χαλκηδόνος Θωμᾶ, Εἰρηνουπόλεως Κωνσταντίνου, Αἴνου Γερμανοῦ, Μεγάλου Πρωτοσυγκέλλου.

— **Κανονικὴ Ἐπιτροπή**

Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Αἴνου Γερμανοῦ, Νεοκαισαρείας Χρυσοστόμου, Σάρδεων Μαξίμου, Ἀρχιγραμματέως Ἰακώβου.

— **Ἐπιτροπὴ Ἐσωτερικῶν ζητημάτων**

Χαλκηδόνος Θωμᾶ, Δέρκων Ἰακώβου, Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Μ. Πρωτοσυγκέλλου Αἰμιλιανοῦ.

— **Πανορθοδόξων καὶ Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων**

Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Σάρδεων Μαξίμου, Ἀρχιγραμματέως Ἰακώβου καὶ τῶν Καθηγητῶν τοῦ Θεολ. Τμήματος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Αἰδεσ. Μ. Οἰκονόμου κ. Γεωργίου Ἀναστασιάδου, τῶν Ἱερολ. Διακόνων κ. κ. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου καὶ Μαξίμου Ρεπανέλλη καὶ τῶν κ.κ. Ἰωάννου Παναγιωτίδου, Ἄρχοντος Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου, Ἐμμαν. Φωτιάδου, Ἄρχοντος Μ. Πρωτονοταρίου, Βασιλείου Ἀναγνωστοπούλου, Κωνσταντίνου Καλλινίκου καὶ Βασιλείου Σταυρίδου.

— **Μοναστηριακὴ Ἐπιτροπὴ**

Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Θεοδωρουπόλεως Λεοντίου, Αἴνου Γερμανοῦ, Μ. Πρωτοσυγκέλλου Αἰμιλιανοῦ.

— **Ἐπιτροπὴ Μυροφυλακίου**

Κυδωνιῶν Ἀγαθαγγέλου, Περγάμου Ἀδαμαντίου, Χαλδίας Κυρίλλου, Μ. Πρωτοσυγκέλλου Αἰμιλιανοῦ.

— **Ἐπιτροπὴ Σκευοφυλακίου**

Χαλκηδόνος Θωμᾶ, Δέρκων Ἰακώβου, Περγάμου Ἀδαμαντίου, Μ. Πρωτοσυγκέλλου Αἰμιλιανοῦ.

— **Περιοδικῶν — Βιβλιοθήκης — Ἀρχειοφυλακίου**

Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Νεοκαισαρείας Χρυσοστόμου, Σάρδεων Μαξίμου, Ἀρχιγραμματέως Ἰακώβου.

— **Ἐπιτροπὴ Ἁγίου Ὄρους**

Προύσης Πολυκάρπου, Προικοννήσου Φιλοθέου, Περγάμου Ἀδαμαντίου.

— **Ἐπιτροπὴ Διδασκαλικῶν Πιστοποιητικῶν**

Προικοννήσου Φιλοθέου, Μ. Πρωτοσυγκέλλου Αἰμιλιανοῦ, Ἀρχιγραμματέως Ἰακώβου.

— **Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ**

Δέρκων Ἰακώβου, Προικοννήσου Φιλοθέου.

— **Ἐπιτροπὴ Κληροδοτημάτων**

Δέρκων Ἰακώβου, Περγάμου Ἀδαμαντίου.

— **Πνευματικὴ Διακονία**

Δέρκων Ἰακώβου, Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Εἰρηνουπόλεως Κωνσταντίνου, Προικοννήσου Φιλοθέου, Σάρδεων Μαξίμου, Πρωτοσυγκέλλου Αἰμιλιανοῦ, Ἀρχιγραμματέως Ἰακώβου.

— **Ἀδελφότης Ἁγίου Ἀνδρέου**

Προύσης Πολυκάρπου, Θεοδωρουπόλεως Λεοντίου, Χαλδίας Κυρίλλου.

— **Ἐπιτροπὴ Ἀνοικοδομήσεως**

Προύσης Πολυκάρπου, Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Αἴνου Γερμανοῦ, Χαλδίας Κυρίλλου.

— **Ἐπιτροπὴ Ἐπετηρίδων**

Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Περγάμου Ἀδαμαντίου, Χαλδίας Κυρίλλου, Ἀρχιγραμματέως Ἰακώβου.

— **Νομικὸν Συμβούλιον**

Πρόεδρος Νομικοῦ Συμβουλίου : Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος.

— **Ἐπιτροπὴ Ταμείου Συντάξεων**

Πριγκηποννήσων Δωροθέου, Ἀλεξάνδρου Μελίδου.

— **Ἐπιτροπὴ Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς**

Προικοννήσου Φιλοθέου, Κυδωνιῶν Ἀγαθαγγέλου, Λαοδικείας Μαξίμου.

— **Ἐπιτροπὴ Ταμείου Ἱεραρχίας**

Δέρκων Ἰακώβου, Περγάμου Ἀδαμαντίου, Κυδωνιῶν Ἀγαθαγγέλου.

— **Ταμεῖον Ἐνισχύσεως Ἱεροῦ Κλήρου**

Χαλκηδόνος, Δέρκων, Πριγκηποννήσων, Μ. Πρωτοσυγκέλλου, Παμφίλου, Ἀρχιμ. Δημητρίου, Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου.

Πατριαρχικὴ Ἀντιπροσωπεία εἰς Ἀθήνας, Κρήτην καὶ Θεσσαλονίκην

Προκειμένου ἵνα μελετήσῃ ἐπὶ τόπου τὰ ζητήματα τῆς ἐν Ἑλλάδι Μοναστηριακῆς περιουσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ κομίσῃ τὸν

χαιρετισμὸν καὶ τὰς εὐλογίας τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ ἐν Κρήτῃ εὐσεβὲς ποίμνιον, ὡρίσθη συνοδικῶς Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου καὶ Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου.

Τὴν Ἐπιτροπήν, ἀναχωρήσασαν ἐντεῦθεν ἀτμοπλοϊκῶς τῇ 7ῃ Μαρτίου, κατευώδωσεν ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος.

Ἐξαρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν

Προτάσει τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Βλαδιμήρου, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν καὶ κρείττονος ἐπιστασίας τῶν ἐν Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν, ἐνεκρίθη, ἐν τῇ Συνοδικῇ Συνεδρίᾳ τῆς 8ης Ἰανουαρίου, ὅπως ἐκλεγῇ καὶ ἕτερος παρ' αὐτῷ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος.

Οὕτως ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος εἰσηγησαμένης τὴν πλήρωσιν τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Μεσσήνης, ψήφων δὲ κανονικῶν γενομένων ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, Ἐπίσκοπος Μεσσήνης ἐξελέγη παμψηφεὶ ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης Σύλβεστρος Χαρούν.

Ἡ ἐκλογὴ ἀνεκοινώθη τηλεγραφικῶς τῇ Α. Σεβασμιότητι.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κώου

Χειροτονία Ἱερέως

Αἰτήσει τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κώου κ. Ἐμμανουήλ, διὰ γράμματος αὐτοῦ ἀπὸ 26ης Φεβρουαρίου ἐ. ἔ., ἐνεκρίθη ἡ εἰς Διάκονον καὶ Πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ Ἀντωνίου Α. Ξενοφωντίδου, ὁρμωμένου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀποφοίτου τοῦ Κλασσικοῦ Τμήματος τῆς κατὰ Χάλκην Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, προοριζομένου δὲ διὰ μίαν ἐκ τῶν κενῶν θέσεων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώου.

Ἅγιον Ὄρος

Διεβιβάσθησαν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος Ἁγίου Ὄρους τὰ ἐξαγγελτήρια τῶν ἐν ταῖς Ἱ. Μοναῖς Ἁγίου Ὄρους διοικητικῶν μεταβολῶν γράμματα, ἅτινα παρεπέμφθησαν συνοδικῶς τῇ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἐπιτροπῇ πρὸς ἐξέτασιν.

— Παρεσχέθη συνοδικῶς ἡ ἄδεια τῷ Σουηδῷ Καθηγητῇ κ. Στὴγκ Ροῦνπεργκ, ἵνα μεταβῇ εἰς Ἅγιον Ὄρος πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν ἔτει 1950 γενομένων μελετῶν αὐτοῦ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Ἑορτασμὸς χιλιετηρίδος τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης

Ἐν τῷ Χριστιανικῷ κόσμῳ τῶν Γραμμάτων θεωρεῖται ἱστορικὸς σταθμὸς σημαντικὸς ὁ κατὰ τὸν προσεχῆ Νοέμβριον ὁρισθεὶς ἑορτασμὸς τῆς χιλιετοῦς ἐπετείου τῆς ἱδρύσεως τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας.

Τὴν λαμπηδόνα τῆς πνευματικῆς δόξης τῆς πρεσβυγενοῦς ταύτης βιβλιοθήκης, ἀναγούσης τὴν πρώτην αὐτῆς ἀρχὴν εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Πτολεμαίων, ἐκπροσωποῦν οἱ ἐν Ἁγίοις Μεγάλοι Πατριάρχαι Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος, οἱ δεινοὶ οὗτοι τῆς Θεολογίας μύσται, οἵτινες ἔσχον ὡς ἐντρύφημα καὶ μελέ-

τημα προσφιλὲς πολλὰ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀποκειμένων ἀρχαίων χειρογράφων καὶ ἱστορικῆς ἀξίας κωδίκων.

Ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ὅλου ἑορτασμοῦ ἀνετέθη εἰς ἐπὶ τούτῳ Ἐπιτροπήν, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Μαρεώτιδος κ. Ἀθανασίου, Προέδρου, καὶ ἐξ ἐπιλέκτων μελῶν ἔκ τε τῆς ὁμογενοῦς καὶ τῆς ξένης κοινωνίας τῶν δύο μεγαλουπόλεων τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Καΐρου καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἡ ὡς ἄνω Ἐπιτροπή, διὰ γράμματος αὐτῆς,ἀνήγγειλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν προσεχῆ ἑορτασμὸν τοῦ εὐφροσύνου τούτου γεγονότος, διὰ σεπτοῦ δὲ Πατριαρχικοῦ γράμματος διεβιβάσθησαν αἱ ἐπὶ τούτῳ εὐχαὶ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα Φεβρουάριον συνῆλθεν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σπυρίδωνος ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος, ἀσχοληθεῖσα περὶ διαφόρων ἐπειγούσης φύσεως σοβαρῶν θεμάτων, ἐν οἷς καὶ περὶ τοῦ ζητήματος ἀπαλλοτριώσεως ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν κτημάτων, ὡς καὶ περὶ γενικωτέρας μορφῆς ζητημάτων ἀφορώντων τὴν Ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, περὶ ὧν σχετικὸν ὑπόμνημα ὑπέβαλεν ἡ Α. Μακαριότης.

Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος ἐξῃτήσατο τηλεγραφικῶς τὰς ὑπὲρ εὐοδώσεως εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας αἵτινες διεβιβάσθησαν τηλεγραφικῶς.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΙΒΗΡΙΑΣ

Θάνατος τοῦ Καθολικοῦ Καλλιστράτου

Τῇ 3ῃ τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον, ἐν τῇ ἕδρᾳ αὐτοῦ, ὁ Μακ. Καθολικὸς Ἰβηρίας Καλλίστρατος. Τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὃν ἀνήγγειλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τηλεγραφικῶς ὁ Μητροπολίτης Μελχισεδέκ, τοποτηρητὴς τοῦ Θρόνου τῆς Ἐκκλησίας Ἰβηρίας, ἀνεκοινώσατο τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 12ης Φεβρουαρίου ἐ. ἔ., ἡ Α. Θ. Παναγιότης, Ἥτις, ἐγερθεῖσα μετὰ τῶν Σεβ. Συνοδικῶν Ἀρχιερέων ηὐχήθη ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Καθολικοῦ Καλλιστράτου ἐν χώρᾳ ζώντων καὶ σκηναῖς δικαίων.

Διὰ Σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ γράμματος διεβιβάσθησαν τῇ δοκιμασθείσῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἰβηρίας τὰ συλλυπητήρια καὶ ἡ συμπάθεια τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 19 στίχ. 22 ἀντί : διὰ νὰ ἐξάπτωνται, ἀνάγνωθι: διὰ νὰ μὴ ἐξάπτωνται.
» 61 ἀντί : ΙΔΑΙΤΕΡΩΣ, ἀνάγνωθι : ΙΔΙΑΙΤΕΡΩΣ.
» 88 ἀντί : ΑΣΜΑΡΑ, ἀνάγνωθι : ΑΜΑΣΡΑ.

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Κ. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale
İmtiyaz sahibi ve Umum Neşriyat Müdürü :
ADALAR MİTROPOLİTİ, DOROTEOS YEORGİADİS
Mahal İdare : Büyükada, Kanarya sokak, No. 16, İstanbul
Basıldığı yer ve tarih :
Rum Patrikhanesi adına, **V. VASİLİADİS** matbaası, 30 Mayis 1952